

A szerkesztőség címe (Írott Szó Alapítvány)

1092 Budapest, Ferenc krt. 14.

Levelezési cím: **1450 Budapest, Pf. 77.**

Számlázási cím: **1062 Bp., Bajza u. 18.**

Telefon/fax: **413-6672, 413-6673**

Szerkesztőségi mobil: **(70) 388-7034**

Központi e-mail cím és előfizetés:

info@magyarnaplo.hu

Elérhetőségünk a világhálón:

www.magyarnaplo.hu

www.facebook.com/magyarnaplo

Kiadja az Írott Szó Alapítvány

(1092 Bp., Ferenc krt. 14.)

és a Magyar Napló Kiadó Kft.

(1062 Bp., Bajza utca 18.)

Terjeszti a Magyar Lapterjesztő Zrt.

(1097 Bp., Táblás u. 32.)

Előfizetésben terjeszti

a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletága

(1080 Bp., Orczy tér 1.)

Előfizethető valamennyi postán,

a kézbesítőknél, e-mailen

(hirlap@posta.hu), faxon (303-3440)

Egy évre 7390 Ft, fél évre 3870 Ft.

További információ: 06-80-444-444

Nyomda: Pannónia Nyomda Kft.

(1139 Bp., Frangepán u. 16.)

A folyóirat megrendelhető

szerkesztőségünkben is:

• személyesen:

1092 Budapest, Ferenc krt. 14. I/5.

• levélben: **1450 Budapest, Pf.: 77.**

• telefonon: **06-1-413-6672**

• e-mailen: **info@magyarnaplo.hu**

Alice, nem Csodaországból

A 2013-as irodalmi Nobel-díj kitüntette, Alice Munro kanadai író nő szerepelt a fogadóirodák által esélyesnek kikiáltott jelöltek között. Ez számomra biztató, hiszen ezek szerint az írókra mégsem lehet olyan módon fogadni, mint a lovakra. A komoly kultúrovatok ráadásul oddsokat is közöltek, mintha a szonettet centire, a regényt meg órára-percre-másodpercre lehetne mérni, akár a maratonistákat. S habár a stockholmi akadémikusok döntése legalább annyira politikai is, mint „szakmai”, megnyugtató, hogy az izzadságos nyomásgyakorlás náluk vajmi keveset nyom a latban, és még az esélytelenek is az esélyesek nyugalmával várhatják a szívárványos ítélethirdetést.

Bevallom, soha egy sort nem olvastam Alice Munrótól, sőt még a létezéséről sem tudtam eddig. Szerintem ezzel a magyar publikum túlnyomó része így van – kivételt csak az amerikanisták, a véletlenül belebotlottak meg a notórius sznobok és hazudozók képeznek, akik mindig is tudták, sejtették, képből voltak, és mostanság kutyafuttában habzsolják a hozzáférhető opuszokat. Nem szoktam Nobel-díjasokat a díjuk miatt olvasni – ha addig nem figyeltem fel rájuk, azt biztosan a sors akarta így. A reklámérték miatt a legfélresikerültebb díjazottak is könyveladási rekordokat döntögetnek, miközben e számárvezető nélkül olyan szerzőkre is rátalálhat az ember, mint Tolsztoj, Joyce, Borges vagy mondjuk Hamvas Béla. Most mégis alighanem kivételt teszek: ez az Alice – nem Csodaországból – ugyanis első blikkre egészen rokonszenves matróna.

Nemcsak azért, mert az indoklás szerint „a kortárs történetmesélés mestere”; pedig okos, hozzáértő emberektől eddig úgy tudtuk, hogy „a kortárs történetmesélés lehetlenné vált”. Hát ezek szerint nem vált, csak fordult a szél: az olvasóknak lassan elégük lett a szövegelésből meg a rejtvényfejtésből – a maguk és mások életét akarják visszalátni az olvasmányaikban, akár a filmekben. Munrót hajnal négykor verték fel a díjazás hírével, de nem küldte el a heroldokat a csudába: szívből örült a valószínűtlen fejleménynek. S mindjárt síkra szállt a novella polgárjogúsításáért: nem olyan műfaj ez, amivel az író két regény között eljátszadzik, elüti az időt. S feltámadt benne rögvest a kanadai patrióta is – ez is milyen korszerűtlen. Épp berekesztette az írást, s nem gondolja, hogy életszagú történeteivel valami különöset alkotott volna. Kiszámolták, hogy ő a tizenharmadik díjazott író nő, de nem tartja magát szerencsétlennek. Nem is az, hiszen olvasni fogom.

Csontos János

Szerkesztőbizottság: Jókai Anna (elnök),
Báger Gusztáv, Horváth Antal,
Kalász Márton, Kő Pál, Nemes Attila,
Salamon Konrád, Szakály Sándor, Vasy Géza

Főszerkesztő: Oláh János

E-mail: olahjanos@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7035

A szerkesztőség tagjai:

Csontos János

(felelős szerkesztő, vers, Nyitott Műhely)
E-mail: vers@magyarnaplo.hu

Bíró Gergely

(olvasószerkesztő, próza)
E-mail: proza@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7031

Cech Vilmosné (gazdasági ügyintéző)

Csender Levente (szerkesztő)

E-mail: csenderlevente@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 421-9580

Gilányi Magdolna (szerkesztő)

E-mail: gilanyi.magdolna@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 421-8147

Molnár Csenge-Hajna (tördelőszerkesztő)

Réger Ádám (Lőtér, szerkesztő)

E-mail: regeradam@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7032

Szalai Judit (szerkesztő)

E-mail: szalaijudit@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 421-7962

Szentmártoni Anikó

(szerkesztőségi titkár, terjesztés, előfizetés)
E-mail: szentmartonia@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7030

Zsiga Kristóf (könyvkiadás)

E-mail: zsigakristof@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7033

Borító: Zách Eszter és Árkossy István

A címlapon: Száraz Miklós György
(Szalai Judit felvétele)

Meg nem rendelt kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Minden felbélyegzett, válaszborítékkal ellátott levélre válaszolunk. Mutatópéldány kérhető a szerkesztőségben.

Csontos János: *Alice, nem csodaországból* 1

SZEMHATÁR

Szentmártoni János: <i>Bogár-asszonyka</i>	3
<i>Az utolsó körte</i>	4
Halász Péter: „ <i>Petrásban a pap nem fojtotta el a hazafit...</i> ”	5
Deme Tamás: <i>Megjöttem vót Magyarfalunól</i>	7
Gál Sándor: <i>Égi hullámok; a feleslegesség árnyai</i>	8
<i>Virradat; És lőn</i>	9
Kalász Márton: <i>Amit kerestünk</i>	10
Zsille Gábor: <i>Történet; Túl</i>	11
Bárdos Bódi László: <i>hajnal-órán; Hét haiku</i>	12
Lehóczky Ágnes: <i>Az evezőtollak meséje; A japán halastó</i>	13
Balassi Bálint: <i>Ötödik</i>	14
Mirtse Zsuzsa: „ <i>Csak bolygok, mint megszélhűdt ember</i> ”	15
Bíró Gergely: <i>A kristálnak mindegy</i>	17
Turczai István: <i>Kelet portál</i>	19
Szebényi Ildikó: <i>Orgonasípok</i>	22
Lackfi János: <i>Mozdulatlan mozgóképek (Richly Zsolt kiállítása elé)</i>	23
Marek Vadas: <i>Ki verekszik ott? (Tóth Annamária fordítása)</i>	26
Száraz Miklós György: <i>Salvitis epidemica</i>	28

NYITOTT MŰHELY

Péntek Orsolya: *Pokolsár (Száraz Miklós György a Felvidékről, Erdélyről, Rómáról és Andalúziáról)* 33

Csontos János: *Svédasztal (Göteborgi Nemzetközi Könyvvásár)* 45

VILÁGIRODALMI FIGYELŐ

<i>Finnugor irodalom – Nagy Katalin összeállítása</i>	
Szvetlana Gyinyiszlamova: <i>Nyáridő</i> (Vándor Anna fordítása)	46
<i>Anyánk meséje</i> (László Dorottya fordítása)	50
Juvan Sesztalov: <i>Nélküled</i> (Kovács Zsófia fordítása)	51
Jeremej Ajpin: <i>Hattyúdál</i> (Nagy Katalin fordítása)	53
Nagyezsda Malceva: <i>Marinok fogadalma</i> (Vándor Anna fordítása)	57
<i>A hattyú és a varjú</i> (Erza-mordvin mese, Dávid Margit fordítása)	58
<i>Az ember és a medve</i> (udmurt mese, Bártfai Csaba fordítása)	58
Nikolaj Abramov: <i>Sítalpakon</i> (Niedetzky Gabriella fordítása)	59
Nyina Jadne: <i>A sámán lelke</i> (Nagy Katalin fordítása)	60
Jurij Vella: <i>Hallgatás; Az örökről</i> (Nagy Katalin fordításai)	64
<i>Nyenyec találós kérdések</i> (Nagy Katalin fordítása)	64

LŐTÉR

Barna T. Attila: <i>Életéhezők</i> (Jókai Anna: <i>Éhes élet</i>)	65
Vesztróczy Zsolt: <i>Nemzetek és előítéletek</i> (Kiss Gy. Csaba: <i>Nemzetek és előítéletek</i>)	67

SZERZŐINK 68

Számunkat Richly Zsolt munkáival illusztráltuk.

SZENTMÁRTONI JÁNOS
Bogár-asszonyka

Apai nagyanyám emlékének

*Apró fekete asszony,
 boszorkák leszármazottja.
 Elfekvő félhomálya
 csontokkal teleszórja.
 Kiürült házában
 kallódom három éve.
 Évszázadnyi botja
 kihűlő emlék venyigéje.
 Füstté vált asszony:
 üres paplan alatt
 senki sincsen.
 Megtréfált minket
 vele az Isten.
 Kofferban elfért,
 most egy kémcső is
 elég lenne,
 ha boszorkány-füstje
 el nem leng
 a végtelenbe.
 Nagy fehér macska
 ólálkodott
 aznap a kertben.
 Dermesztő fuvallat
 borzolta gazban
 szem elől tévesztettem.
 Föltűnt még párszor,
 mindig későn vettem észre.
 Holdfény-cérnát
 kerget álmaimban,
 vakító bundája
 mintha égne.
 Fészertetőn lépdél,
 eresz-sarokról visszafordul,
 körötte a világűr végtelen
 gombostűfejnyi pontja:
 mintha felborzolt szórére
 települne megannyi
 égi bolha.
 Dörzsölöm szememet,
 csapvízzel hűtöm
 szívem parazsát,
 míg a leigázott lugas újránő
 s meg nem szólít az a vád,
 hogy nem látogattam őt
 s kerülöm a temetőt,
 házában is vendég vagyok,
 magányos árnyék,
 akit elhagytak a mondatok.*

*S a kert filmje
 olykor visszafelé pereg:
 lugasban három
 kisírt szemű gyerek.
 Apjuk koporsóban
 közömbös vállakon
 kertből kiimbolyog,
 s a percek sisteregve
 szertefolynak, mint
 húsmaró oldatok.
 Veteményes,
 mely tenyérben elfér,
 apró fekete asszony
 kapálgat benne,
 mintha keresne valamit:
 talán egy tanulság jeleit,
 talán fia elhullott szavait.
 S a zöldségek a föld alatt
 begyűjtják a sírokat:
 kilöködnek a répák,
 mint ünnepi rakéták,
 a magasban petrezselyem lobog,
 s a paradicsomok szétrobbannak,
 hogy beleremeg az ablak,
 s megrezzennek farkasölő
 komondorok,
 a zeller operát ír,
 a karalábé integet,
 zuhog a zöldborsó-eső,
 indáznak méteres tökök –
 pajzán viccet rögtönöznek
 velük huncut apák
 és hóbortos ördögök.
 Estére elül minden.
 Csak bogár-asszonyka
 kapirgál még kicsikét.
 Egyik kezében kicsi föld,
 másik kezében kicsi ég.
 Majd kapája nyergébe felülve
 háztetőig surran el,
 moroghat valamit közben,
 de az is lehet,
 hogy énekel.
 Teliholdkor ha látom őt,
 útitársa is vele van:
 kapavégen macska ül –
 fekete anyó és fehér lámpás.
 Nevetem őket boldogan.*

Az utolsó körte

Minden évben azt hittem, vége,
annyira elkorhadt szegény.
De kiszáradt törzséből új ágak nyíltak
s gyümölcsöt termett a szenvedély.
Csodáltam érte, hiszen nem értettem,
mi hajtja úgy, mi tartja itt,
hogyan szinte a halálból táplálja
virágzó ágait.
Fűrészre érett, idő-tördelte tetem.
Fél órán belül eltüntethetem,
hogyan ne legyen útbán,
hiszen már árnyékot sem ad...
És az sem biztos,
hogyan én vagyok fiatalabb –
de kettőnk közül tisztelni
csak őt lehet,
mert ilyen feltétel nélkül
és rajongással szereti az életet.
Botra dőlt haldokló király,
szívét az árulás összetörte.
Birodalma gizgazos udvar,
vagyonra lavórnyi körte –
de legbensejében,
kongó törzsének úrközi sötétjében,
ott, ahová a hangyasereg el sem ért,

már megbocsájtott mindenért.
Harmadik éve figyelem,
szedegetem körtéit a szélben.
Konyhaablakból fürkészem,
mint egy idegen,
vagy kérdezgetem: meddig bírja?
Mi van a fák könyvébe írva?
Arra ébredtem egy reggel,
hogyan idén már csak
egyetlen gyümölcsöt hozott.
A fa többi része
jóformán eltávozott,
s mintha egy láthatatlan
más világból kandikálna át
ez az utolsó körte,
szinte ragyog, mint egy ékszer,
s az én világom meg
körötte hever leverten,
összetörve.
Belém égett e kép, bármerre járok,
ott lóg az orrom előtt.
Beleharapni kéne inkább, mielőtt
a darazsak felfalják végleg.
Talán nem tudom meg már soha,
milyen íze volt az utolsó mesének.

DVD borító (színes filctoll)

HALÁSZ PÉTER
**„Petrásban a pap nem fojtotta
 el a hazafit...”**

Az egykori Etelköz magyar népe ritkán szerepel szépirodalmunkban, de ha mégis, akkor erős versekkel, kemény prózákkal van jelen. Arany János, Csokonai Vitéz Mihály, Czuczor Gergely, Fazekas Mihály, Farkas Árpád, Ferenczes István, Illyés Gyula, Kányádi Sándor, Kovács István... olvasom a csíkszeredai Mirk László csángó magyarokról született verseket csokorba szedő könyvének¹ tartalomjegyzékéből, de felidézhetjük még Beke György, Cseres Tibor és Ignác Rózsa nevét is. Iancu Laura már nem számít újoncnak ebben a körben: a legkeletibb magyar faluban, e rangját nevében is hordozó, a Szeret folyón is túl fekvő Magyarfaluban született, és a *népüktől* soha el nem szakadó írók legnemesebb vértzetében állt elénk. Csángó közösségéről készült írásai, a csángó szubjektumban tükröződő világról szóló versei, lírai levelei után, 2011-ben megszületett néprajzi, szociográfiai ihletésű kisregénye, a *Szeretföld*; 2013-ban pedig megírta *Petrás Incze János* című drámáját.

Petrás Incze János életéről igen keveset tudunk, azt a keveset is elsősorban Domokos Pál Péter munkássága nyomán ismerjük. Ő közölte először Petrás Döbrentei Gábor kérdéseire adott „Feleleteit”, továbbá az Akadémiának küldött moldvai gyűjtéseit, és levelezéseinek az MTA-Kézirattárban fellelhető részét.² Egyes feltételezések szerint különböző moldvai levéltárakban, elsősorban a jászvásári püspökségben is található Petrás-levelek, de azok számára még nem érkezett el a szabadulás órája. A közölt leveleken kívül a klézsei parókián megforduló utazók, nyelvészek, egyházi emberek házigazdát méltató feljegyzéseiből s más elszórt emlékekből tudhat meg az érdeklődő egyet-mást a klézsei plébános sorsáról, munkásságáról. Tudjuk, hogy a Szeret völgyében meghúzódó forrófalvai kántor családjából származó, 1813-ban született *Petrás János* a kézdivásárhelyi minoriták gimnáziumában érettségizett,

majd Egerbe került, s az ottani papneveldeben kapott alapos világi és egyházi műveltséget, meg nem ingatható nemzeti identitást. Ott lépett be a minoriták rendjébe, vette fel az Incze nevet, majd 1836-ban pappá szentelték.

Lelkészi munkáját a madéfalvi veszedelem nyomán keletkezett, Tázló menti magyar faluban, Pusztinában kezdte 1839-ben. Innen jutott el a Moldvai Püspöki Helytartóság apostoli helynöke, Petrus Raphael Ardoini kíséretjeként Borszékre, a gyógyvizeiről híres fürdőhelyre, ahol megismerkedett a Magyar Tudományos Akadémia „titoknokával”, Döbrentei Gáborral, aki ugyancsak pihenés és gyógyulás céljából látogatott oda. Döbrenteit – mint később maga írta – „arra intette a ’nemzeti rokonság’ vonzalma”, hogy a véletlen találkozást ne hagyja „nyom nélkül elillanni”; ezért mindjárt első beszélgetésük után, 1841. július 22-én 38 kérdést írt össze Petrás számára a moldvai csángó magyarok múltjáról, helyzetéről, sorsuk kilátásairól. Ez a dátum azért jelentős, mert ekkor ébredt fel benne igazán az érdeklődés népének múltja és hagyományos műveltsége iránt, ettől kezdve lett hivatása gyakorlása mellett a magyar tudománynak és a csángó magyarok sorsának is elkötelezett szolgálója. Nem sokkal a borszéki találkozó után, 1842-ben áthelyezték a szülőfalujával szomszédos, ugyancsak magyar lakosságú Klézse-re, s itt szolgált élete végéig.

Petrás Incze János klézsei plébános, minorita rendű szerzetes elsősorban azzal gazdagította a magyar művelődéstörténetet, hogy összegyűjtötte 85 moldvai magyar népdal szövegét, ezen kívül a Budapesten megjelenő Magyar Nyelvőrben sokat sejtető *Rokonföldi* álnéven közölt írásai a moldvai csángó magyarok hagyományának számos ágával foglalkoztak. A népdalok mellett olvashatunk tőle a XIX. század utolsó negyedéből való lakodalmi szokásokról, találunk vízvetéshez kapcsolódó ráolvasás-szöveget, babonaleírást, a békáról és Szűz Máriáról szóló eredetmondát, jellegzetes csángó párbeszédet, találós kérdések és tájszavak egész csokrait: helyneveket, ragadványneveket és egyebeket.

Munkásságának másik területét a Szent László Társulattal való kapcsolattartás jelentette. A nagy szegénységben, sőt nyomorúságban élő csángó hívek által elhanyagolt, az ellenséges ortodox román állam által magukra hagyott, ellátatlan csángó templomok és egyházközségek számára próbált Magyarországról anyagi támogatást szerezni.

1 *Az ember ott a legfőbb magyar. Versek a csángómagyarokról.* Vál.: Mirk László. Hargita Kiadóhivatal, Csíkszereda, 2001.

2 Domokos Pál Péter: „...édes Hazámnak akartam szolgálni...” Szent István Társulat, Budapest, 1979, 1313–1511.

Eközben folyamatosan tudósított arról az élet-halál harcáról is, amit Moldova római katolikus vallású, magyar anyanyelvű közösségei vívtak egyre reménytelenebbül az 1877-ben éveken létrejött román állam mindinkább kibontakozó nacionalista politikája és a szolgálatukba szegődő olasz misszionáriusok lelkipásztorhoz méltatlan, saját híveikkel ellenében folytatott aknamunkája ellen. Bár akkor még szolgált a csángó falvakban néhány, Petráshoz hasonló, magyar érzelmű lelkész, s akadt egy-két tisztességes olasz meg német pap is, aki megtanulta a gondozásukra bízott hívek anyanyelvét, de már alakulóban volt Jászvásáron a „román katolikus” püspökség, amelynek első, olaszhonból küldött vezetője azzal kezdte „szolgálatát”, hogy betiltotta az „uralma” alatt álló katolikus templomokban és gyülekezetekben a magyar nyelvű igehirdetést és a szentségek anyanyelven történő kiszolgáltatását. Ez volt ugyanis az ára annak, hogy a nemzeti és vallási elfogultság jegyében született nacionalista román állam hozzájáruljon a moldvai római katolikus püspökség felállításához és működéséhez. A hívei nyelvének és kultúrájának elkötelezett klézsei plébános szemlélete és munkássága, a moldvai valóságot bemutató levelei egyre kényelmetlenebbek lettek a sovén román állammal összefonódó jászvásári katolikus klérus számára, egyre sűrűbb tilalmakkal kerítették, s mindinkább lehetetlenné tették jó szándékú, igazi paphoz méltó munkáját.

1885. augusztus 22-én különös körülmények között rablók hatoltak be az otthonába, minden ruháját és kevéske pénzét elvitték, végtelen elkeseredésbe taszítva az idős, mindig mások javát szolgáló lelkészt. A tetteseknek nyomuk veszett. Egy esztendő múlva, 1886. szeptember 6-án ismét rátörtek Klézse agg lelkipásztorára, de akkor már nemcsak a holmiját vették el, hanem az életét is. Visszaemlékezésekből úgy tudjuk, hogy felismerte gyilkosait, de nevüket még barátjának, a szomszédos falu lelkészének sem árulta el.

*

Iancu Laurának egyszerre volt nehéz és könnyű dolga, amikor drámai alkotásba sűrítette Petrás Incze

János sorsát. Egyrészt nehéz, mert kevés anyagból kellett építkeznie, de éppen ezért kevésbé fenyegette a földhözragadtság veszélye, szabadabban szárnyalhatott költői képzelete. Mert az általa felidézett jelenetek jó része írói látomás, ám olyan íróé, aki eszével ismeri, szívével és lelkével mélyen átéli a csángó sorsot. Ezért tudja hitelesen megidézni Petrás vízióit, s mindent, ami körülötte és vele történt, történhetett. Emiatt csúsznak olykor egymásba a különböző idősíkok, hogy sokszor úgy érezzük: *a csángó sors időtlen*, máskor pedig, hogy nagyon is *időszerű*, végső soron *idő fölötti*. Nekik üzen Petrással már a 2. jelenetben az egri minorita kolostor főapátja: „attól féljen, akik a lelket is, a testet is a pokolba taszíthatják”. Emiatt érezzük, hogy a borszéki fürdőben Döbrentei és Petrás bizalmas beszélgetését újra és újra megzavaró, „mindenütt jelenlévő, köztünk élő Idegen úr” ugyanaz a napjainkból is jól ismert, a csángókkal semmiféle sorsközösséget nem vállaló *tudatlan tudálékos*, akinek gyalázkodásában („Miféle nép az, aki semmiféle akaratot nem ismer magában?”) már Döbrentei is fölismeri a jó száz esztendő múlva oly sok kárt okozó, haszontalan internacionalistát, akinek elve: „sajátunk felhagyása hozza meg az egyetemesbe való emelkedést”.

Az eredményes *időtömörítés* nyomán érezhetjük, hogy az írásban megidézett Petrás sokszor bölcsebb, de legalábbis tájékozottabb, mint amilyen a valóságban lehetett, hiszen a szerző jóvoltából azt is tudja, azt is tudhatja, amit az azóta eltelt idő érlelt. Ezért sejti már pappá szentelésekor, hogy mi várhat rá szülőföldjén, és sóhajt fel útnak indulásában *Krisztusra tekintve*: „Hát visszamehetek én hitküldér gyanánt oda, ahol éppen most tisztogattatik meg a misszió a velem rokon magyar papoktól?” Aztán szülőföldjén mindinkább megérti, hogy a „román nyelvű római katolikus egyház” létrehozásának ábrándját kergetve, miként veti koncul a Vatikán a csángók etnikai identitását és általuk használt – Európa egyik kulturális értékét jelentő – tájnyelvet, „a magyar nyelv egy ősi formáját”.³ Ezért kényszeríti ez az „egyház” már megalakulásakor Galileihez hasonlatos helyzetbe egyháza papjait, akiknek azóta – noha tudják a valóságot –, újra és újra hitet kell tenniük a föld mozdulatlansága – a csángók román eredete – mellett. Joggal adja a szerző a Szent László Társulat elnökének szájába a kemény ítéletet: „...oly vétkeket követtek el egyesek Rómában, amelyeket holtukig sem tudnak leimádkozni...”

3 Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1521 (2001) sz. Ajánlása „A csángó kisebbségi kultúra Romániában” témában. In: *Vészélesztett kisebbségi kultúrák Európában*. Kiadja az Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ, Budapest, 2002, 129.

Petrás életének végéhez közeledve mindinkább összeér a múlt és a jelen, növekszik a feszültség, egyre kézzelfoghatóbbá válnak már a Szeretföld című kisregényben megismert írói érettséggel ítélkező Iancu Laura Petráshoz méltó gondolatai. „A szakadék oly mély e két nép között – mondja a katolikus csángókról és az ortodox románokról szólva –, hogy olybá tűnik, még a túlvilágot is kétfelé osztanák.” Az olaszhonból idevetett papokat pedig így jellemzi: „... azt sem tudják a nép nyelvén elmondani, hány az Isten.”

Dramaturgiaiailag kitűnő megoldás, hogy az 1868. év 2. jelenetében, mikor már teljes mértékben összezakad a jelen és a jövő, a nagyon is szekus formájú bukaresti ügynök által felpofozott besúgó segédkantorból „árulkodó hangok” formájában buknak ki a Petrás Magyarországra küldött leveleiből való, „kompromittáló” mondatok, mondatfoszlányok...

A szerző megírta – nem is akárhogyan – az alapszituációt, az olvasó gyönyörködjön és okuljon. S ha dramaturg vagy rendező kezébe kerül az írás, hagyja, hogy megejtse a fantáziáját. Úgy érzem: akár színpadra, akár képernyőre kerül a csángó sors e sajátos szelete, jól keretbe fogják majd a 3. jelenetbeli Apát és az utolsó előtti szín Károly papjának szavai, amik valósággal betöltik a képzeletbeli függöny széthúzásának és leeresztésének szerepét:

„APÁT (a Moldvába visszatérő Petráshoz): A haza iránt viselt forró szerelmét szertefoszlalni nincsen jogom, de azt álmában se feledje, hogy a római egyházra esküdött fel, mely mindeneknél felettebb való!

KÁROLY PAP (Petrástól visszatérve, a Szent László Társulat vezetőinek): Petrásban a pap nem fojtotta el a hazafit...”

DEME TAMÁS

Megjöttem vót Magyarfalunól

Egészséget!

*Há' jöttem vót Módovánól, Szeret vizén túlról,
az ottani csángómagyarakörömikvel, bánataikvalelölítva, megigézve, háá...*

Honn, e kicsi magyar hazában eveltolálkozvavogyok.

Miképp szójjakhezzá. Siringetemmagamot.

IesuszUrunkothíjjuk, rikoltunk románnyultámlomban, csángoul az odájba.

Iromba szókat halltam. Kapódik. Jáaj, tesvérem.

Fáj, hogy táncházosborátom, az jó muzsikus Halmos Béla meghalt vót.

Gyűrődik a világ orca. Kinokvalsirit a nincs. Fáj az utokfeteke pora.

Feteke, feteke, feteke erőst.

De, Istennek hála, öröm es van. Megteremnek a gyümöcsök ott.

A másik part virágpóra, világa átszáll, esik a mük életünkre es. Nyihán áldás.

Adja a Mária!

GÁL SÁNDOR
Égi hullámok

*a távoli északon
 már dereng
 a holdkaréj ezüstje
 csendet szítál alá
 vet égi hullámokat*

*készül az utolsó rendelkezés
 mindarról
 ami megíratlan marad*

*mielőtt benő a fű
 mielőtt az átváltozás
 kitarja az örökkévalóságot
 mielőtt vétkeinket
 a madarak
 felröpítenék odáig*

*s mert ismerjük a legnagyobb titkot
 együtt követhetjük tovább
 a végső történéseket is*

*ahogy együtt teremtettünk
 eget és földet
 mennyet és poklot
 azt is tudjuk
 hogy a befogadás
 és a kiűzetés
 egyazon pillanata a mindenségnek*

*mert a bűn és a kegyelem
 forrása egy
 színe vér
 s vérből való a nektár is
 isteni éték
 és ünnepi korty
 illik az érkezéshez
 és a búcsú pillanatához is*

*mielőtt benő a fű
 mielőtt a teremtő gondolat
 önmagát feszíti keresztre
 mielőtt a hatalmas helytartó
 suttogása a mélységből
 fölrebben
 nem én akartam*

ennyi az igazság

*Isten bűnét
 hogyan is vehetné
 halandó magára
 amikor hiányzik a legfőbb
 parancsolat*

*a nem-létezőt
 hogyan is teljesíthetné be az elme
 ha a tudottakkal sem bír el magában*

A feleslegesség árnyai

*nem volt jó ez a nap
 most se jó
 a bizonytalanság
 megkövesült bennem
 nincs se gondolat
 se mozgás
 csupán a feleslegesség árnyai
 gomolyognak
 sötét március
 se holdja se csillagai
 üressé lett
 felettem a mindenség
 és a menekülés útja
 szerteporladt
 késői már a fohász
 és hiába szól zsoltáros ének*

Virradat

*integet hóval hegyekkel
 egeket szakasztó jegekkel
 látni belülről tör- s török
 nyíló sebeim vérrel öntözik
 saját egét festi egyre
 kékre zöldre tűz- veresre
 fölszáll s közben itt marad
 elhíteti hogy valál és hogy vagy
 lázban didergőn egyedül
 jövődben immár jövőtlenül
 akár egy megkésett gondolat része
 amelyben megtörténik a béke
 a csend kitágul magából
 hazátlansággá a hazából
 havakkal szól sajog fagyokkal
 s hallgat halálos hajnalokkal*

És lőn

*a pók
 saját fonalán
 fagyott meg*

*libgett előttem
 föld és ég között*

*körötte az erdőt
 befedte a dér
 alkonyi ezüstje
 és az éjszaka*

*istenke angyalai
 keringtek énekelve
 az átváltozásban*

*legyen békeség
 szóltam ekkor*

és lőn

KALÁSZ MÁRTON
Amit kerestünk

Díjazottunk, Zsille Gábor költő, műfordító barátunk néhány éve könyvcímadó hangsúlyú mondattal szembesített bennünket, olvasóit. A mondat, a verssor ekképpen hangzott: „Amit kerestünk, sehol sem leltük.” Az *Amit kerestünk* (Duna-part kiadás, Érd, 2009) az elmúlt évtized egyik legjelesebb lírakiadványa. A kötet többi versének mottói rendre a lengyel költészet küldöttei. Most, ebben az egy esetben Zsille az egyik német kortárs költő, Wulf Kirsten gondolatát választotta, s tőle szokatlan módon nem magyar fordításban adta közre, hanem eredeti német nyelven idézi a verssort: „Was wir suchten, fanden wir nicht”. Szinte csak mellékesen: kettejük, Zsille s Kirsten költészetét elemezve meglepően érdekes gondolattársítások, párhuzamok lelhetők föl. Zsille Gábor erénye, hogy akár gondolatban, de valóságosan is, Közép-Európát járva szinte legendás érzékkel lel rá azokra, akikkel azonosulni tud, akikkel akár életre szóló szellemi, lelki, alkotói barátságra léphet. A *legendás* jelző éppen a lengyel világban való otthonra találáshoz kötődik. Az Adam Zagajewski lengyel költővel való krakkói találkozására, e barátságról való beszámolója már szinte az ujjongás stílusában kezdődik: „Számos remek tulajdonságom közül az egyik legvonzóbb, hogy eddigi harminckét évemből csaknem négyet Krakkóban töltöttem.”

Miképpen került Zsille Gábor Közép-Európa egyik leggyönyörűbb városába? „Ezért szerfelett irigylem magamat”, olvashatjuk, s aztán: „Három hónapos téli próbaidőt követően, 2000 tavaszának legvégén érkeztem a városba, szombati napon, kora este. A lengyel nyelv ismerete nélkül, fejemben nagy köteg beíratlan lappal, lelkes kíváncsisággal egy negyvenmillió lakosú ország kultúrája iránt.” Tegyük hozzá, lelkesnek lenni ilyesféle életváltozat bekövetkeztéhez nem elég. Ehhez kivételes, erős lelkiületű, szellemiségű s jellembeli alapállás szükséges – s az a nemes kíváncsiság, amely bennünket, közép-európaiakat mégiscsak jellemez.

Híre ment, hogy Zsille Gábor, az addig már figyelemre méltó verseket közlő ifjú irodalmár hosszabb időre Krakkóba költözött, tengerentúli nagyapai örökség segítségével – még abban is szerencséje volt, hogy akkoriban a krakkói magyar főkonzulátust a

polonista, kitűnő költő, műfordító, történettudós Kovács István vezette, akivel együtt fordították, ismertették a kortárs lengyel költészet jeleseit. Aki hosszabb ideig élt, próbálkozott külföldön, igencsak tudja, mit jelent nehezebb pillanatokban egy gyámolító jelenléte. „Az ő példája is a műfordítás felé terelt” – jegyzi meg emlékezésében Zsille Gábor. Fordítani pedig volt kit – mint tudjuk, legelsősorban a párizsi emigrációját éppen befejezett, már Krakkóban élő Adam Zagajewski költeményeit. Zagajewski a magyar kollégát örömmel fogadta otthonában, de szívesen fogadta a magyar költőt az ugyancsak Krakkóban élő Nobel-díjas Czesław Miłosz, s a névsor olyan fontos beszélgetőtársakkal folytatódhatnék, mint Wisława Szymborska, a szintén Nobel-díjas költőnő, Andrzej Wajda filmrendező, Sławomir Mrożek drámaíró. Zbigniew Herbert akkor már két éve halott volt, róla a *Csatangolás* című Zsille-versben találunk emlékeztetést: „lödörgés a nyüzsgő piacon, ellenőrizni az aszalt körte és a naspolya árát, miközben egyetlen fillér sincs nálam; / – a legnagyobb könyvesboltban beleolvasni a verseskötetekbe, melyek teljesen ismeretlen nyelven íródtak.”

Zsille Gábor nem kívánta senki mintáját másolni, krakkói éveit „szabadgyetemnek” fogta föl, amiben benne élt, s ami költészetén tagadhatatlanul erős nyomot hagyott. Nem mások látását, nyelvfordulatait, gondolatiságát, tájszemléit olvashatjuk, mindez költőnk önnön nemes tudata, megélt lelki mélysége. Pilinszky költészetéhez továbbra is ragaszkodik, a mester Bella Istvánéhoz szintén – erről is tesz valómást: „hallgatag mesterem, hallgatag bátyám, / három évvel vagy idősebb apámnál, / ki hatodik esztendeje halott, / szakállas pártfogóm, szakállas apám, / lengyelül beszélgettünk és Chopint játszottál.” Bella István vonzódása minden iránt, ami lengyel, közismert volt. Amit tőle kivált tanulni lehetett, az a korszerűségében is megnyilvánuló ragaszkodás: őrizd a hagyományt, bármerre indulj, bármely határon tekints át.

Zsille egyik kulcsversét olykor még mosolyogva is szokás említeni, s kihallani belőle a szolid iróniát: „Ha ötvenhatban / a nagyapám úriember lett volna, / akkor nem lennék magyar költő, / csak néhány szót tudnék magyarul, / nem éltem volna Krakkóban” (*Ha nincs ötvenhat*). Emlékeztessünk, a krakkói ottlét végtére ennek a nagyapának, 1956-ban családját elhagyó határátlépőnek volt köszönhető. A szerencsés ős milliommossá válik az óceánon túl. A költőunoka a dollár-örökség birtokában is szorongva rea-

gál: „ha ötvenhatban / a nagyapám úriember lett volna, / most nem lennék magyar költő, / csak néhány szót tudnék magyarul, / nem ismerném a Túró Rudít, / Pilinszky hangját, Szárszót és Tihanyt, / szervusz helyett azt mondanám: hi!, / e családi történetre: story, / ötvenhatra: history.” A „history” bőven szolgáltat még gondolkodni valót napjainkban Közép-Európa népeinek; költőnk jól érzi, egy-egy magatartásban mi a fölfoghatatlan, mi a fájdalom.

Az emberi nyíltság, amit mostanság ki-ki más-képp értelmez, Zsille Gábor költészetének egyik leg-főbb ismérve: „Krakkó, mondja valaki, / és eszembe jut, milyen jó volt sírni / a domonkosok miséjén, az oltár / sarkához közel, a tömegbe veszve, / térdepelve énekelni elcsukló hangon, / *crucem tuam adoremus Domine*, / ne sírj, érintetted meg a kezem, talán / kimondtad, talán csak jelezted, / át kellett volna ölelni téged / és kicsit sem engedni a szorításból, / ne sírj, súgta az érintésed, / és csupa könny volt az arcod.” Egy vele való beszélgetésben a költő

Czesław Miłosz meghittent ekképp summázza önmagát, s vélhetnénk, a kérdező Zsille Gábor gondolatait: „... bárhol járok is a világon, latin szavakat hallva mindig otthon vagyok. Ugyanezt mondhatom a templomokról vagy a liturgiát végző papról. A tény, hogy az egyház tagja vagyok, tudatosította bennem az összetartozás gondolatát: a testvériséget. A szülőföldemet illetően hálás vagyok, hogy kis országban születtem, különböző vallások és nyelvek hazájában. Általában a világot gazdagnak és gyönyörűnek találtam. A teremtett dolgok kezdettől valamiféle csodálatos rendben tűntek fel, számomra megmagyarázhatatlanul létező harmóniában. A költő munkálkodása talán ezért is isteni eredetű: végső soron miben különbözik a világ hatnapos teremtése a költészet-től?” Végül Zsille Gábornak a tavaly decemberi Magyar Napló címlapján derűvel idézett szép mondata hangozzék, segítve bennünket summaképpen: „Mindannyian a kertben munkálkodunk, hiszen mindannyian a Jóisten kertjében élünk.”

ZSILLE GÁBOR

Történet

*Elutazni tervek nélkül,
retúrjegy, térképek, biztosítás,
lefoglalt szálláshely nélkül,
táskánk legmélyére száműzött
karórával és telefonnal –
igen, ez költészet. Útközben
elénk tárul egy tó, egy völgy,
egy öröktől ismerős domb,
és azt sem tudjuk, hol vagyunk.
Akkor úgy dönteni: itt jó lesz,
sátrat verni egy szélvédett zugban,
nevet adni a helynek,
és élni.*

Túl

*Kétségbeesésünk mindent fölülmúl,
mennyeknél nagyobb a magányosságunk.*

BÁRDOS BÓDI LÁSZLÓ

hajnal-órán

*bordáim között süvít a szél, Uram
gondolataimmal takargatom magam
hajnal van, kezem-kezemmel
kezed-kezemet simogatom
az ember vérrel teli közlekedőedény
ikon arcod spirálja fojtogat
ez itt ugyanaz másként
mint az imádság*

Hét haiku

Iancu Laurának barátsággal

*visszeres égbolt
pórázon szürke ködfolt
átvézett ima*

•

*holdtölte arcok
körömházakba bújva
kúszik a fényár*

•

*ezüst ég alatt
dermedt párhuzamosok:
Attila halott*

•

*füstöl a kémény
hó alatt görnyed az ág
harkály kopogtat*

•

*óaranykripta
imát mormol a szellő
Verespatakra*

•

*rigószárny rebben
halld imádkozó sáskák
a fellegekben*

•

*sziklahasadék:
átüt a rés az úrön
árnyéka koppan*

LEHÓCZKY ÁGNES

Az evezőtollak meséje

Egy őszi kirándulás. A számtalan kertek házába. Bejárat a belsejébe erre van. Tükörcsarnokon keresztül. A bejárat kijárat is egyben. A homorúból a domborúba. Attól függ. Hogy ki, vagy be lélegzel. Mintha még nem döntötted volna el, hogy előlről kezdjél-e mindent. Szó nélkül. Bizalmaskodó állomások mellett mostantól csukott szemmel elsuhansz. Többet másra nem hallgatsz, az már biztos. Mert ez a kert azé a három pávájé, akik olyan ünnepélyesen járkálnak fel-alá az üvegházban, olyan abszolút kivehetőséggel, hogy az ember és kis élete hozzájuk képest egyszerre szinte pasztellé válik. Pontosabban, mintha egészen idáig az élet egy garast sem ért volna. Mintha csak ettől a citromfától számítva tudna akár árnyékot is vetni, vagy valamiféle egzotikus gyümölcsöt teremni. Mintha csak innen, ettől a kerti momentumtól fogva nyerhetne akár akkora jelentőséget, amekkorával mondjuk egy földre hullott evezőtoll bír. Vagy amekkora árnyékot a császárkorona sziluettje vet a földre. És valóban. Az ember elgondolkodik. Hogy tulajdonképpen egészen ezidáig mi is történt, azelőtt, mielőtt a pávák tollászeikkel így sarokba szorítottak volna, mintha az egész délután végtelenül be lenne kerítve. És ekkor ez a benti kert elkezd körüludvarolni.

A japán halastó

Megállás nélkül unszolsz, hogy merüljünk le a Kyoto-kert tavának aljába. Hogy vegyem már észre a hatalmas méretű közömbös pontyokat, ahogyan a tündöklő mozdulatlanság alatt izgágáskodnak. Mintha csak tudnák, hogy általuk nyer jelentőséget maga a tó, amint tekintetünket a mélybe rántják. Ezek a pontyok arról híresek, hogy az évszaktól függően változtatnak színt. Ma délután sárga, narancs, aranybarna és bézs csíkosak. Eseményteli tó ez. Felszínét kormoránok láncá ket-tészeli. Megszámoltad, tizenketten vannak. Mintha mindegyik kibérelt volna egy bóját, kissé himbálódzva, de megpihennek a késő őszi nap imádatában, akár a szóltan arrajáró, aki egy fillérért egy percre ingatag napágyra ülhet, te meg figyelemmel tartod, mintha te lennél itt a napágy őr. Persze valahogy a galambfát meg sem említed, ami olyan termékenyen áll a park közepén galambfátyollal beborítva, mintha ezek a galambok gránátalmák lennének, és maga a fa életfa. Egy életé, ami addig tart, mint ez a mondat.

BALASSI BÁLINT

Ötödik

KIBEN AZ CÉLIA SZERELMÉÉRT VALÓ
GYÖTRELMÉRŐL
SZÓL, HASONLÍTVÁN AZ SZERELMET HOL
MALOMHOZ S HOL HARANGHOZ

*Mely csuda gyötirelem ez, hogy a szerelem
búmra most malommá lett,
Hol mint gabonáját, éngemet, szolgáját
szép Céliával őrlet,
Siralmam patakja az kereket hajtja,
kin liszté létig töret.*

*Ím, az nagy szerelem miatt búsult lelkem
már szinte haranggá lett,
Kit szerelem bennem félen vér ellenem,
rám támadván amellet,
Azért kong jajszóval, zúg fohászkodással
szegény, nyugalma helyett.*

*Mint egy kristálkövet, soha el nem törhet,
noha éget verőfén,
Úgy az én szívemet, noha vall gyötrelmet,
el nem rontja tüzes kén,
Csak gyúl szegény s hevül, mert szertelenül fül,
mint kristál, kit süt hév szén.*

In eandem fere sententiam

*Kiáltok, csak bolgok, mint megszélhüdt ember,
Mert belől égek mint tűzben száraz kender,
Gondom, búm, veszélem véghetetlen tenger.*

*Paradicsombeli szépség ábrázatja,
Virágzó szép tavasz képe állapotja,
Szépségnek s nemcsak szépnek magát mondhatja.*

MIRTSE ZSUZSA
**„Csak bolygok, mint
 megszélhűdt ember”**

A sorok mögül egy férfi szavai szólnak hozzám több száz év távlatából, s én zavarban vagyok, holott nem nekem címezte a sorait, hanem egy XVI. században élt hölgynek. Az évszázadok hártáján keresztül nézek bele most ebbe a különös vallomásba, a sebek versébe. Mégis, e kitérkezés túl őszintének és pőrénnek tűnik ahhoz, hogy gyanakvásomat fel ne keltse. Hiszen aki ennyire magabiztos kézzel irányítja az érzelmeimet, aki a költői fegyvertár minden kellékét csatarendbe állítva akar (és képes is) hatni a lélekre, attól tanácsos óvatosan fogadni az önsajnálattásban sem szűkölködő, ám mégis hegyikristályként fénylő „vallomást”. És vajon lehet-e ezt a verset önmagában olvasni, hermetikusan elzárva írójának ellentmondásokkal terhes életútjától?

A sorok közül Balassi egy kegyvesztett, szélütötten bolyongó férfi képét rajzolja ki, aki a szerelem szolgájaként és napszámosaként hánykolódik lélekhajóján a szenvedély tengerörvényei között. Mintha már kikötőt sem keresne, egyetlen fároszként a Szépség ideája világít neki; a szépségé, amely mögött felsejlik az isteni. Szemében a földi szép így szentül meg.

Tudjuk, hogy a hiány is teremtő erővel bír. A testiség megtartó erejének a hiánya, úgy tűnik, Balassi esetében nem elvékonyítja az érzelmek kárpitját (hosszútávon persze elfakulhat e kárpit színe, de a vágyak hálójában vergődő ember nem foglalkozik a hosszú távokkal), inkább megerősíti azt különös, áttetsző fonalaival. „Mely csuda gyötrelem ez” – teszi fel a kérdést, miközben a rácsodálkozás varázsgömbjét forgatja ujjai között, hiszen e bűvös erővel bíró szenvedély valóban csudálatos képeket hív belőle elő. E képek nem az áhított nőkről szólnak, de általuk keletkeznek, ahányszor csak a szenvedély elkapja őt, tehát gyakorlatilag folyamatosan. A szépség rabságában vergődő férfi segélykiáltását halljuk, képekben lepárlott félelmét az elutasítástól – ugyanakkor a feloldódástól, az én teljes elvesztésétől, a felőrödésétől is talán.

E két írás az Úr 2013. esztendejében, Balassi Bálint születésének napjára, tiszteletére íródott, ki a jó bor, a szép nők és egyéb világi vigasságok mellett hazájáról és Istenéről soha nem feledkezett meg. „Befed ez a kék ég, ha nem fed koporsó, / Tisztességes legyen csak óram utolsó. / Akár farkas, akár emésszen meg holló, / Mindenütt fejlül ég, az föld lészen alsó.”

Három kép, háromszor hat sor, majd még kétszer három – Balassi mindössze ennyi kesergő-búslakodó, kicsi építőkockából rakja fel e verstemplomot. Pazar költői képek és hasonlatok sorát szórja a hölgy lába elé. A szolgál szerepébe bújik – mert Balassi Bálint a szerelemben is feudális hierarchiában tud csak gondolkodni. Csordultig van önmagával, farkas-étvágya van húsra, életre, a sovány böjtöt rosszul viseli. Saját érzéseinek krónikása, figyelme saját magára, (vélt vagy valós) gyötrelmeinek aprólékos bemutatására irányul. Így szenvedését akár szenvedésnek is gondolhatnánk; hogy talán nem is viviszekció mindez, csak mimézise annak. Itt minden róla szól és érte. Érzelmeket korbácsol fel, a szánelmektetés világos szándékával, versszakról versszakra húzza szorosabbra a hálót a zsákmány fölött, abban a reményben, hogy a szolgál köntöse mögött megbúvó vadászként bekeríthesse a nemes vadat. A zsákmányszerzés, a „szerelem” forgatókönyve az évszázadok alatt nem sokat változott. A becserkészés mindig is kulcsfogalom volt. De vajon szolgál-e a versbéli én az eszményített, de másodlagosan, szinte csak ürügyként megjelenő nő mellett? Kétlem.

Az Ideál utáni sóvárgás, az, hogy a kiválasztott földi asszonyokban Balassi istennői karakterjegyeket keresett és vélt felfedezni, azt jelzi, hogy számára a szépség nem pusztán a földi vágyak célpontja, hanem az isteni lényeg földi kifejeződése: az ideális az érzéken keresztül válik megtapasztalhatóvá a számára. A test kapuján való átlépés utat, hidat, összekötő kapcsot jelent a magasabb rendű felé. A lovagi szerelem logikája szerint a viszonzatlan szerelem legnagyobb jutalma maga a szolgálat, ugyanakkor paradoxonja az, hogy minél viszonzatlanabb a szerelem, annál hitelesebbnek gondolják azt, annál inkább analógiája az Úrral való kapcsolatnak. A visszhangtalan, visszajelzések nélküli szerelem viszont nem vezet az önmegismerés magasabb fokára, hiszen nincs tükör, amelyben magunkat megláthatjuk.

A távolság üveggolyójában Balassi esetében nem lecsendesül, hanem emésztő tűzzé válik az emlékezés. Egyik visszatérő motívuma a saját testéből gyújtott máglya, a saját testében gyúló tűz („...belől égek, mint tűzben száraz kender”), a tűzáldozat, amelyet az istennői karakterű nő előtt felmutat. Az ember az ép almát keresi, nem a hibásat, a szépség ejti rabul, s csak igen komoly, tudatos munka után látja meg a kevésbé szépben is a jót, amikor a szépség már nem vakítja el a szemét. A szépségben meg-

látni az istenit, az isteni szépség, a *visio beatifica* a szem adománya. A test szépségét sérülésmentesen nem szemlélhetjük, mert mindig benne van az éppeni, a törekeny, a múltékony. Látványa a romlás nyomasztó érzését hordozza magában. A szerelem többarcú: a nemes, tiszta, égi vágy jelképe Venus Urania (Égi Vénusz), az ő földi mása a hús megvonásával kínozza a férfit, Venus Vulgaris pedig az érzékiség, az alacsonyabb rendű, testi kapcsolattal és földi vágyal átázott szerelem megtestesítője. A trubadúrlíra Venus Uraniát tartja eszményinek. Célia neve égi nőt jelent, a kék szín kapcsolható hozzá.

Az eszményített nő akár felcserélhető is, hiszen egyetlen dolgot tudunk meg róla: hogy szép (igaz, e szépség világmozgató erővel bíró vizuális jel), több szót Balassi nem fecsérel rá. „Siralom patakja az kereket hajtja, / kin liszté léting töret.” Porrá, liszté válni, lisztléting törödni... E képek akkor is hatnak, ha van bennünk némi kétely e lobogás hitelességét illetően, sőt, még az is megfordulhat a fejünkben, hogy Balassi a szerelem szót a vágy szinonimájaként használja.

Balassinak általában is volt baja a szerelem (és a hűség) megélésével: mintha érzelmi csatatéren lenne mindig. Dühös, bosszús, ha hiába könyörög kegyekért – s könnyen túllép rajtuk, ha megkapja őket. „Mely kedves sáskának az harmat, úgy nekik is könyvünk, / Sok bűnkel, fáradságunkkal tülek mi csak kint érdemlünk.”

E szenvedéstörténet rendezője Balassi: ő osztja ki a szerepeket, az ő szemszögéből láthatunk csak mindent. A szép „molnárné” maga Célia, a költő a gabona, a malomkereket pedig a siralom patakjának vize hajtja. Ropognak, pattognak a szavak, mint a száraz fa a tűzön, a sorok zeneisége, atmoszférateremtő hatása rendkívül erős. A búzáat őrlő malom, a harangnyelvet körülölelő „kehely” a női test szimbólumai lehetnének, itt mégis a férfilelek válik haranggá, a lélek harangjává, mely jelzi a veszélyt: a szenvedély pusztító erejének veszélyét. Az első és a harmadik versszak között látszólag ellentét feszül, de csak látszólag, hiszen csak a test sérülhet, azt lehet bedarálni, megtörni. A női szépség fénylénységű, de a fény maga nem árthat a kristálynak, hiába égeti. Vagyis a nő elérhetetlen szépsége önmagában kínozzhatja ugyan a férfi lelkét, legbelső lényegét, de nem okozhat benne maradandó, kiheverhetetlen kárt. „Mint egy kristálykövet soha el nem törhet, / noha éget, verőfén”.

Megosztó személyisége, túlfűtöttsége és szélsőséges megnyilvánulásokra való hajlama, pörökkel és

vétkekkel kikövezett lélekútja miatt a költőnek sok haragosa lehetett. Sokszor érezhette, hogy a földi jog és erkölcs „kiköpi a szájából”, bűnbocsánatért hát nem földi bírak előtt könyörög. És amikor Istenéhez szól, akkor érezzük, hogy megáll a levegő, hogy most drámaian őszinte. Földi vétkei között talán egyedül az Úrnak és hazájának hűséges szolgálója mindvégig.

Balassi a földi javakhoz, az anyagi biztonsághoz, az élet számára fontos alappilléreihez is ragaszkodik: legyen jó bor, vagyon, „jogos juss” és becsület, amelyekből ne forgassák ki őt. „Kell immár énnekem csak jó ló, hamar agár, / Ifjak társasága, éles szablya, jó madár, / Vitézek közt ülvén kedvem ellen sincsen / Jó borral teli pohár.” És persze legyenek nők, asszonyok, lányok, fehérszemélyek.

Az a vissza-visszatérő számadás, önleltározási kényszer, amely Balassi líráját végigkíséri, szerelmes verseiben is megmutatja magát: „Lettovább Juliát, s lettinkább Celiát ez ideig szerettem, / Attól keservesen s ettől szerelmesen vígan immár búcsút vettem”. Az otthontalanság érzése elől egyik karból a másikba menekül, női karok indáiba kapaszkodik, mintha a megváltást, a kegyelmi állapotot – deszakralizált változatában – a viszonzott testi szerelemben élhetné csak meg. S Célia alkalmas volt ennek megadására: „Mert megkegyelmezett, s minden jót végzett Celia énfelülem.” Igaz, a megtagadására is. Úgy tűnik, mégsem az üdvösség megtisztító érzését hozza ez Balassinak, csak a felejtés illúzióját.

A vers zárókövében, a szenvedés kicsi ablakaiban felfénylik a tavasz képe, hiszen e földi életben a szenvedés, a lélek tele átmeneti állapot, az egyetemes körforgásban a sötétet világos követi, és egyszer valahol mindig felsüt a nap. A sebek verse lassan, titkosan szövődik át a remény sugárfonalaival.

Sokszor gondolkodtam azon, hogy ha fiúnak születtem volna, Balassi Bálintot, a regényekbe illő lovagot példaképül választottam-e volna. Vonzott, izgatott a személyisége, a merészsége, hazard jelleme, hiszen kalandorlovag volt, s az milyen izgalmas is! Imponált, hogy „az jó hírért-névért s az szép tisztességért” indult az utolsó csatájába, tetszett, ahogy körbefonja verskoszorúival az áhított hölgyeket; nem tetszett, hogy sok mindent tett érdekből, hogy, azt hiszem, nem tudtam volna megbízni benne soha. És hiába forgattam ideoda a kaleidoszkópomat, a sorai közül kisejlő, színes személyiségcserepek nem álltak össze egységes képpé. Talán éppen ez a titokzatosság, ellentmondások sorozata az, ami miatt ma is érdekel.

BÍRÓ GERGELY
A kristálnak mindegy

Kettős érzéssel olvasom első igazi trubadúrunk *Nagyciklusát*: egyrészt bosszant, hogy ez a Balassi folyton csak bög, oly „se hall, se lát” önösen, mint egy szarvasbika, akinek egész élete örök kora ősz; hogy szinte semmi mást nem tud, csak a gyötrelmes szerelem Kaina-i szélviharában forogni: „S mint madarak, ha hűvös és borus van / telt tág csapatban szállnak, seregélyek, / úgy itt e szélben, zordban, háborusban, // fel és le, tél-túl leng a sok rossz lélek / s mind tudja jól, hogy többé – nem nyugalmat, / de még csak egy kis enyhülést sem ér meg.” Így hányódik szüntelen a versbeli lélek is, ahogy Dante szerelmi tévelygői a pokol második körében. Másfelől pedig biztos vagyok benne, hogy vérbeli szerelmi költészet ez, még ha egybeolvasva kissé egysíkúnak hat, és legtöbb darabját Szerb Antal alábbvalónak mondja a költő istenes vagy katonaénekeinél. „Balassa Bálint a magyar irodalom legnagyobb vallásos költője Ady Endre előtt. A vallásos líra hatásának is, úgy látszik, az a titka, hogy nagy ellentéteket kell áthidalnia, nagy törődöttségből, nagy mélységekből, de profundis kell a legnagyobb magasságokig felkiáltania. (...) Az igazi vallásos líra legnagyobb témája a bűnbánat. (...) [Balassa] Vágya a nagy béke, az Istenbe való felsüllyedés fordított gravitációja, kibocsátani a törött lelket tömlőcéből, a testből, Isten színe-látására” – áll *A magyar irodalom történetében*.

„Örülök, röpülök, nemkülönben mint karul, / Kinek sárga lába lábszíjakbul szabadul, / Nem kesereg lelkem, / Mert megmenekedtem / Szerelem békójából” – így ujjong a versbeli a *Nagyciklus* 18. darabjában, a *Szabadsága vagyon már* kezdetűben, és máris jó lóról, hamar agárról, éles szablyáról és borról álmodozik. Talán nem nagy merészség azt mondani, hogy Balassi e világi költeményének lelki-történet-képlete lényegében ugyanaz, mint amit Szerb Antal fentebb az istenes versek természetrajzában kontúrosított. A versbeli beszélő ki volt szolgáltatta a szerelemnek vagy szerelmesének, mélyre került, szenvedett, de most, hogy érzése gonosz tömlőcéből kiszabadult, karvaly képében röpös az égen, kész ódát trilláz a nyugalomról, békességről, és hetykén elcsicssergi, hogy ő ugyan még egyszer nem

megy lépre (hogy a következő versben újabb szerelmi tüzének tűrhetetlen voltáról panaszkodhasson).

Érdekes mozzanat persze, hogy Balassi a szerelmes verseibe Istent nemigen keveri bele – talán ez az egy a különbség. Az iménti megszabadulásban nincsen semmi isteni, semmi elvonatkozott: a versbeli jó ruhás legények társaságát, vigalmakat, katona- vagy vadászkalandokat szomjúhoz, vágyai nem emelik el a földtől. Viszont a Célia-versek ötödik darabjában a szerelem félrevert harang képében is megjelenik, amely jajszóval kong, fohászkodással zúg – mai nyelvhasználatunkban ugyan a fohász imát, könyörgést is jelent, a *Balassi Bálint összes versei és Szép magyar comoediájának* 1981-es kiadásában, a szómagyarázatban a *fohászkodás* pusztasóhajtozásoként szerepel. Ám itt van a félrevert harang motívuma is. Méghozzá a búsult lélek hasonlataként, Isten házában tornyában, föld és ég között, közelgő veszedelmet hírelve, földre nyíló szájjal. Bizonyos esetekben nehéz elkülöníteni egymástól Balassi Bálint istenes és világi énekeit.

Balassi versbelije nem is akar mindig elemelkedni a földtől – még akkor sem, ha éppen (mint mindig) szerelmes és vergődik. Megtalálta ugyanis a fájdalom éltető erejét. „Mely szerelmes tüzem, hogyha eddig engem / nem szárazgatott volna, / Könnyhullásom miatt mint egy folyó patak / mind elcsorgottam volna, / De viszont könyvemnek köszönöm, hogy élek, / mert tüzemet az oltja” (62. *Vitézek karjokkal, kígyók fulákjokkal*). A vers előző szakasza arról szól, hogy a szerelem, ha emészti is, élteti a beszélőt, az idézet szerint pedig a végső elhamvadástól a bűnbánat folyása menti meg. A következtetés ekképp fest: „Ki nékem elég kincs, mert világon jobb sincs / mint édes keserűvel.” Csakugyan efféle fékek és ellensúlyok rendszere tartja fenn a szerelmet? Már akinél. És: már amikor. Hiszen a *Mely csuda gyötrelmem ez* kezdetű versben éppen a siralom patakja hajtja a malomkereket, amely liszté őrli a szenvedőt. És nemcsak versek mondanak ellent egymásnak, hanem versszakok is egyetlen versen belül: itt például a versbeli először liszté őröltetik a szenvedésben, majd kristálykőhöz hasonlítja a szívét, amit el nem ronthat tüzes kín.

Valami viharosságot érezni ezek mögött a versek mögött, mert a szeretett kegyetlen és kiszámíthatatlan, vagy éppen beteljesületlenséget, mert elérhetetlenül távoli. „Ó én reám hehüdt, elvesztemre esküdt / igen hamis szerelem! / Miért nem holdultatsz meg

annak, kit jártatsz / utánam szerelmesen? / S mire kedvem ellen gyútasz ahoz engem, / aki megnyerhetetlen?” (58. *Ó, nagy kerek kék ég*). Balassi versbelijében talán éppen ez a megnyerhetetlen undokság támaszt pusztító szenvedélyt. Aki szereti őt, az nem kell, hiszen vonzóbb egy hidegszívű, démoni nő, akinek esze ágában sincs felkínálkozni. És éppen ezzel táplálja a versbeli szenvedélyét, hódoltatja, térdelteti az érte rajongót. Mert a nő szépsége isteni, minden mást elhalványít, de nem fogadja szívének otthonába a férfit, akinek hontalansága fölöttes értelmet is nyer: „Rajta esik, hal, vész lelkem s csak az nehéz, / hogy tart számkivetettnek”.

Balassit a szerelem Janus-arcának balfele: a méltatlan, szenvedésteli szolgaság, a kényszerű függés, a lélek baljós önvészélye foglalkoztatja igazán. Hiszen erre van legnagyobb szüksége – pontosabban dehogyis van rá szüksége, csak éppen mindig olyan nők igézik meg, akik miatt lehet egy jót szenvedni. A Balassi-i szerelem paradoxona éppen abban áll, hogy az éleszti és táplálja, aminek el kéne veszejtenie. Talán erre utal a Célia-vers harmadik szakasza is: minden emésztő égés dacára a szív szerelem kristályköve törhetetlen.

Van azonban itt valami más is: a hiány, a kiélhetetlen vágy fontossága – az igazi szenvedély kovásza az apadni nem akaró, éppen ezért gyötrelmes távolság. Lehetséges, hogy teljesebb a hiány a teljességnél? Az ilyen szerelem nem válhat két ember közösségévé, így a lélek *magányügye* marad, egyszerre élő és halott. Mint az észak felé mutató tű, amely irányt jelöl inkább, és nem úticélt – a szerelem is egy olyan beteljesülés ígéretével kecsegtet, amely éppen az akadályoztatásával biztosítja az érzés magas fokú intenzitását. Kitartja rabját, akár a megfeszített íjat, de idegét nem oldja el. Túlfűtött, szenvedélyes embereknek gyakori kísérője életük során. Akik előtt fel-fellobban valami eszmény, idea: Istené, vagy a Nőé akár. S akit Isten vagy a Nő nem ölel tartósan magához, az vélhetően lélekben egyesületlen, örök nyugtalanosságát ennek köszönheti, miközben folyton Istennél emel panaszt, vagy egy nő miatt. Ahogyan szerelmes sem igazán egy nőbe lesz, hanem egy nő miatt – Balassi Bálint verseiben gyakran megmutatkozik az érzés leválasztottsága a tárgyról.

Kérdés persze, hogy a szerelemben nincs-e eleve valami végzetes, amint az ember legmélyebb, láthatatlan tartományából felnyílik valaki irányában, és hirtelen végtelen kiterjedésű sebbe válik, amely könnyen elfertőződhet – függetlenül attól, hogy a kedves tükrözi-e az érzést vagy sem. Micsoda kitekartság az, micsoda érzékenységet szül! „Gondom, búm, veszélem véghetetlen tenger” – áll a Célia-vers végén. A szerelem a legnagyobb és ennél fogva a legegyszerűbb szükségek közül való – egyúttal valami testes, nagy titok is jelenvalóvá válik általa, hiszen a szerelem csakis a hamisítatlan, legmélyebb önmagunkból, vagyis *ősmagunkból* sarjad, és a szeretetten keresztül élhető meg. Mert a szerelem kettős találkozás, amely a személyiség látszat-vakolatát egyetlen mozdulattal leverli. Beteljesedése egyfelől díszlete, kivételése a lélekben történő mérhetetlen energia-felszabadulásnak, amely az én-azonosság hirtelen felszikkázásából fakad. S ennek a felszabadult erőnek a mértékét mi sem jelzi jobban, minthogy azonnal átveszi az uralmat a szerelmes gondolatai felett, szolgáljává téve őt.

Csak hát elég érett-e a versbeli szerelmes – újszülött ősmagához? A legtöbb esetben a szerelem forradalmát véresen leverli a személyiség felső vezetése, vagyis az évtizedek alatt megcsontosodott védelmi mechanizmusok rendszere, amely hosszú távon eleve gátol minden lényegi változást, azaz a közeledést legeredetibb mivoltunkhoz. Mert nem lehet egyszerre megélni ősmagunkat a szerelemben és ugyanolyan-nak megmaradni. Aki szerelmes, de ragaszkodik a változatlanosságához, azon előbb-utóbb bosszút áll a természete, és a szerelme is elsovad. Viszont aki gondosan kitisztogatja önmaga forrásának medrét, az ihat az élet vizéből, és ezzel átadja magát a folytonos őszámlásnak, nyitottá, vagyis éberré válik. Balassi Bálint általában elveszítette szerelmeit, feleségét, birtokait és várait, a király bizalmát és egy időre a hazáját is – ezek alapján sosem jutott el a saját forrásáig, hiszen sosem sikerült igazán megvalósítania a legnagyobb emberi lehetőségeit. Igaza lehet Szerb Antalnak: ez a *törődöttség*, kiegészületlenség táplálta a költő isteni ölelés iránti vágyát.

Ám nincs mitől félni: az ősmag elérhető, mert eredendően sérthetetlen. „Mint egy kristálykövet, soha el nem törhet, / noha éget verőfén”...

TURCZI ISTVÁN
Keleti portál

(Mese a hun Attiláról – bloglira)

Szavahihető emberek beszélnek
 (de a Magasságos többet tud)
 hogy a keletrómai birodalomban
 élt egy Aspar nevű vezér
 aki védvárába hívatta
 legjobb építészeit
 és vitézi tornákon kitűnt
 katonáit s megparancsolta:
 eszeljenek ki és építsenek
 számára egy olyan nehézségű
 akadálypályát
 amin senki emberfia
 élve át nem jut
 és aki nem akar odaveszni
 az is szégyenszemre
 legyen kénytelen feladni ott
 annál az akadálynál
 ahol végtagja tört
 több sebből vérzik
 jártányi ereje sem maradt
 vagy éppen inába szállt
 a maradék bátorsága
 A pálya kilenc részből állt
 az elemek kötött sorrendben
 követték egymást
 csak egyetlen ponton
 maradt választási lehetőség
 az is csapda volt
 aki a könnyebbnek
 tetsző utat választotta
 egyetlen anyaszülte harcos
 számára fizikailag
 leküzdhetetlen feladatba
 ütközött és akkor anyyi
 Megbotránkoztató alkotás volt ez
 a csoda és megsemmisülés
 geometrikus terepasztala
 monumentális
 hiú remény-installáció
 sanctuarium mortis
 virtus és megtöretés
 barbár római temploma
 Rudak bóják kitörők és oszlopok

között fordulatokkal nehezített
 lovasugratással indult
 a méltóság esélyét
 ravaszul fenntartva
 a pálya végén könnyűgerely
 lancea várta a büszke harcost
 volt három dobása
 kopjafára erősített szalmabábut
 kellett leteríteni
 ami egyesek szerint
 a vandál Geiserichre hasonlított
 Megjegyzendő
 hogy nagy birodalmi ünnepeken
 már ami ezekből az V. század
 első harmadára megmaradt
 a szalmabábut fogoly katonák
 helyettesítették a látványra éhes
 és a fogadások kedvéért nagy utat
 megtett köznép és előljáróik
 hangos öröme
 Kell egy kis állandóság
 e foszló változásban
 Majd le a lóról futólépésben
 tovább egy hosszú árokban
 mely hol eltakart hol csak mellig ért
 ilyenkor csendes nyílzáporosó hullt
 kétfelől az óvatlanabbra
 Aki nem látott még
 légiós labirintust
 az árkot végül leküzdve
 most megtapasztalhatta
 két párhuzamos járat
 eldöntheti merre induljon
 akít önnön árnyéka nem riaszt
 egyre feljebb fapalánkok közt
 a meredeken emelkedő
 tekervényes útvonalon
 Ha pechje van
 és rossz irányt választott
 a másik végén hatalmas
 csiszolt kőgolyó gördül felé
 kikerülni lehetetlen
 a rettegés résein át lélekszakadva

rohanás vissza az első elágazásig
 Ha jól választott
 a célban csak néhány vékony hegyű
 hajítódárda úgy mondták jaculum
 elől kellett elhajolnia
 és máris tovább
 gyors ereszkedés
 a harminc római láb magas kőfalon
 a változatosság kedvéért
 horgos vasvégű kopják
 célkeresztjében
 kicsontozásig egyszerű
 a nézők felüvöltének a gyönyörtől
 ahányszor talál a pilum
 kifordul egy váll leszakad egy kéz
 felfeslik a nyers hús
 a szakadozott láncvért alatt
 Ezután könnyítésül
 négy gyereknyi kötömbből kell
 piramist építeni mielőtt
 dárdák kezdenek hullni az égből
 és léket vernek a fedetlen fejbe
 Hátrálni nincs mód tovább előre
 a test törekvése úgyszólván a halál
 mesterséges folyó fölött
 kifeszített kötélén
 isteneknek tetsző reménnyel
 az utolsó akadályok felé
 még csak a sejtés
 hogy a halálhörgés diadalíve ez
 hogya többször megsebzett vérző
 tagok kétszer sodort kínja ez
 nincs kegyelem
 azonnal lenyilazzák aki a vízbe esik
 mint szájból kiszívott levegő
 elillan belőle az élet
 a hús víz enyhét már csak
 a túlvilágon érzi meg
 A soron következő pálya
 egy combközépig érő
 frissen felöntött sártengeren át vezet
 melynek sűrűjében éppen egy tucat
 erdei csapda vár
 belelépni maga a csillagzó kétségbeesés
 Az utolsó stáció
 végre
 fél stadionnyi lecsupaszított
 sík terepen élve átvinni
 a tartományi zászlót és földbe szúrni

a hódolat szirupját szürcsölgető
 keletrómai vezér tribünje előtt
 Mit ér a hősiesség
 ha nincs szem ami nézze
 a pálya három pontján skorpiók
 három hatalmas telepített
 sorozatvető számszerij
 mely ne feledjük akkor
 tüzérségi fegyvernek számított
 és vashegyű nyilakat lőtt ki
 gyors egymásutánban
 Acél szentesíti az eszközt
 mondhatnánk de ne
 ez itt módszeres embervadászat
 a kegyetlenség magasiskolája
 van aki többször is elbukik
 felkel mire a minden irányból
 feléje lóduló halál ivfényét
 megpillantja és még egyszer
 utoljára
 megszórja átkokkal az ég alját

Csak az ígéretek halhatatlanok

Am Aspar vezér
 erről másként vélekedett
 amikor meghívta táborába
 a szkíta eredetű befolyásos
 keletrómai patríciust
 Flavius Gaudentiust itáliai
 nemes asszonyával
 és népes udvartartásával
 A magister equitum nevét
 elmosta a hálátlanságra
 amúgy is hajlamos história
 nem úgy fiát
 a silistrai Flavius Aetius nevét
 ki akkor tizenhárom éves volt
 ugyanannyi mint a vele együtt érkező
 kis hun földi atya Attila
 Mundzuk nagykirály egyik fia
 ki gyerekfogolyként
 a béke kezesül
 Honorius császár római udvarában
 töltötte a megelőző hosszú esztendőt
 együtt játszottak ők kelevézzel
 fakarddal s lettek barátok
 amíg a sors másként nem akarta
 A Hadriából elszármazott Adorjánt

és egy rómaiaknál alvezéri tisztséget
kapott hun hadvezért Apszikot
küldték a becses hunfi óvására
mindketten kipróbált harcosok
szerettek fogadni nyerni megmutatni
milyen a keleti virtus
tudta ezt a tehetős házigazda
és egyenként 500 solidusban
fogadott velük hogy nem képesek
végigmenni az ő isteneknek tetsző
messze földön híres akadálypályáján
ha végigmennék övék az arany
ha feladják övék a megszegyenülés
és a várúr aki leckét adott a vadaknak
ismét megdicsőül
Nagy pénz volt ez akkoriban
a hunok egy fogolyért
8 solidust kaptak a rómaiaktól
A fogadásnak hamar híre ment
özönlöttek a báméskodók
búcsúsok és zúgfogadók
a tribünre pedagógiai céllal
odacitálták a két fiút is
hadd edződjenek
szemtől szemben lássák
Róma öröktől való rettenetes erejét
a legyőzhetetlenség nimbuszát
és egész életükben emlékezzenek
arra mi naggyá tesz vagy romba dönt
A közönség először akkor hördült fel
amikor Apszik alvezér combját
mászás közben lefelé a laza kőfalon
átlyuggatta egy horgas végű pilum
annyi vért vesztett a szerencsétlen
hogy jártányi ereje sem maradt
hiába üvöltött önkívületben
a következő akadálynál
nem tudta fölemelni a kötömböt
eltorzult arccal már épp feladta volna
amikor dárda fűrődött fentről a csigolyába
és letaglózta mint egy állatot
A nézők a császárt éltették
Attila lehunyta a szemét
a Szentföldre gondolt
Ein Gedire ahol felcseperedett
és a megsebzett antilopra
amit egyszer régen ilyen módszerrel
némított el szeme láttára
a fekete szemű burnuszos sivatagi vadász

A bátor Adorján messzebb jutott
sorban kiállta a kéz és szív próbáit
a sártengerben kúszva
csak pár lábra volt a cél
amikor felcsapódott az utolsó csapda
és szétroncsolta a bokáját
nem volt tovább
összeszorított foggal némán
emelte feladásra vérző jobb kezét
majd a nézők gúnyos üdvrivalgásától
kísérve a csapdával a lábán
vonszolta magát
és tehetetlen szégyenét
a pályabírák elé
ahol ájultan rogyott össze

Miközben az égbolt ijesztő trapézai alatt
ide-oda lengett
a gyermeki félelem rejtve kísértő angyala
Attila felnőtt
visszakerült övéihez
és nem felejtett
fogadalmat tett
jön még Aspar vezér
az égiek akaratából
az ő urdujába
így mondta
és meg fogja ismerni a hun nagykirály
hatalmas mégis egyszerű arénáját
Sorra foglalta el a rómaiak véderőit
Illírián keresztül lefelé a Balkánon
egészen Arcadiopoliszig
Hallván hogy az egyik bevett város
Naissus kapitánya régi ismerőse Aspar
követet küldött hozzá
csak annyit üzent
hogy a földön hol bátyja szomorú
halála óta egyedül uralkodik
neki is van egy hatalmas rettegett
mégis egyszerű építésű arénája
az égiek akaratából
s hogy az ő páncélos testőrsége
kíséretében és védelme alatt
jönne el egészen a Tiszáig
hogy meglássa ha van benne
mersz és becsület
Mondanám nem tartozik ide
de minden idetartozik
a hun nem élt vissza helyzetével

és méltóságot adva fogadta
 a magas rangú foglyot
 olyan lakomát csapott jöttére
 hogy a szászánida nagykirályok
 is megirigyelték volna
 pedig a perzsák értettek az ilyesmihez
 Másnap meghagyta
 hogy a testőrség szoros őrzéssel
 vigye vendégét a Havasalföldre
 a birodalom keleti központjába
 ő majd utánuk ered ha fogadta
 a követségben udvarába érkező
 panioni Priszkosz rétort
 ki jeles írástudó hírében állt
 és mindent lejegyzett
 a különös barbár hunok kinézetéről
 szokásairól és más viselt dolgairól
 A leírt szó nagy úr
 egy nagykirálynál is nagyobb
 így tartotta a hun
 míg ő porrá lesz amaz fennmarad
 és az ő dicsőségét avagy elbukását
 hirdeti az idők végezetéig
 Megmutatom neked a hunok arénáját
 mondta Aspar vezérnek amikor végre

ismét szemtől szemben álltak
 felkötötte őt egy gyors ló hátára
 és ketten indultak tovább keletnek
 tíz napig tartott az út
 megállás nélkül haladtak
 az ételt is nyeregben fogyasztották el
 végül megálltak a füves pusztá belsejében
 hol a horizont
 mint az egyenletes fényben szétozott itélet
 bármerre fordultak
 ugyanannyira messze látszott
 Íme a hunok rettegett arénája
 szólt Attila
 igazán egyszerű építésű
 itt nincsenek falak fegyverek
 nincs se cselvetés se kőgolyó
 és a távolságnál sincs nagyobb akadály
 de olyan sincs aki ezt legyőzné
 azzal kioldozta Aspar vezér kötelét
 szabadon engedte a lovát
 és otthagya őt
 a sztyeppe-tenger kellős közepén
 ahol éhen szomjan veszett
 Dicsőség annak ki meg nem hal.

SZEBÉNYI ILDIKÓ Orgonasípok

Hegyes szögek
 nőnek ki a falból.
 Vak madarak
 repülnek bele,
 lógó szárnyukat
 esőzuhatag húzza
 a halál betongödrébe –

Karácsonyi angyalok
 suhannak arcom előtt,
 lelkem messzeségébe
 vesznek, ahol a koronás
 magány palotája
 üres tér, nem létező
 oszlopai múltam
 meztelen testére dőltek.

Sírni csak
 Isten előtt szoktam,
 a koronás magány
 üres palotájában,
 hol a nem létező
 oszlopok,
 mint időtlen orgonasípok,
 a fájdalom torokszorító
 dallamát játsszák –

LACKFI JÁNOS
Mozdulatlan mozgóképek

Richly Zsolt kiállítása elé

A cím, azt hiszem, nem szorul magyarázatra, hiszen ha Richly Zsolt képei közt állunk, joggal támadhat olyan érzésünk, mintha nem is tárlaton járnánk, hanem több száz mini képernyő között, melyeken egyszerre pörögtek Zsolt barátunk animációs filmjei, mígnem valaki távirányítóval sorra járta a termeket, és egyenként megállított minden képsort. Hiszen, mint jól tudjuk, kezdetben vala az állókép, melyet az animációs filmek egybe-ragasztgattak és mozgóvá varázsoltak. Vagyis inkább kezdetben vala a mozgókép, melyet a festők kimerevítettek, majd az animációs filmek egybe-ragasztgattak és mozgóvá varázsoltak. De azt tudja-e valamelyikünk, hogy mi volt a Teremtés kezdetén, hogy Isten tudatában (a materialista tagozat számára: a platóni ideavilágban) vajon álló- vagy mozgókép formájában fogant meg a világ? Olyan állóképekként, melyek az

összes mozgásfázist tartalmazzák? Vagy olyan mozgóképekként, melyekben minden kimerevített pillanat benne foglaltatik? Tyúkot tartalmazó tojásként, melyen egy tyúk ül, mégpedig tojásban, melyen egy még nagyobb tyúk gubbaszt, és így tovább? Most akkor világunk a Jóisten fényképgyűjteménye vagy animációs filmje? Jorge Luis Borges argentin prózista ősi szerzők (valós vagy kitalált) írásaira támaszkodva elmondja, hogy a világban léteznek abszolút pontok, úgynevezett Alefek, melyekben „a világegyetem minden helye megtalálható, s tisztán és minden oldalról látható...” Milyen is az Alef? Ennek

érezkeltetésére Borgesnek nem kisebb kunsztot kellett végrehajtania, mint hogy prózából, vagyis szavakból alkot villogóan pergő animációs filmet.

„A lépcsőfok alján jobboldalt egy kis tarka, szivárványló gömböt láttam, amely szinte elviselhetetlenül ragyogott. Eleinte azt hittem, hogy forog; azután rájöttem, hogy ez a mozgás csak érzécsalódás, amit a gömbön kivehető szédítő látvány okoz. Az Alef átmérője két vagy három centi lehetett, de benne volt a világűr, nem kicsiben, hanem eredeti térfogatával. Minden tárgy (például a tükör üveglapja) végtelen sok tárgynak felelt meg, mert egyszerre és tisztán láttam a világegyetem minden pontjáról. Láttam a mozgalmas tengert, láttam a hajnalt és az estét, láttam Amerika embertömegeit, láttam egy fekete piramis közepében egy ezüstös pókhálót, láttam egy zezzugos labirintust (ez London volt), láttam véghetetlen szemeket ott egész közeli, amint fürkészve nézték magukat bennem, mint egy tükörben, láttam bolygónk minden tükrét, de egyikben sem láttam magamat (...), láttam szőlőfürtöt, havat, dohányt, érc-
teléreket, vízpárát, láttam domború egyenlítői sivatagokat és homoktengerük minden szemét, láttam Inverness-ben egy asszonyt, akit nem felejtek el, láttam vadul lobogó haját, büszke alakját, láttam egy mellrákot,

Kettős akt (lavírozott tus)

láttam egy kör alakú, szikkadt földdarabot egy járdán, ahol azelőtt egy fa állt (...), láttam lobogó sörényű lovakat hajnalban a Kaspi-tenger fővényén, láttam egy kéz finom csontozatát, láttam csata után életben maradt katonákat, amint levelezőlapokat adnak postára (...), láttam tigriseket, dugattyúkat, bölényeket, hullámverést és seregeket, láttam minden hangyát, ahány csak van a földön, láttam egy perzsa asztrolábot (...), láttam tulajdon sötét vérem keringését, láttam a szerelmes összefonódást és a halál átváltozását, láttam az Alefet mindenfelől, láttam az Alefen a földet és a földön ismét az Alefet, és az Alefen a földet, láttam az arcomat és zsigereimet, láttam az arcodat; szédület fogott el, és sírtam, mert szemeim látták ezt a titkos és

Elhangzott 2013. április 10-én a Klebelsberg Kultúrkúriában

sejtelmes tárgyat, amelynek nevét bitorolják az emberek, de amit soha ember nem látott: a megfoghatatlan világegyetemet.”

Vegyük hát szemügyre Richly Zsolt mozdulatlan mozgófilmjét, szívárványló Alef-gömbjét. Vajon miféle tündér változatokat mutat nekünk ebből a különösségében megragadhatatlan, szeszélyes és színpompás ködből, amit életnek nevezünk? Heltai Gáspár nyomán készült fabuláiban máris feltűnik két alapvonás, amelyet Richly művészetében igen fontosnak tartok. Az egyik a klasszikus formák és alakzatok, a mesterségbeli tudás és technológiai szakértelem mélységes tisztelete, bensőséges ismerete, virtuóz alkalmazása. A másik éppen ennek az eleven, mozgalmas és izgalmas hagyománynak lázadó kifacsarása, eltorzítása, eltúlzása, megbolondítása, felrobbantása. A Heltai-korabeli fametszeteknél a groteszk vonások felerősödnek, olykor leheletnyire, olykor egészen szélsőségesen. Komikusan biggyeszkedő gólya, pöffeteg kismalac kackiásan kifent-kipödött agyarral, kiöregedett bartenorként magakellettő, ondolált hajú csodaparipa, bájjolgó galambok fickándoznak a cirkalmas fametszetvonások közé bezárva, és ebből a feszes, tradicionális keretből bauhausos, modern színfoltok, lilák, rózsaszínek, IKEA-középkékek szabadítják ki elevenségüket.

Ugyanezt a kettősséget mutatja fel egy filmmé végül nem vált animációs figura, a *Madáremberke* tervsorozata. Kis barátunk, a félénk, bajszos-csőrös, kopasz kis modern pacák reszketeg akvarell-pacákból áll össze, és a pontos tusvonalakkal szinte mértanira meghúzott nagyvárosi környezet rácsai közt vacog szeretnivaló, naiv magányában. A világbörtön szorongást keltő díszletei közt, a semmi ágán kuporog a fordított szívnyi alak, akibe belecsomagolhatjuk mindnyájunk elidegenedett félelmeit.

Végigsuhanhatunk aztán a *Molnár Anna*-sorozat röntgenkép-szerű áttűnésein, itt fotók és lendületes festékfoltok falják fel egymást, a huszármente zsinórzata pedig hol szabályak formáját ölti, hol a díszes kacagányon áttűnő csontok borzongását közvetíti. A háború, a vitézség, a huszárkodás és a szerelmi csaták paszományos, kihuzakodott világa is díszlet, mely mögött valódi hús, valódi csontok, valódi vér lakik, s a történet a szó szoros értelmében húsbavágó.

A *Medvetánc* fekete-fehér világa mutatja, hogy a színekkel virtuózan bánó Richly átmozgatja, meg-

rázza, felkavarja a látványt akkor is, ha mindössze két szín (pontosabban csak egy, hiszen a fehér itt háttér) s persze sokféle folt és vonal áll a rendelkezésére. A loncsosságában, ziláltságában végletesen „mocorgó” kép hiába van itt kimerevítve, mégis csupa zsongás és zszibongás. Tükrözi azt a képtelen ellentétet, mely egy medve esetlen, bűdös, koszos tenyeres-talpassága és a tánc finom koreografáltsága közt feszül. Richly Zsolt, akár medvéje, tud gúzsba kötve, húsbá kötve táncolni, ahogy azt Kosztolányi a műfordításra mondta. Richly anyanyelvi szinten fordít, többek között medvéből rajzra is.

Másutt láthatjuk, hogy a szinte batikolt vagy szőtt textúrát képző színesség megmozgatásával sokkal meditativabb, mégis ugyanilyen zsigerien eleven univerzum képződik. A mély indigó, a vérvörösbordó vagy a csillagokkal teliszemetelt, tömör fekete-ség, a paradicsomkertben álló, érendszerére lecsupaszkodott emberpár és a föld mélyén úszó halottak vagy a geometrikus táncban forgolódo házak kozmikus és köznapi között csapongnak, egyaránt érintve a mítoszi és a pletyka-szintű létezés végleteit. Utóbbi érzékeltetésére elég belefűlelni az idő-marta arcú öregasszonyok társalgásába a ház előtti kispadon – avagy etye-petye lepetye, ahogy a most százéves Weöres mondaná.

A *Kőműves Kelemenné* diakockái egyik kedvenc festőm, Hans Arp formavilágát idézik, és ismét a minimalizmusban rejlő maximális lehetőségeket mutatják fel pazar változatosságban. Vibrál a tér, a formák, az árny, a fény, a lépcsők horpasza, a tüzek és vizek bordázata, megfoghatóvá válik a megfoghatatlan, és megfoghatatlanná a megfogható. Busómaszok, székykapuk, karcos korcsolyapályák és ráncosodó arcok, melyeknek változatossága a gyerekillusztráció-terem banyáin, *Kis kecelányom*-rajzain köszön majd vissza. Itt valami annyira újat látunk, hogy az már nagyon régi. Vagy annyira régít, hogy az már nagyon új. Franciaországban láttam interjút egy rendezővel, aki 1910-es években készült némafilmeket gyűjtött, restaurált, majd vetített le a közönségnek saját zongorakiséréte mellett. Azt nyilatkozta, a legnagyobb dicséretet egy öregúrtól kapta, aki az egyik filmbemutató után odament hozzá, mondván: – Gratulálok, fiatalember, végre valami új!

Két szemközti falról kacsintgatnak egymásra az *Árgyelus királyfi* és a *Magyar föld szentjei* finomvonalú tollrajzai, melyek az átváltozások és újjá-

születések burjánzásával hatnak a szemlélőre. Arcok köre és gyertyák fényköre, ég felé virágzó, imádkozó kezek, fej körül virágzó glóriák vagy koronák, ördögök holdfényben dübörgő tánca, mint göcsörtös ágbogak hajladozása – minden mindenné átalakul, minden csak mozzanat egy folyamatban... Ahogy az *Indiában* egyik-másik miniatúrájáról sem föltétlen biztonsággal eldönthető, hogy szemet vagy bolygót, buborékot vagy madarat ábrázolnak. A dolgok áttűnnek egymásba, felfalják vagy megszülik egymást, esetleg belehalnak egymásba, örök törvény szerint.

Az úgymond gyerekerem kapcsán is volna mit beszélni. A *Háry János* kavargásáról, fancsali, parókás gorgófejeiről, *A kecske és a kos* vagy a tankönyv-illusztrációk vibráló pontszerűségéről és ornamentikus „világ-nézeteiről”, a Betlehemi Királyok bibli-kussá növekedő árnyékú, maszatos kisfiúiról, akiket a legteljesebb, szinte tapintható összevisszaságban burkolnak be az állatprém- és bőrlebernyegek. Mégis inkább a mindannyiunk által jól ismert *Kockásfülű nyúl* kapcsán hoznék be egy utolsó fogalmat, melyen Richly képeit szemlélve eltöpreng-

hetünk. Beszéltem eddig klasszikus és modern formavilág találkozásáról, az átváltozások és tükröződések játékaról, hadd tegyem még hozzá harmadik gondolatkörként az egyensúlykeresés állandó kísértését. Az egyensúly elvesztésével és visszanyerésével a rajzfilm mindig is szívesen kísérletezett, de most történeti áttekintés helyett elég, ha felidézünk minden egyes *Kockásfülű nyúl*-epizód legelejét, nevezetesen amikor a főhős már meglelte kofferében a távcsövet, és a maga valószínűtlenül képlékeny mozdulataival kikapaszkodik a kémény bádofedlapjára. A nehézkes, nyitható kukker erőkarja, a fémfelület gömbölyűsége és a plüssnyúl sajátos anatómiája ebben a helyzetkedésben mulattató és izgalmas statikai alakzatokat hoz létre, amelyek fennmaradásához a kifacsarodó testtartású állatkának akrobatikus hajladozásokat kell bemutatnia. Vagyis a mesefigura szinte természetfeletti egyensúlyt keres, hogy külső-felső nézőpontból pásztázhasson végig a világon, és pedagógiai célzattal ugyan, de megtalálja a maga Alefét, azt a pontot, ahol a világ mint megoldásra váró, dinamikus probléma, egyetlen képpé, képletté sűrűsödik.

Kőműves Kelemen (DVD borító)

MAREK VADAS
Ki verekszik ott?

Tamba eldobta a fejszét, letette a lavórt a fejről, és az ajtó elé szórt pár fahasábot. Bedugta a fejét a szivattyú alá, és leöblítette magát a langyos vízzel. Felkészült. Kezdeheti.

Az egyik éjjel kétségbeesve ült a kocsmában, és a legolcsóbb pálmabort itta. Csakúgy, ahogy minden nap, az öregek beszélgetését hallgatta, akiknek semmi dolguk nem volt. Unalmában szórakozottan karcolatott egy késsel a régi padba, és amikor ezt a kocsmáros a fizetésnél észrevette, elkezdte szidni az egész utcát. Először fel akarta számolni a bor mellé azt a repedezett fadarabot, de ahogy jobban szemügyre vette, hagyta, hadd igyon Tamba az ő kontójára, és a végén még egyet töltött neki. Fogta a padot, a földhöz vágta, mire letörtek a billegő lábai, a maradékot büszkén odatámasztotta a kocsm falához. Minden vendég megcsodálta a kis, zsírfoltos, s a következő áldozatára csibészesen kacintó bálvány arcát. Tamba művének arkifejezése pontos és meggyőző volt.

„De hisz te megélhetnél ebből, Tamba”, mondják neki és lelkesítően hátba veregetik.

Ő csak meglepetten áll, és nézi a művét. Egy idő után meggyőzők az ivócimborák. Ha megfelelő szögből nézi ezeket a kifaragott vonalakat, mintha kiemelkedne egy arc a felszínből, és próbálna mondani valamit. A hasonló alkotásokat pár frankért árulják a piacon. Elég egy kicsit jobban kidolgozni, kiszínezni és egy kicsit kidíszíteni, hogy ráharapjanak a külföldiek.

Reggel arra ébredt, hogy dörömbölnek a kapun. Az ajtóban egy férfi állt, hosszú, finom anyagból varrott ingben.

„Azt hallottam, álarcokat faragsz. Nagyon szép álarcokat!”, mondta köszönés helyett.

Tambának eszébe jutottak a kocsmában törtétek, és megkönnyebbülve elmosolyodott. „Dehogya. Én és az álarcok! Ez valami tévedés lesz.”

A fickónak a szeme sem rebtent, megismételte: „Nem tudsz hazudni. Álarcokat csinálsz, egyenesen az istenek segédelmével. Reggel a kocsmában jár-

tam. Elég volt egy pillantás, és minden világos lett.” A hangja mély és kemény volt. Tamba ellenkezni próbált, de nem találta a szavakat. Csak széttárta a karját. A homlokán izzadságcseppek gyöngyöztek. A férfi beszélt, de nem figyelt rá. Próbálta összerakni a fejében, mi is történt. Az az este a kocsmában jel volt. Azon töprengett, belevágjon-e az új feladatba. Lassan visszatért a gondolataiból a drága inget viselő férfihoz. És amikor meghallotta az összeget, melyet egyetlen maszkért ajánlott, a kezébe csapott.

Mára más ember lett Tambából. A reménytelen semmittevés napjai véget értek. Az az arc nem véletlenül született. Az istenektől ered a tehetsége. Csak azt képtelen felfogni, miért nem jött rá erre korábban. Abból a pénzből, amit ma megkap egy álarcért, már rég egy felújított házban élhetne, étteremben ehetne, és akkor vehetne új inget, amikor csak kedve tartja.

Reggel óta az erdőben bolyogott megfelelő fát keresve. Könnyű anyagra van szüksége, hogy simán belevéshessen, de keménynek is kell lennie, hogy ne törjön. Tartósnak, hogy ne repedjen meg pár napnyi eső után, ugyanakkor képlékenynek is, hogy idomuljon, ha az árus „öregíteni” akarja. A maszknak ősi-nek kell tünnie, ez adja az értékét a piacon.

Megrázta a fejét, és a hajáról víz fröccsent az előkészített és a falnak támasztott fára. Lassan vette kézbe egyiket a másik után, megmérte a súlyukat, és szemügyre vette őket. Beszélt hozzájuk. Jóbarátként beszélt velük, mint amikor fiatalon valami veszélyes dologra készültek. „Na, belevágunk? Ki van betojava? Megcsináljuk. Megcsináljuk, csak segítenetek kell. Össze kell tartanunk.”

Kiválasztott egy közepesen nagy darabot, és könnyedén végighúzta rajta a kést, hogy kipróbálja, mennyire képlékeny az anyag. Aggályai szinte rögtön az első húzás után eloszlottak. A megfelelő körvonalakat azonban nem akarta felvenni az anyag. Egész más volt pálmabort inni, és közben szórakozottan karcolatni valamit a padba, mint összpontosítva megragadni a vonalak formáját és mértanát. Egyórányi munka után a tornácnak támasztotta a fát, és hátrált pár lépést. Már első ránézésre sem volt az igazi. Nem élt az arc, és a késvonások gyakran kusza vonalakká torlódtak össze, amelyek olyan, papírra vetett szavakra emlékezettek, amiket rosszul fogó tollal újra átírnak.

„Ez nem lesz olyan könnyű”, gondolta magában Tamba. Rágyújtott egy cigarettára, s a füstöt ereget-

Részlet a szerző *A gyógyító* című kötetéből, amely 2013 novemberében jelenik meg kiadónk gondozásában

ve előjöttek a kétségei. Estig ült a tető alatt és az álarcot bámulta. Majd a sarki kocsmában legurított egy demizsonnyi pálmabort, és elment aludni.

Reggel ismét megnézte a munkája eredményét. Ezt nem lehet eladásra kínálni. Ekkor az erdő sűrűje felől friss szélroham támadt. Az erdő urai megzavarták és felébresztették. Újra kell kezdenie. Megremegett a keze, és érezte, amint a vér lázasan kering a tenyerében.

Egy macsétával előkészítette a felületet, és a szobrászkéssel egy új fadarabot kezdett el faragni. Teljesen más érzés volt, mint tegnap. Minden könnyen és természetesen ment, mintha egész életében ezt csinálta volna. A pengét biztos kézzel húzta végig az anyagon, a vágások pontosak, az arckontúrok pedig kifejezőek voltak. Nem gondolkodott azon, kit fog ábrázolni a maszk, de tudta, hogy elégedett lesz az eredménnyel. Biztos volt benne. A kés rezgett az ujjai között, és hamar kivehetővé vált az arc. Már csak le kell tisztázni és lefűjni a szennyeződések. Csak futólag nézte meg, mert tudta, hogy ez az igazi. Félretette, cigarettát dugott a szájába, és azonnal újabb munkába fogott.

Egész nap dolgozott, csak párszor futott oda a kúthoz, hogy igyon. Egyiket a másik után faragta ki. Önkívületben, gépiesen járt a keze, nem figyelt semmi másra, nem foglalkozott a fájdalommal, sem a bal keze mutatóján lévő friss, mély vágással, amelyből ömlött a vér. Az összes fát felhasználta, amit imádkozás után magával hozott az erdőből. Sorban álltak a maszkok méret szerint a tornácon, a nedves vályogfálnak támasztva. Nagyot sóhajtott, és örömmel nézgette a kész álarcokat. Volt köztük termékenységfétis, vakok számára készült gyógyító maszk, temetési szobrocsonka, állat-totemek, és a legkülönfélébb védő amulettek. Tamba szerint nagyszerűek voltak, és úgy örült nekik, mint egy kisfiú. Még be kell szórni őket szúvédő porral, lekenni zsírral vagy palmaolajjal.

Pár nap múlva jött a kereskedő, és amikor a kapuból megpillantotta ezt a rengeteg árut, amely mintha múzeumi seregszemlére készült volna, felcsillant a szeme. Lassan közelebb lépett, és az elsőt ámulva a kezébe vette. Tökéletes munka. Elmosolyodott, de hirtelen megrázkódott, és villámgyorsan visszatette a szobrot a helyére. A többihez hozzá se nyúlt, csak körbejárta őket, és a fejét csóválva hátrált. Dühösen meredt a meglepett Tambára, de azonnal lesütötte a szemét, mintha eltört volna benne valami. Remegő térdekkel a kapu felé tartott, és szó nélkül eltűnt.

Tamba utána akart szaladni, de a döbbenettől mozdulni se tudott. Hiszen ez az ő nagy napja, amikor több hónapra valót is megkereshetne. Ehelyett az árus rémülten elmenekült, és egyedül hagyta őt, körbevéve elsőosztályúan kidolgozott maszkokkal, melyekkel a legjobb foubani varázsló sem vallana szégyent. Csalódottan szedte össze a kincseit, és behordta őket a kamrába.

Kiszaladt, hogy vegyen egy csomó italt, aztán otthon egyedül leitta magát.

Azóta egyre ritkábban járt el otthonról. Eltűnt az utcáról, és az árusok lassan elfelejtették. Csak a környékbeli öregasszonyok emlegették, akiknek esténként nem volt dolguk, amikor a sarki büfében söröztek és pletykálgodtak.

„Tambának az utóbbi időben hiányzik egy kereke. Minden éjjel ordít, és veri a feleségét.”

„Hülyeség. Az veri őt. Hallottam. Tamba csak jajgatott a fájdalomtól.”

„Mindketten megbolondultatok. Hiszen Tambának nincs is felesége. Senki sem látta az asszonyt. Vagy ti talán igen?”

„Akkor miért verekednek ott minden este? Ki verekszik ott?”

Tóth Annamária fordítása

Marek Vadas (1971, Kassa) a reklámszakmában dolgozik, emellett publikál. 1997-ben fiatal szerkesztőként jutott el először az egyenlítői Afrikába, Kamerunba. Íróként rendkívül inspiráló közegbe csöppent, azonnal beszippantotta az ottani népek általa csak fekete realizmusnak hívott világa, melynek szerves része a túlvilággal való intenzív, mindennapi kapcsolat. Az európai gondolkodásmódtól gyökeresen eltérő fekete-afrikai mentális, az eltávozott lelkekkel való élénk párbeszéd, a különféle spirituális szeánszok, a különleges mondavilág íróként is megihlették. Már több mint kilenc alkalommal időzött Afrikában, járt Kamerunban, Gabonban, Csádban, Nigériában és Kongóban.

Első Afrika-ihletésű kötete egy mesekönyv volt: a *Rozprávky z čiernej Afriky (Mesék Fekete-Afrikából)*, 2007) az év gyerekkönyve lett Szlovákiában. A *gyógyító* című novelláskötet (2006) 31 mágikus realizmussal átítatott afrikai történet, mese és valóság színes szövevénye; 2007-ben nyerte el a rangos Anasoft Litera-díjat. A kötetben felvillannak a főként kameruni hétköznapiak, de bőségesen merít a misztikus mondákból, csodatörténetekből, szellemvilágból, kiemelve a varázsló-gyógyító nganga szerepét, aki képes kommunikálni a túlvilággal, és minden testi-lelki baj doktora. A kötet afrikai motívumokkal készült illusztrációi vizuálisan is az olvasó elé varázsolják ezt a különös világot (illusztrátor: Mária Domček).

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY
Salvitis epidemica

Azon a tavaszon, amikor apám heréi akkorára dagadtak a mumpsz miatt, mint egy-egy szép császárkörte, anyám éppen borókapálinkát ivott. Nem volt iszákos, alig ivott, de ha mégis, akkor mindig ugyanazt itta. Korszakai voltak. Sör-korszak, szilvapálinka-korszak. Nem sok: egy pohár sör, egy kupica pálinka. Ő nem kupicának hívta, hanem pikucának: szerette csavirgálni a szavakat. Olyan leveleket írt, hogy a címzetek hálásan és szerényen válaszoltak, mentegetőzve, hogy nem tudnak hasonlóan ízes, érzékletes és humoros leveleket írni. Apám a tíz palack sárga címkés bugaci borókapálinkát az egyik barátjától kapta, a mumpszot tőlem.

Azon a szép tavaszon anyám – egy vékony, szőke bakfis – tízpercenként cserélte apám heregolyóin a hideg vizes borogatást. Apám némán szenvedett, anyám anyjának lelkét pedig mardosó aggodalom töltötte el, és egy napsütéses reggelen elsietett a rendőrségre, és feljelentette apámat. Nem először fordult elő: anyai nagyanyám rendszeresen feljelentette apámat. Először akkor tette, amikor megorrontotta, hogy apám a Szovjetunió legfőbb vezetőivel, Leonyid Brezsnyev és Nyikolaj Podgornij elvtársakkal összeesküvést sző a nagyobbik lánya ellen, aki Erdélyben élt. Nagyanyám arra gyanakodott, hogy a nacionalista-kommunista diktátor Romániájában nyirkosak a börtönök, és hogy nem kielégítő a koszt, ezért úgy érezte, tennie kell valamit. Elloholt hát a rendőrségre, ahol élénk fantáziával és festői színekkel ecsetelte, hogy apám és a szovjet vezetés miféle ármányos tervet szőnek, miként akarják börtönbe juttatni a nagyobbik lányát. Akkoriban már jócskán hetven fölött járt, fonott kalácshoz hasonló ősz kontyot viselő, madárcsontú néni, aki a feketénél feketébb ruhákat is kihívónak találta. Frivol, mondta ellentmondást nem tűrő hangon anyámnak, ha az meglepte valami új ruhával, aminek a gallérján csöppnyi fehér hímzés szerénykedett. Frivol, jelentette ki a sötétbarna télikabát-ról, ha az alján keskeny, világos prém húzódott. Frivolnak találta a diszkrét fehér pöttyökkel díszített ruhát, de még a koromfekete szoknyát is, ha egy arasznyival feljebb ért véget a bokájánál.

Apám nem örült, ha anyám anyja feljelentette, mert akkoriban még priusza volt – államellenes összeeskü-

vésért, titóista szervezkedésért, fegyver- és robbanóanyag rejtegetésért ítélték el huszonkét éves korában –, büntetett előéletűnek minősült, bár már megjelentettek az írásai és fordításai, és talán néhány színdarabját is játszották. Tulajdonképpen a nagymamám sem örült, mert igen röstellte, hogy örökösen feljeleníti apámat. „Édes fiam – tördelte a kezét kétségbeesetten –, tudom, hogy nem szép dolog, de nem tehetek mást.” És tényleg nem tehetett mást, hiszen ha elméje rejtett zugaiban felütötte fejét az aggodalom, akkor tökéletesen kiszolgáltatottá vált. Egy darabig túrt, szenvedett, lázas tekintettel masírozott föl s alá a lakásban, napokig nem szólt, magába fojtotta ébredező gyanúját, aztán nem bírta tovább. Ha valaki időben észrevette, meg lehetett állítani. Anyámra nem hallgatott, mondhatott bármit, de apám férfias szigora gyógyító erővel hatott rá.

– Mi a baj, Mária? – kérdezte olyankor apám.

– A Potgirnij elvtárs üzent – felelte síri hangon a nagyanyám.

– De ugye nem jelentettél fel? – kérdezte ijedten apám.

Nagymamám majd elsüllyedt szégyenében.

– De igen – suttopta könnyes szemmel.

Gromiko elvtárral, Koszigin elvtárral és elsősorban Potgornij elvtárral volt üzenő viszonyban, utóbbi, a Szovjetunió elnökét következetesen Potgirnijnek nevezte, és meg volt róla győződve, hogy ha bárhol a földkerekségen bárki fölemel egy telefont, akkor a vonal másik végén ő található. Ha apám éber volt, nem kötötték le túlságosan a gondolatai meg a nagycsalád ügyei, akkor tudott olvasni a jelekből, és megelőzte a bajt.

– Miért szaladgálsz, Mária? Talán üzent valaki a rádióban az elvtársak közül?

Nagymamám, mielőtt megkönnyebbülten kiöntötte volna a lelkét, még gyanakodott egy kicsit.

– Nem.

– Hanem? – kérdezte apám egy tapasztalt táborigazgató és egy idős gyóntató misszionárius türelmével.

– A televízióban üzentek – adta meg magát a nagymamám. – A bemondónőt bízták meg, hogy továbbítsa.

– Honnan tudod, Mária?

– Tudom. Úgy nézett rám a dobozból. Hunyorgatott.

– Hunyorgatott?

– Hunyorgatott.

– És honnan tudod, hogy nem rám hunyorgatott? Én is ott ültem a tévé előtt, amikor hunyorgatott?

Részlet a szerző készülő regényéből

Nagyanyám nem válaszolt.

– A fél ország ott ült a tévé előtt, amikor hunyorgatott. Miért éppen neked hunyorgatott?

Nagyanyám gögösen elfordította a fejét.

– És mit üzentek az elvtársak? – araszolt tovább finoman apám. – Hogy bebörtönzik Babust?

– Mintha nem tudnád – hördült fel nagyanyám, és lángoló tekintetet vetett apámra. – Babust már lecsukták. Most Maricára vetik ki a hálójukat.

Unokanővérem – tündöklő szépségű nagylány – Kolozsvárott tanult festészetet, és én mit sem törődve incestussal, paráznasággal, tíz év korkülönbséggel, a kettőnket elválasztó államhatárral, halálosan szerelmes voltam belé. Így amikor nagyanyám megfogalmazta a gyanúját, hogy a diktátor bérencei szemet vethetnek rá, teljes mértékben osztottam az aggodalmát. Apám megőrizte a nyugalomát. Mivel tudta, hogy nagyanyám lázas képzeletének látókörén minden valós veszedelem kívül esik, azaz nem kínzástól, nemi erőszaktól vagy érzelmi zsarolástól retteg, hanem olyan hagyományos rémségektől, mint a sötét tömlőc, a romlott étel, a tetszhalál vagy a kútba zuhanás, ezért aztán a fronton dolgozó sebész határozottságával fogott hozzá, hogy kivágja a probléma góciát.

– Mária – mondta nyomatékosan –, bolondokat beszélsz. Képzeldsz. Babus nincs börtönben.

– Nincs? – kérdezte reménykedve a nagymamám.

– Miért ne lenne?

– Miért lenne? – próbálkozott logikusan apám.

– Ezeknél ne keress logikát – felelte kristálytisza logikával a nagymamám.

– Beszéljünk őszintén – kísérelte másfelől apám.

– Babus neked fontos, meg nekem. Igaz?

– Igaz.

– Másnak nem. Azoknak nem.

Nagymamám figyelmesen hallgatott.

– Babus nem fontos ember – mondta kíméletlenül apám. – Egy csomóan vannak előtte. Sokkal fontosabb emberek. Politikusok. Párttagok. Igazgatók.

– Papok – szúrta közbe nagyanyám.

– Papok is – bólintott egyetértően apám.

– Igaz – mondta elgondolkodva a nagymamám.

– Gondolj bele, Mária – ütötte a vasat apám –, a védőnőket különben is a legvégén zárják börtönbe, különben ki adja be az injekciókat?

Nagyanyám szemében már a hála könnyei csillogtak.

– Köszönöm, fiam – rebegette. – Úgy megnyugtattál.

A nyugalom időszakai néhány hétig, olykor pár hónapig tartottak, aztán kezdődött minden előlről. És nem mindig volt egyszerű megnyugtató, olykor megmakacsolta magát, és akkor anyám fifikájára volt szükség. Ha semmi nem segített, elővette Babus néném legutóbbi levelét, amit – nem kis gyötrődést okozva önmagának – tartalékolt, vagyis nem akkor adta oda a nagyanyámnak, amikor érkezett, hanem akkor, amikor a legnagyobb szükség volt rá, hogy megérkezzen. Néha ez sem ért többet, mint halottnak a csók: nagymamám menni akart. És ha menni akart, akkor nyolcvanévesen is ment. Nem kérdezett senkit, nem kért segítséget, bepakolta a fekete vulkánfiber bőröndjét, és lett legyen tél vagy nyár, tavasz vagy ősz, ő nekivágott. Telefonok, táviratok röpkedtek, majd apámék kikísérték a Keleti pályaudvarra, föltették a Mamaia vagy a Balt-Orient expresszre, és nagyanyám elindult a határ felé.

Azt hiszem, hogy amikor a vonat átdübögött vele a Királyhágó komor és fenséges sziklái közt, fel sem pillantott. Az alkoholisták, tolvajok, költők és bolondok védőszentjei vigyázhatták, mert mindig rendben megérkezett. A másik hazában Csucsán kellett lekaszálódnia a vonatról. A piciny, koszos faluban húsz másodpercet időzött az orrával a fekete-tengeri fürdőhelyek felé mutató nemzetközi szerelvény. Mesebeli porfészek volt. Nyüzsgő étellel teli völgy. A peronon autógumiból faragott, drótozott bocskorú, derekukon arasznyi széles börtüszöt viselő román hegyi pásztorok. Bekecses-fejszés favágók, rühös kucsmájú parasztok. Fekete kalapos cigány férfiak pipával. Pucér lábú, tarka szoknyájú asszonyaik elnyúlva a batyujaikon. Kemény tekintetű, terebélyes parasztaszszonyok, tarkójukra tolt, malomkerék nagyságú, zsíros szalmakalapokkal. Görnyedt banyák vászonban hasukra kötött malaccal, hátukon rőzsével. A váróteremben, a padokon és a padlón is, elnyúlt testtel hortyogó, dagadt férfiak. Ráncos, mosolytalan öregek, kopott bőröndjükre, fehér batyujukra borulva szunyókáló nők, szájtáti kislányok. A szag mint évszázados, durva szövet. Elkoszlott, rongyos, olajos zsákvászon. Korom és füst, szénpor, rothadó kóc, nedves szalma, málló rongy, döglött legyek és pókok. A megremezesedett por szaga. Újságpapírba csomagolt, csöpögő szalonmáé, vöröshagymáé, izzadságban pácolódott göncöké, méregerős cigarettáké, niktontinkeserű köpéseké, zsíros kucsmáké, ótvaros sebeké. Résekben megbúvó évszázados kosz: az ázalag idő mélytengeri sűrűségű büze. A vasútállomás előtti balkáni térségen

lovak-, ökrös- és bivalyos szekerek közt, közepén állt a sztyeppei porral borított busz. Tetőcsomagtartóján bőröndök és batyuk halmai, csokorba kötött kaszák, sustorgó kukoricaszár, szűrös málnavessző kötegei. A kocsmá kőlépcsőjén ágrólszakadt vénemberek, előttük ókori nyugalomú fekete bivalyok és ökrök, agársovány cigány lovak és ponyvás szekerek. Körben az erdőborította hegyek.

Nyolcvanéves nagyanyám itt kászálódott le a bőröndjeivel a vonatról. Nem tudom, hogy lehet az, hogy soha nem veszett el, azt viszont tudom, hogy erdélyi tartózkodása negyedik napján föl s alá kezdett masírozni a szilágysági kisváros tágas gimnáziumi igazgatói lakásában, aztán hamarosan izzani kezdett a szeme, majd feltette a kérdést nagyobbik lánya férjének: „Kedves fiam, tudod-e te, hogy ott hon, Magyarországon milyenek a börtönök?”

Azon a szép tavaszi napon, amikor anyám már tízpercenként cserélgette apám császárkörtényire duzzadt heréin a hideg vizes borogatást, anyám anyja kora reggel jelentette fel apámat. Nagyanyám általában kora reggel jelentette fel apámat, mert korán kelő volt. Nem. Valójában nem korán kelő volt, hanem korán fekvő. Így sem pontos. Anyám anyja egyszerűen más időben élt, mint a többi öt-hatmilliárdnyi halandó ember. Saját ideje volt. Nem közép-európai idő, nem is a greenwichi közép, nem a moszkvai vagy teheráni idő, de még csak nem is a Nap vagy a Hold járásához igazodó. Anyám anyja egy magányosan bolygó lény volt, a Naprendszer önálló eleme, melynek keringési pályája csak bonyolult logaritmusokkal lenne leírható. Anyám anyja akkor kelt és feküdt, akkor volt ébren és akkor aludt, amikor eszébe jutott. Nem, ez sem jó. Az eszének ehhez semmi köze sem volt. Anyám anyja nem törődött az idővel. Nem érdekelték az órák és a percek, a másodpercek nem is léteztek számára. Nem hiszem, hogy kilencven emberi esztendőben mérhető élete folyamán egyszer is kiejtette volna a száján azt a szót, hogy másodperc. Azt sem tudom, az órát tudta-e használni. Nem úgy értem, hogy ne tudta volna leolvasni a számokat. Az időt nem tudta leolvasni. Ha anyám kikiáltott a fürdőből, hogy hány óra, nagyanyám rápillantott valamelyik vekkerre vagy a faliórára, és már mondta is: „hét”, „háromnegyed hét”, „negyed hét”, „fél hét”. Ennél pontosabb időmeghatározást nem használt. Hidegen hagyták az évszakok és a napszakok is, mozgása kizárólag a belső csillagához igazodott: ha az lenyugodott, nagyanyám

fényes délben ágyba bújt, de ha nem mozdult a belső égboltozatról, akkor nagyanyám egész éjjel szemhunyasnyit sem aludt, föl s alá masírozott a lakásban, kísértetiesen nyiszorgatva a parkettát. Gyanítom, hogy azért is reggelente jelentette fel apámat, mert belső fehér éjszakáinak tépelődős óráiban érett meg benne az elhatározás.

Anyám anyja gyereklányként is tudott meglepetést szerezni a körülötte élőknek, ő maga viszont soha semmin sem lepődött meg. Sokadik gyermeke volt egy kedves és kedélyes alkoholista cipőfelsőrész-készítőnek, de a lelkében már kislányként is arisztokrata. Tudta, hogy nem a megfelelő helyre született. Világéletében megértő, de figyelmetlen leereszkedéssel beszélt mindazokkal, akiket nálánál szegényebbnek gondolt, és mert semmi érzéke nem volt pénzhez és vagyonhoz, környezetében úgy vélték, fenn hordja az orrát. Hétéves korában lányává fogadta, és úri kisasszony módjára neveltette az egyik nagybácsi, egy jómódú, gyermektelen nagygazda, aki végül azért nem hagyta rá tetemes vagyonát, mert nagyanyám valamiért megorrolt rá, és hívó szavára nem járult oda nevelőapja betegágyához. Nagyapám hiába könyörgött, nem sikerült meglágyítania a szívét.

– Mit akar maga?! – prüszkölt felháborodottan. – Takarékbetétért, házért, majorságért, szőlőbirtokért csókdossam alamuszin a kezét?

– Igen, Mária, azért – csókdosta kétségbeesetten anyám apja a felesége kezét. – Azért is. Gondoljon a gyerekeire. Drága Mária, gondoljon arra, hogy lehetséges, hogy halálos ágyhoz hívják.

Hiába, nagyanyám hajlíthatatlan volt, így a házak, a földek, a vagyon egy árvákat gyámolító alapítványra szállt, anyám apja pedig hetekig búskomorságba esett.

Anyai nagyapám kántortanító volt, szelíd, a végtelenségig türelmes ember. Nem volt fiatal, amikor elvette anyám anyját. Öten voltak testvérek. Ő volt a legnagyobb, ráadásul egyetlen fiú, így aztán amikor elárvultak, kötelességének érezte, hogy csak akkor alapítson családot, amikor a hűgait már kiházasította. Mire a legkisebbet is férjhez adta, harminc fölött járt, és akkor kitört az első világháború. Berukkoltatták, és öt hónappal a hadüzenet után Szerbiában hadifogságba esett. Hat év múlva keveredett haza Albánia hegyeiből és Asinaráról, az albínó szamarak szigetéről. Akkor aztán nem sokat törte a fejét, alig hogy megismerte, nyomban el is vette a nagyanyámat.

Anyám, aki nagyon szerette az édesapját, egyszer nevetve azt mondta: „Azt mondom, hogy meggondolatlanul tette, de ha körültekintőbb lett volna, most nem mondhatnám, hogy meggondolatlanul tette.”

Nem tudom, milyen szerelem volt az övék, de azt tudom, hogy nagyanyámat ölte a féltékenység, ő pedig a nagypapámat ölte.

– Maga affekta – sziszegte a templomból hazafelé.
– Olyan csepegősen játszott a Ments meg Máriát, mint valami kuplét. Azt hiszi, nem tudom, kinek üzent ezzel?

Máskor meg a Horváth Loncival gyanúsította meg.

– Ne remélje, hogy nem látom, mi folyik az orrom előtt. Nem vagyok világtalan. Az a cafrika folyton a karzat alatt illegeti magát.

Azt is észrevenni vélte, hogy anyám apja a szép Kugler Idával együtt dugja bele a kezét a szenteltvíztartóba. Anyám anyja tulajdonképpen a bujaság melegágyának tartotta a templomot. Azt hiszem, egy csöppecskét bolond volt. Nincs abban tiszteletlenség, ha kimondom. Ha valakinek szabad beszélnie erről, az én vagyok: itt hordom a véremlen a vérét.

Azon a tavaszi reggelen, melyen anyám anyja feljelentette, apámat két dolog foglalkoztatta. A mumpsz és a diktátorok. A mirigyeket támadó betegség, a *salivitis epidemica*, mely felnőttkorban heregyulladás és impotenciát okozhat, addig a tavaszig nem érdekelt. A hatalom gyakorlásának kérdései viszont már kamaszkorában is nyugtalanították. 1957-ben, börtönből szabadulása után, amikor napközben kigyótyáp és elefánteledel beszerzésével foglalkozott a vándorcirkusznál, éjszakánként a lakókocsijában ádázul csattogtatta az Erika táskairógépet: drámaterveket és vázlatokat írt, trilógiát tervezett Caesarról, Robespierre-ről és Sztálinról.

Jó téma ez. A diktátor. Színes és erőteljes. Regényes, vagyis mocskos, mint a valóság. Franco, Hitler, Sztálin. Az egyik örült tisztviselő, a másik örült fantasztá, a harmadik a hidegen számító örült. Mind más, és mind egyforma. Gyilkosok. És büszkék. Mit mond Enver Hodzsa? „Ha kell, füvet rágunk, de a szabadságból nem engedünk.” És valamivel később a román Conducator? „Minden elnöknek jachtja van. Nixonnak is. Titónak is. Nekem is kell. Meg egy Rolls Royce.” Elena, a Conducator felesége ki is szemeli a megfelelő vízi járművet: a görög multimilliomos, Aristotele Onassis hajójára fáj a foga. Nem a delfinmozaikos fedélzeti úszómedence mozditja meg Drakuláné fantáziáját, hanem az érzékeny finom tapintású, bálnafitymabőr

bevonatú székek. Apám később szakértője lesz a témának: falja a diktátor-életrajzokat. Egyik kedvence a venezuelai Juan Vicente Gómez lesz, aki kihirdette a halálát, aztán feltámadt. A másik José Gaspar Rodríguez de Francia, „El Supremo”, a Legfőbb Úr, aki 1820 körül Paraguayban önmagát ítélte életfogytiglanig tartó elnökségre, majd az országot elszigetelte a külvilágtól, és minden huszonegy évesnél idősebb férfit házasodásra kötelezett, hogy a spanyolok, akiktől undorodott, felolvadjanak az indián és mesztic lakosságban. El Supremo, a Legfőbb Isten életrajzát utódja, az újabb diktátor bizalmasa, egy magyar mérnök-katona, Wisner Ferenc – Paraguay haditengerészetének főparancsnoka, erődök és vasutak tervezője, az ország egyik első térképezője – írta meg 1860 körül. Haiti orvos-újságró-varázsló elnöke, François Duvalier doktor, „Papa Doc.” is a kedvencek közé tartozik: ő az, aki az első szívrohamát követő kómából feltámad, majd szigetországában kivégezteti az összes fekete kutyát, mert vudu-ösztöne azt súgja, ellensége fekete kutyává változva igyekszik eltűnni a szeme elől.

Apám – az államellenes összeesküvő, a robbanóanyag rejtegető – Kádár Magyarországon hever anyám ágyában. Keze ügyében szakirodalom: Jézus, Hitler és Rettenetes Iván életrajzok. García Márquezzel akkor még nem is hallott, amin nincs mit csodálkozni, hiszen a leendő Nobel-díjas dél-amerikai épp csak befejezte a Buendíák történetét, és most kezdett bele saját türannosz-regényébe, melyről megszületése pillanatától azt vallja majd, hogy a legjobb műve. Apám Robespierre-színarabja már kész, asztalfiókban hever, ő pedig Albert Camus *Caliguláját* és Erich Kästner *Diktátorok iskolája* című darabját fordítja. Gabó már elmenekült Kolumbiából, Gustavo Rojas Pinilla diktatúrájából, apám pedig, miután leült négy évet, 1956 novemberében nem menekült, maradt. Apám nem hallott Gabóról, de hallott Rojas Pinilláról és Fidel Castróról. Gabó sem hallott apámról, 1957. augusztus 20-án viszont élő valójában látta Kisújszálláson a magyar diktátort. „Míg nem találkoztam Kádárral – írja 1958-ban –, nem tudtam, milyen lehet egy hatalomra kerülő munkás. Megdöbbenő a természetes szerénysége, hogy nincs benne semmi hivataloskodás, hogy úgy néz ki, mint aki vasárnaponként az Állatkertbe jár, és mogyorót dobál az elefántoknak.”

Reggel van, anyám a fürdőszobában tesz-vesz, apám kéri a táskarádiót. Anyám, mielőtt teljesítené a kérését, gondosan becsukja az ablakot. A Szabad

Európa Rádió stúdiójában mintha forgószeél dülne, a hírolvasó hangja halkul, erősödik, néha egészen elvész a mágneses vihar örvényében. Összeállítást sugároznak Castróval és Castróról.

– Nekem a protokoll nélküli, külsőségek nélküli dolgok tetszenek – mondja a kubai diktátor. – A lehető legszerényebb, legköznapiabb formában. Ilyen vagyok, így élek.

Apám felnevet, szisszen, arca fájdalmas grimaszba torzul, teste összerándul.

– Hidd el – nyögi anyámnak –, hidd el nekem, hogy el is hiszi, amit mond.

A bemondó titokzatosnak, semmiből előtűnő, majd elillanó vezetőnek, a titkok és misztériumok emberének nevezi a kubai elnököt, akitől egy női hang azt kérdezi, szerinte miért nevezi őt elpusztítani való szörnyetegnek Juanita, a nővére, aki az Amerikai Egyesült Államokban él.

– Szóljon hozzá! – szomorkodik Castro. – Hogy valaki ilyet mondjon a testvéréről? Mondja, nem tartja ezt szörnyűségnek?

– Ennek az embernek a hangjából is süt az erotika – mondja anyám. – Ez naponta elfogyaszt két-három fiatal nőt.

Az ágyhoz lép. A puha kendőből csorduló víz hidegen csörömpöl a pléh lavór alján. Mielőtt leborítaná a hűvös bársonnyal, anyám óvatosan

apám óriási heréire teszi hús, puha tenyerét. Apám sóhajt. A diktátor alakjában, miként Gabót, őt is a hatalom rejtélye és a hatalom magánya érdekli. Anyám eligazgatja a nedves kendőt, feláll.

– Szerintem szeretkezés közben is szónokol vagy szivarozik – mondja, és a bejárati ajtó felé indul. Az anyja érkezik, olyan gyászos képpel, hogy anyám ereiben meghül a vér. Kérdeznie sem kell, tudja jól, mi történt.

– Megint?

– Megint – feleli anyám anyja suttogva, és kis híján elpityeredik.

Anyám fáradt, egész éjjel ügyelt, ráadásul mindjárt az osztályán kell lennie, kezdődik a vizit. Fehér köpenye zsebébe nyúl, nem is tud a mozdulatról, amivel a nyakába akasztja a piros gumicsöves fonendoszkópot. Megsimogatja nagyanyám arcát, aztán hátramegy a kis szobába, lehajol, és a függöny mögül a tiz közül előveszi a megbontott palackot, indul a konyha felé.

– Gyere, anyu, ez most jót fog tenni.

Három kupicát vesz elő. Tölt mindegyikbe. Az egyiket nagyanyám kezébe nyomja, a másikat fölemeli. Koccintanak. Nagyanyám gigája kétszer szalad fel és alá, ahogy a torkán leereszti az erős pálinkát.

– Ez valami, fiam – krákogja. – Jobb minden gyógyszernél. Érzem, ahogy lemossa a bacilusokat.

Akt (kroki)

Pokolsár

Száráz Miklós György a Felvidékről, Erdélyről,
Rómáról és Andalúziáról

Írt két kultuszregényt és egy kisregényt, napilapos tárcáin ezek vigadnak sírva szombatonként, máskor ránehezülnek a mondatai az olvasóra. Cigánykönyve a magyar nyelvű, cigányokról szóló esszéirodalom megkerülhetetlen darabja, judaisztikai kötetét sokadszorra adták ki. De vajon árnyékot vetett-e írói pályájára a Kossuth-díjas író édesapa, Száráz György? Hozzáadott-e valamit az író látásmódjához, hogy sokáig könnyűbúvár-régésznek, tenge-résznek, majd történésznek vagy filmrendezőnek készült? És hogyan ég rá egy kisgyerek retinájára a spanyol táj; hogy bukkan-nak elő Fellini képsorai a könyvek címében és szövegében; mi tör-ténik, amikor Rómában kölykök rugdalják a templomkaput foci-labdával? Száráz Miklós Györggyel beszélgettünk életútjáról, az irodalomról, a csavargásról és a világról. Eredetileg két-három könyvet szeretett volna írni, csak az a baj, hogy előre nem tudni, melyik az a két-három kötet, aminek érdemes nekiülni.

– *Édesapád Száráz György Kossuth-díjas író. Milyen volt híres író gyerekének lenni? Tudatosult ben-ned, hogy apád más, mint a többi apa? Kivételezett helyzetben érez-ted magad, vagy zavart?*

– Híres? John Lennon vagy Puskás a híres. Jó, a gimnázium-ban, az egyetemen talán számított ez valamit. Semmi különös. Belenőttem abba, hogy író. Az volt a normális. Annyit éreztem, hogy nem jár munkába, mint a többi gyerek apja, hanem az íróasztalánál ül és gépel. Ugyanakkor azt is hamar tudtam, hogy valami nem stimmel vele; hogy börtönviselt. Akkoriban Törökbalinton éltünk, mert oda telepítették a nagyszüleimet a Felvidékről a háború után. Anyám pedig, aki orvosnő volt, ott keresett munkát a tüdőkórházban. Hogy mikor, kitől tudtam a börtön-ről, az megfoghatatlan. A gyere-kektől biztos nem; alig hiszem, hogy tudtak róla. Gondolom, a tüdőkórház felnőtt dolgozói – orvosok, nővérek, gondnokok, sze-

relők, mosodások, sofőrök, kony-hások, kazánosok – között lehetek olyanok, akik tudták; de nem emlékszem, hogy ezt én valaha éreztem volna. A nagyszüleim-mel soha, a szüleimmel pedig – emlékeim szerint – jóval később, talán az általános iskola vége felé beszéltem először komolyan erről. És mégis valahogy tudtam, hogy apám nem szokványos lény. Biztosan mindenki ilyennek látta az apját. Azt persze nem lehetett nem észrevenni, hogy amikor a rendes emberek elmentek dolgoz-ni, ő aludt, éjjel meg füstfelhőbe burkolózva otthon dolgozott. Sokaknak érthetetlen volt, hogy anyám, a doktornő mit kezd egy ilyen nagydarab, börtönviselt, isko-lázatlan palival. Egyszóval nem az író-sága volt a meghatározó. Az író-sága nekem csak gimnazistaként „esett le” igazából, amikor már ismert volt: színházak, tévé, rádió, díjak, ÉS, a zsidótanulmány.

– *Ha téged sem az író-sága, hanem a börtönviseltsége foglal-*

koztatott, akkor hogyan viszonyult hozzá a család?

– Hol ő volt a fekete bárány, hol nem. Nehezen lehetett elhelyezni, és ez a családban is érzékelhető volt. Egy közel kétméteres férfi, akinek priusza van, de érettségije nincs, ugyanakkor intelligens, művelt és olvasott, nagyon is hatá-rozott elképzelésekkel. Apámat egyfajta világitótorony-embernek gondoltam, aki nem keresi az igazodási pontokat, hanem ő maga az igazodási pont. Felmérte a világot, és annak alapján maga határozta meg, hogy mit lehet és mit nem. Anyám elfogadottsága – a doktor-nő, az adjunktus asszony, a fehér köpeny, a nyakában lógó fonen-doszkóp –, az ő szerepének, hivatá-sának megkérdőjelezhetetlensége rávetült apám ködös világára is. Ha egy írónak író volt az apja, kézen-fekvő azt gondolni, hogy hatott rá. Nyilván igaz is. Ahogy az ellenha-tás is. A tagadás, menekülés, ellen-szegülés. De ez is kiszámítható. Ennél érdekesebb, hogy egy ideje azt gondolom: talán inkább anyám hatott. Észrevétlenül. A humora. A derűje is. A szókinccse. Bizonyos fordulatai. Anyámnak erős nyelvi világa volt. Nagy levelezőként olyan leveleket írt, hogy sirtak vagy vinnyogva röhögtek rajta a rokonok. Apám kitartó volt. Okos.

Logikus. Intelligens. Mindent meg akart érteni. Azt írta, hirdette, hogy hisz az értelemben, a megértés lehetőségében. Aztán éjszakai beszélgetésekben, hajnalig tartó dumálásokban mintha arról akart volna meggyőzni, hogy semmi értelme az értelemben, úgyis az önző érdek győz. Azt hiszem, ez volt a hamiskodás: valójában tényleg hitt abban, hogy a belátás, a megértésre törekvés előrevisz. Hogy van olyan, hogy haladás. Anyám nem akart mindent megérteni. Ő elfogadta a dolgokat olyanoknak, amilyenek. Kínóztam is szegényt emiatt: nem hittem, nem értettem, hogy nem akar érteni, magyarázni bizonyos dolgokat. Bánom már az ostobaságomat.

– *A közelmúltban készülő családregegyéből közöltél részletet. Mennyire volt meghatározó az életedben a szűken vett családon túl a nagycsalád, a nagyszülők, dédszülők világa?*

– Nem családregegye. Egyáltalán nem. De amiket közöltem, azok valóban családi anyagok, történetek. Majd meglátjuk. Azért álltam le a közléssel négyszázezer karakter után, mert a nyitott résznek itt vége. Ezek adják a háttérrel: kellett valami, ami hajtsa, a heti határidő. Különben mindezt sosem, vagy évek alatt döngettem le, viszem papírra. Megálltam, mert innentől ez már zárt műhelymunka. A család nagyon fontos volt. Kimondatlanul. Még úgy is, hogy apám látványosan irtózott a kötelező családi összejövetelektől, ahol aztán villámgyorsan hozzá igazodott mindenki, az alföldi és az erdélyi rokonlátogatásokkor is. Számon tartottuk, honnan származunk, tartottuk a kapcsolatot a szilágysági, dunavecsei, mezőberényi rokonsággal.

– *Édesanyád a törökbálinti tüdőkórház orvososa volt, a kórház területén nőttél fel. Hogy emlékszel erre?*

– Gyerekként jó volt ott lakni. A kórház az egykori Majláth-kastélyban van. Körülötte betonkerítéssel körülkerített, hatalmas erdő, óriási park római sírkövekkel,

Óvoda (1962)

kutakkal, díszlépcsőkkel, öreg kertésházzal és üvegházzal, garázsokkal, tenispályákkal, labirintusszerű kazánházzal, szerteágazó, sötét pincékkel, gesztenyefasorokkal. Csuda volt. Régóta kísért, meg kellene írni.

– *Az említett családregegye részleteiben utalsz arra, hogy az egyik nagyapád nem a nagyapád.*

– Apám ötvenéves volt, én huszonöt, amikor megtudtuk, hogy a nagyapám, akit apám az apjának tudott, nem volt az apja. A névadó apai ágról sok mindent tudok, és ezt nem érzem halott tudásnak, holott ezek szerint velük nem vagyok vér szerinti rokonságban. De ez már így marad, mert így akarom, hogy az a nagyapai ág is nagyon fontos. A vér szerinti ágon is érdekes a családtörténet. Ez a nagyapám – melyiket is mondjam

valódinak? – Amerikát járt, az elnökkel a washingtoni Fehér Ház kertjében parolázott. 1872-ben született. Majdnem hatvanévesen nemzette apámat. A maga tehetségéből lett gazdaggá. Két méternél magasabb férfi volt, húsz éven át országgyűlési képviselő. A nagyanyámat haláláig nyomasztotta a csalása. Névadó nagyapám és a testvérei? A nővére a két háború közt hastáncosnő volt Egyiptomban meg Szudánban. Jól ismertem, haverok voltunk. Körömcipőben és kiskosztümben barangolt az erdőben velem meg a kutyákkal. Imádta a kutyákat. Én hatéves voltam, ő meg hatvanöt. E rokonok ludovikások, hadapródiskolások. Nagyapám öccsét partizánvadászat vádjával 1953-ban kivégezték. Ottlik említi őt a *Budában*. Remek atléta volt, Kőszegre és a Bocskai járt, Ottlik fölött két évvel. Vívóedző, síbajnok, szerelmes a saját unokahúgába, a világszép Kisiday Irmába, aki ugyan viszontszerette, aztán mégis hozzáment egy libanoni arab gyároshoz. Mindkét apai ágat elég jól ismerem. Ehhez képest az anyai ágról keveset tudok.

– *Hogy érintett, amikor megtudtad, hogy nem az a nagyapád az, akit annak hiszel? És hogyan derült ki?*

– Nagyanyám a halálos ágyán mondta el apámnak, apám pedig fél évig nem mondta el nekem. Azzal érvelt később, hogy engem féltett. Ma sem értem, mitől. Nekem nem változott, nekem megmaradt az apám. És a nagyapám is, mert azt azonnal éreztem, hogy az már nem változik bennem soha, hogy a nagyapám marad az, aki mellett felnőttem. Így aztán három nagyapám van. De azért apám, még inkább édesanyám halála után

egyre többször jut eszembe mind- ez. Én, a húgom, a lányaim. Vajon mi honnan jön bennünk? Mindez akkor is fontos, ha valaki semmit nem tud a családjáról.

– *Az ötvenes-hatvanas években voltál gyerek egy klasszikus polgári családban. Mennyire hamar tudatosodott benned ez a fajta hovatartozás? Egyáltalán, miként élte meg egy gyerek abban az időben, hogy milyen társadalmi rétegbe tartoznak a szülei? Fontos volt vagy indifferens?*

– Soha nem törődtem vele. Ezzel apám sokat kínlódhatott. Amúgy meg sok minden volt a mi csalá- dunk, de klasszikus polgári nem. Azt sem tudom, milyen az. Máraira gondoljak? Az

apai nagyanyám, Szalay Eszter dunavecsei, magát rátartin kunnak valló parasztlány volt, rafinált, természetes intelligenciával. Apám nem hitt a boszorkányokban, mégis esküdött rá, hogy Eszter boszorkány volt. A Száraz-ág. Száraz nagyapám anyja, Kmetty Mária dédanyám egy magát nemesinek tartó polgárcsaládból származott, de szegény volt, mint a templom egere. Apám csak nevetett az állítólagos nemesi származáson, gyerekként mégis a két pólus között élt. A dunavecsei klottgatyás kölyöklét, aztán a „fenn az ernyő, nincsen kas”, rozsnyói-budai nagyanyja. Ez már így is katyvasz, és ehhez jön a szocializmus. Én meg abba születtem. Nem tudtam ezzel mit kezdeni. Nem is lehetett. Persze ha nem lettem volna olyan önző, mint minden kamaszgyerek, talán észrevettem volna, hogy a kun paraszt nagyanyámnak (akinek az

országgyűlési képviselő szeretőjétől született meg az egyik gyereke, az apám), aki a királyi Magyarország – vagy a Horthy-Magyarország – szegénységéből belecsöppent a szocializmus proli világába, mi volt a vágya, mi mozgatta. Tulajdonképpen nagyon keveset tudok a nagy- szüleimről. Miközben szerencsés

Apám, Páll Antal és Róza, anyám, Tamási Gáspár (Farkaslaka, Tamási-ház, 1971)

vagyok, mert családi fotók, levelek, iratok tömege maradt rám, ránk.

– *Nem akartál író lenni gyerekkorodban. Mi akartál lenni?*

– Könnyűbúvár, régész és tengerész. Egészen tizenhat éves koromig, amikor kiderült, hogy a tengerészti főiskolára matematika- és fizikatudás kell. Akkor szembenéztem azzal, hogy legfeljebb hajós- inas lehetek. A víz alatti régészet, a könnyűbúvár-régészet négyéves koromtól érdekel. Akartam film- rendező is lenni. Meg-megkísértett a festés. Harmincéves koromig meg sem fordult a fejemben, hogy író legyek.

– *Honnan tudja egy négyéves gyerek, hogy mi az a régészet, és mit csinál egy könnyűbúvár-régész?*

– Maga a múlt érdekel. Apám haveri körében pedig nemcsak színházi rendezők, de elég sok törté- nész is volt, muzeológusok. Még

nem voltam iskolás, amikor nagy- anyámék üresen álló disznóóljá- ban múzeumot rendeztem be olyan tárgyakból, amelyeket kiástam a trágyából. Köztük voltak azok a revolverek, szuronyok, sisakok, amiket nagyapám ázott el 1946- ban. Meg akartam találni Árpád és Attila sírját.

– *Kifejezetten a régészet érdekelt, vagy azért a történész szak- ma is? Esetleg már azt is korán tudtad, hogy mely korszak érdekel?*

– Nem a történelem érdekelt, inkább a múlt. A régi. Az öreg. Ami már kilóg a jelen- ből. Nem érvényes. Az ukrán esszéistánál, Jurij Andruhovicsnál belebotlottam egyszer egy mondatba – dőb- benten olvastam, mert

megfogalmazta, amit én sosem. Valami olyasmit ír, hogy gyerek- kora óta vonzzák az omladékok, a romok, megigézi az ódonlás, az öreg tárgyak lebegése, ahogy a múlt bizonytalanná teszi a körvo- nalakat. A gimnáziumi történelem- oktatás sem tudott eltántorítani. Nem érdekelt a történelem tudománya – maga a történelem érde- kel. Ilyen persze nincs. Apám őszintén beszélt velem ötvenhat- ról, a lelkekre kötve, hogy kuss, senkinek egy szót sem, mindenütt fülek, besúgók. Én meg persze beszéltem. Mert a kérdés nyilvánva- lóan értelmetlen volt. Milyen ember az, akinek nincsenek hű barátai? Milyen kamasz az, aki senkiben sem bízik? Miféle fiú az, aki nem áll ki az igazáért? Hajnalba nyúló baráti beszélgeté- seink voltak tizenöt évesen. Súlyos és férfias összezördüléseink.

Nagyon komolyan vettük a becsületet. És persze, hogy beszéltem ötbenhatról, a kivégzett nagybátyámról, apám börtönéről. A József Attila Gimnázium alagsori folyosóján összeverekedtem egy rendőrfiával – osztálytársam volt, nem először ugrottunk össze –, mert azt sziszegte a képembe számos osztálytárs jelenlétében a gyakorlati óra előtt, hogy Erdélyben nem élnek magyarok. A Kaffkába jártam; szerintem Buda legvonalasabb, legmerevebb, kimondottan gyerekellenes gimnáziuma volt, kötelező köpenyviseléssel és egybekkel. Tüntetem, bő farmeringben jártam iskolába, aminek a hajtókájára kitűztem a régi koronás címet. Igazgatói iroda, fenyítés, de ezek nem igazán érdekelték. Nem emlékszem rá, hogy ilyesmiért akár apámtól, akár anyámtól feddést kaptam volna. Pedig apámat csak akkoriban rehabilitálták, az írói pályája akkor kezdett belendülni. Eljártam a március 15-i tüntetésekre. Azt tudom, hogy néha komolyan rettegtek miattam, és én is tudtam, hogy sok a besúgó. Rengeteget olvastam. 1848/49 érdekelt, az ókori Róma – a görögök nem annyira –, de mire tényleg eldöntöttem, hogy régész szakra felvételizem, eldől az is, hogy igazán a népvándorlás kora foglalkoztat.

– *Törökbalint ma gyakorlatilag Budapest külvárosa. Akkoriban is az volt? Egyáltalán, vidékinek vagy budapestinek tartod magad?*

– A hetvenes években ostoba kölyökként azt mondtam: Törökbalinttal a városból és a faluból is a legjobbat kaptam. A faluból a lovaskocsit, kutyát-macskát-madarakat, erdőt-mezőt, nyüzsgő műjég helyett patakon való magányos korizást, nyilazást, gyümölcslopást, miközben apai nagy-

szüleimnek hatalmas kertjük volt... A városból meg azt, hogy lépcsőházas, központi fűtéses, parkettás, fürdőszobás, telefonos emeleti lakásban éltünk a kórházban, úgy, hogy szemben a kálváriadomb alól, a Müntz-kert fűzfás tocsogóiból éjjelente olyan béka-kórus szólt, hogy kiestem az ágyamból. És Pestre jártam sportolni. Elég korán eleresztettek egyedül múzeumokba is. Később ugyanezt másként láttam. Megfordult. Hogy Törökbalint akkoriban már nem volt se falu, se város, vagy mindkettőből a rossz. A kicsi, zárt közösség már nem létezett. Az, amin nosztalgikusan a falut értjük. Agglomerációs szennyezés, mindenféle értelemben, viszont nagyon volt. Emberi romlás, szétesés. De mire ezt észrevettem, már nem laktam ott.

– *Milyen volt a hetvenes években gimnazistának lenni?*

– Borzalmas. Eddigi életem legnyomasztóbb négy éve volt. Hideg, nyirkos, bűdös évek. Disznózsírt izzadtunk a félelemtől abban a borzalmas iskolában, ahol ráadásul az osztályfőnöknöm egy fizikálisan is beteg, emellett szó szerint elmeháborodott matematikatanár volt. Akkor azt hittük és mondtuk, hogy hülye és gonosz, pedig csak igazán beteg volt. Sajnálunk kellett volna. Na de hogy lehetett ilyenből pedagógus? Nem sokkal az után, hogy leérett-ségiztünk, kórházba került, egyikből a másikba, aztán ideggondozókba, negyven kilós piszkafa nőből százhusz kilósra hízott. Az egyetemi jelentkezési lapomra azt írta: „Emberi közösségbe nem való.” Szóval, nekem borzalom volt, neki biztos horror. Négy év alatt három igazi tanárt ismertem meg. Bizonyára igazságtalan

vagyok, de hát a Kaffkában „h” osztályok is voltak, ez évfolyamonként nyolc osztályt jelent. Sok tanárt nem is ismerhettem. Kővári Lajos volt a földrajztanárunk. Fehér bajszú, magas férfi volt. Úgy beszélt ötvenhatról, hogy nem arról beszélt. Csak az értette, aki tudta, miről beszél. Majdnem kiestem a padból a megdöbbenéstől. Nem tudom, miért büntethették a Kaffkával. Kutató alkat volt, és régi vágású úr. Antarktiszi expedíció is részt vett. Akivel lehetett, azzal kemény; aki áldozat típus, azzal kedves és elnéző. A németnárnőnk és az egyik kémiantárnőnk nevét kéne említeni, nagyon szerettem őket: Kádárné és Zieglerné.

– *Azt mondd, borzalmas volt, de a hetvenes-nyolcvanas évekről legendákat is hallani. Ha a kor kultúráját nézzük, innen nézve irigylésre méltónak tűnhet például az akkori koncertélet. Te jártál valahová?*

– Syrius és Syrius-hajó, Lokomotív, Illés, Rákfogó, az első Frank Zappa-lemezek, Cream és Bluesbreakers, anyám irtóra szerette Koncz Zsuzsát meg a Beatlest, miatta én is. De mindent összevéve az a kor nekem mégis inkább nyomasztó volt. Az egyik legjobb barátommal egyszer végigbeszélgettük az éjszakát a törökbalinti kórház tüdőszűrő buszának a vezetőfülkéjében. Anyja-apja katonatiszt volt. Lelkifurdalást okozott, mert éppen vele nem lett volna szabad, mégis megosztottam vele, amit csak tudtam ötvenhatról. Ahhoz, hogy elfogadja, amit én mondok, az apját és anyját kellett volna megtagadnia. A barátságunk végül harmincéves korunkig tartott, de az biztos, hogy ott, tizenhat éves korunkban ment gajra – teljesen más információi

voltak a világról. Voltunk annyira jóban, hogy ezt egy ideig meg tudtuk beszélni. A rendszerváltozás idején mintha megutált volna a múltért. Neki a szülei mást mondtak. Az egész világ mást mondott. Tizenkilenc-húszéves korunkban – sokadszorra tekeregtünk együtt Erdélyben – egy brassói múzeumban fordítottam neki románból a vitrin hazug feliratait, és egyszer csak kirobbant. Kirobbant és elrohant. Faképnél hagyott. Iszonyúan begurult rám. Hogy miért uszítok. Két nap múlva találkoztunk újra a Székelyföldön, és stoppoltunk, szekereltünk, szénakazlaltunk tovább. Az Erdélyben, Felvidéken csavargás volt a gimnáziumi években a fénypont. A szabadság maga. Kerouac, bebop... Egész évben, borzalmas fizikaórákon azt a végtelen hosszú nyári hónapot vártam, a poros utakat. Stoppal utaztunk, szekéren, hihetetlen teherautókon, rozoga dzsipeken, erdőben, havasokon, árvizekben. De a nyomás ott is jelen volt. Milicisták, besúgók, veszélyes helyzetek: „Román kenyeret eszel, ne pofázz magyarul!”, „Takarodjatok haza, bozgorok!” Vagy az, hogy apám-anyám bár aggódva, de elengedtek ugyan tizenöt évesen, ám például apám megkért rá, hogy ha meg is látogatjuk az íróbaratait, ne aludjunk náluk, még ha ajánlják is. Tudta, hogy figyelik őket, lehallgatják a lakást, a telefont, bajt hozhatunk a fejükre. Ezért aztán, amikor felugrottunk Kányádiékhoz Kolozsváron, egy óra után búcsúztunk is: azt mondtuk, hogy van szállásunk, pedig feltörtünk egy vagon a vasútállomáson, abban aludtunk. Akkor épp csak aludtunk volna. Érdekes volt: szinte biztos, hogy valami Türrannosz-szerelvény lehetett, mellékvágányon, tele vasalt

ágyneművel, itallal, cigarettával, tusolóval és forró vízzel. Kiszúrtak, pucolnunk kellett. Az utolsó pillanatban szeleltünk el. Különböben meg Kányádi Sanyi bácsi is feszengett, mert a barátom valahogy kibökte beszélgetés közben, hogy a szülei katonák. Amikor kiment a mosdóba, Sanyi bácsi csöndesen megkérdezte, meg lehet-e benne bízni.

– *Mi lett a régészettel?*

– Jól megvan nélkülem, bár ma is érdekel. Sokat olvasok, de rendszertelenül. Ha mégis régész lettem volna, akkor talán népvándorlásokor. Végül felvettek az egyetemre történelem–levéltár szakra, majd az első év végén átjelentkeztem a régészetre is, ahol olyan tanáraink voltak, mint Mócsy András, Komoróczy Géza, Kákossy László vagy Vékony Gábor. Élveztem, de hamar kiderült, hogy mégsem ez a dolgom, és abbahagytam. A történelem–levéltárát becsületből befejeztem. De aztán úgy államvizsgáztam, hogy egy barátom az egyetem kapujában várt a bicajjal, mert a Színművészeti Főiskolán pontosan akkor zajlott a nyolcfordulós felvételi első etapja. Amikor végeztem az egyetemen, rohantam le, ruhát cseréltünk, én le a kölcsönöltönyt, ő fel, és tekertem a Szentkirályi utcába a felvételire. Akkor filmrendező akartam lenni.

– *Felvettek?*

– Nem. Három-négyszáz jelentkezőből hatot vettek fel. A tízbe bekerültem, Gábor Pál felajánlotta, hogy legyenek a rendezőasszisztense. Elmentem Makk Károlyhoz tanácsot kérni, aki azt mondta, ha jó rendezőasszisztens leszek, akkor ott tartanak asszisztensnek, mert kevés a jó asszisztens; ha rossz vagyok, akkor meg miért segítenének. És ha igazán rendező akarok lenni, akkor

tűzön-vízen át az leszek. Úgy látszik, nem akartam igazán. 1983-84-ben történt mindez, amikor három-négyévente indult rendezői szak, és a Balázs Béla Stúdió kivül nemigen volt más lehetőség. Nem lettem rendezőasszisztens.

– *Miért mondtál le a régészetről ilyen hirtelen?*

– Az egyetemi stúdiumok egyértelművé tették, hogy nem nekem való. Nem akarok raktárakat bújni, leltári számokat írni. Addig úgy képzeltem, hogy a régészet terepmunka. Vértesszőlősön, népvándorlás-kori ásatásoknál az Alföldön vagy a Yucatán-félszigeten, de kint, szabadban. De a régészet nemcsak ebből áll. Addigra már nem akartam aranyat találni, felfedezni Attila sírját. Megértettem, hogy egy monogramos cserép vagy egy rozsdás gyűrű többet érhet, nagyobb felfedezés lehet, mint az ékszerek vagy pénzek. De addigra világossá vált az is, hogy a régész munkájának nagy része hivatalnokmunka. Nem lehet megkerülni az aprólékos, precíz rögzítést. Aztán később persze rájön az ember, hogy az írás legalább ekkora gályarabság. Különösen a próza.

– *És annyira megijedtél a hivatalnokoskodástól, hogy kitaláltad: inkább a rendezés? Vagy azért az már régebben is foglalkoztatott?*

– A kép mindig is érdekelt. A festmények, a rajzok, a plakátművészet. A fotók. A film is. De Makk azt mondta egy félmosolylyal, hogy nem az lesz rendező, akit felvesznek, hanem az, aki az lesz. Én nem akartam tűzön-vízen át az lenni. A fotózás egy ideig megmaradt az életemben, de már vagy tíz-tizenöt éve szántsándékkal nem viszek gépet, ha utazok, mert kiránt a közegből. Szeretek nyugodtan ott lenni, ahol vagyok.

Ott lássak. Nem akarom hazavinni a pillanatot. Vagy ha igen, csak fejen. Mondják néha, hogy vizuálisan írok, könnyű képekben látni a történeteimet.

– *Ha valaki vizuális alkat, az viszont nem huszonhárom-huszonöt évesen szokott kiderülni, hanem hamarabb. Kamaszkorodban már utalt valami erre?*

– Gimnazista koromban sokat tekeregtem a Nemzeti Galériában és a Szépművészeti Múzeumban. Órákat álltam, mondjuk, Ferenczy Károly *Hegyi beszéde* előtt, akkoriban szerettem meg Picassót és a hidegtű-technikát is, a Szépművészeti grafikai osztályának kiállításait mind végignézttem, alig vártam, hogy cseréljék már az anyagot. Elolvastam egy csomó könyvet a városépítészetről is. Egy barátommal kölyökként próbálgattuk, hogy milyen festeni. Egy festő hogyan rakhatja egymás mellé a színeket? Hogyan húzhat vonalat? Hogy élnek egymás mellett, alatt és fölött a különböző színek? De ez nem volt festés.

– *Nem is írtál még ekkor?*

– Írtam verseket, rövidebb szövegeket, novellákat. De eszembe se jutott, hogy ezeket versnek vagy novellának nevezem. Golyóstollal, filctollal fecnikre, füzetlapokra. Kézzel. Úgy gondoltam, s ma is úgy gondolom, hogy ezen a fázison szinte mindenki túlesik. Amikor egy szerelmem elégette a „művemet”, mert utálta, mivel egy másik lány szerepelt benne, akkor nem éreztem úgy, hogy veszített valamit a világ.

– *A zsebedben volt egy történelem-levéltár szakos, nem tanári diploma. Hogy képzelted ekkor az életedet? Mi akartál lenni? A művészek legnagyobb része azért már legkésőbb kamaszkorában*

tudja, hogy művész lesz, még ha sokszor végül más műfajban köt is ki, mint amit eredetileg gondolt. Te mintha egy kicsit későn érő típus lennél. Szerinted másként látja a művész és a nem művész – mondjuk egy történész – a világot?

– Nem tudom. Igen is, nem is. Művész és nem művész? Inkább alkat kérdése ez. Én szégyellni valóan sokáig azt hittem, hogy bizonyos szakmákban az emberek felcserélhetők: egy szakács, egy orvos, egy asztalos munkáját egy másik szakács, orvos vagy asztalos pontosan ugyanúgy elvégezheti; míg a művészt a mű megkülönbözteti, egyedivé és megismételhetlenné teszi. Nem szedtem szét a világot művészekre és nem művészekre. Azt láttam, hogy az anyám jó orvosként állandóan zongorázni akart, de a sikerélményt mégis a betegek szeretete jelentette. Apámnak pedig, bár hiú ember volt, nem jelentettek olyan sokat a díjai – inkább attól volt boldog, ha megértették, amit írt, mert úgy vélte, hogy azáltal sikerült hatnia a politikára. Nem az író, hanem a politikus örült benne. Valójában népművelő volt, aki hitt abban, hogy a világ jobbra tehető szorgos munkálkodással, ésszel, értelmes vitákkal. Én meg szkeptikus vagyok. Ő gyűjtötte a feljegyzéseit, a papírjait; én mindent kiszórok. Ő azt hitte, hogy az írói tevékenységével javít a világon; nekem ez eszembe se jut. Ő benne mozgott az irodalmi közegben, mindenkit ismert és őt is ismerték; én kerülöm az irodalmi világot. Akkor kezdtem el komolyan írni, amikor megtudtam, hogy halálos beteg. Szerettem volna, ha még olvas tőlem valamit. Ez 1987-ben volt, én pedig 1990 óta merem azt mondani, hogy írok.

– *Min kezdted el dolgozni ekkor?*

– Prózaforogatókönyvnek nevezném. Filmforgatókönyv volt, regény formában. Részletesen leírtam, hogy a kamera hogy mozog, mit lát. Leírtam például egy Rákóczi úti bár hatalmas, öreg, csillogó-villogó kávéfőző gépét – karok, csövek, dugattyúk, forgattyúk –, mint egy mozdonyt, centiről centire. Elkészült a könyv, de későn: már nem tudtam megmutatni apámnak.

– *Nem jelent meg?*

– Nem. Előbb odaadtam egy filmrendezőnek, akit érdekelt az ötlet, elolvasta, megbeszéltük, de az úgy már csak az övé volt, le is forgatta a filmet. Az én szövegemből őt mindössze másfél oldal érdekelte. Hálás vagyok neki, mert abból a másfél oldalból kerekedett ki az első regényem, *Az ezüst macska*.

– *Ez az első regényed, amely viszont csak 1997-ben jelent meg. Mit csináltál az odáig eltelt tíz évben?*

– Tekeregtem. Erdélyben, a Felvidéken, az országon belül. Írtam is, de sok mindent kidobtam. Megházasodtam, elváltam, gyerekeim születtek. Dolgoztam folyóiratnál: Juhász Ferenc lapjánál, az Új Írásnál. Könyvkiadóknál voltam irodalmi vezető. S írtam a „Macskát”. Apránként – azt hittem, novellákat. Nem rendszeresen, ám ha mégis, akkor igazán nagy élvezettel. De egy regény terve is alakult. Ma is itt van a fejemben, a címe húsz éve megvan: *Pokolsár*. Azt gondoltam, ez lesz az első és egyetlen könyvem – ehhez képest ma van húsz könyvem, ebből három regény, egy pedig, én úgy hívom, regényesszé. De a *Pokolsárt* még nem írtam meg, annak ellenére sem, hogy *Az ezüst*

macska után belekezdtem. Aztán elé tolakodott más. Annak a regénynek a vázlata hosszan íródott. Cetlikre, füzetlapokra. Közben Erdélyben vagy a Felvidéken utaztam egyedül, barátal, később a gyerekekkel. Annak ellenére is folyamatosan írtam ezeket a feljegyzéseket, hogy nem vagyok feljegyzésből dolgozó író. A *Pokolsár* egy Háromszéken játszódó történet, amely időtlen időben zajlik. Azt hittem, ezt se fiatal, se öreg, se erdélyi, se más író nem tudná helyettem úgy megírni, mint én. Szóval abban a tíz évben, amikor olyan megrendítő dolgok történtek az életemben, hogy meghaltak a nagyszüleim, megszülettek a gyerekeim, aztán meghalt az apám, akkor íróként a *Pokolsárra* készültem.

– *De végül egy másik regényt írtál meg. Miért?*

– Abból a prózaforgatókönyvből, amiről már szó esett, megpróbáltam kimenteni néhány részletet és a betéttörténetet. Azt hittem, novellát írtam, *Haramia Gáspár bolondos históriája* címmel. El is küldtem álnéven egy-két irodalmi lapnak, többek között a Kortársnak is, aminek akkor az apám volt a főszerkesztője. Neki sem szóltam. A Kortárstól Simon Zoltán vagy Orbán Ottó válaszolt, hogy jó, de egy évre való próza vár megjelenésre. Nem erőltettem, betettem az asztalfiókba. A halála előtt apámnak – mert rákérdezett –, elárultam, hogy az írás felé kacsingatok. Megkérdezte, segítsen-e valahová bekerülni, irodalmi laphoz, kulturális rovatba. Inkább üzemi lapos újságírónak álltam. 1987. október 1-jén kezdtem Kőbányán. Apám december végén halt meg.

– *Miért üzemi lap?*

– Mert a nemzetközi újságíróigazolványhoz és a MÚOSZ-tagsághoz fél év újságírói gyakorlat kellett. És elfogadták az üzemi lapot is. Úgy terveztem, hogy kereken száznyolcvan napot fogok ott dolgozni. Egy albertainfalvai és egy kőbányai gyár lapjához kerültem. Fel is mondtam a hat hónap leteltével, de mert más munkát nem találtam, visszamentem, és kicsit beleragadtam: másfél év lett belőle.

– *És másfél év múlva mi történt?*

– Szóltak a Pallas Lapkiadóból, hogy mennék-e rovatvezetőnek az Új Íráshoz. Így kerültem oda tanulmányrovat-vezetőnek. Előszedtem a fiókból Haramia Gáspár históriáját, odaadtam Szepesi Attilának, aki egészen lelkes lett, s továbbadta Juhász Ferencnek. Neki is tett szert, közölte. Ez az, ami a leg hamarabb elkészült *Az ezüst macskából*, annak egyik fejezete lett.

– *És köréje írtad az első regényt?*

– Először csak továbbírtam ezeket az ugyanazon a helyszínen, egy kopott, pusztuló, múltas hegyvidéki bányavároskában játszódó, önállónak tűnő történeteket. Amikor a tizediket, Jacobus Troll történetét írtam és az ötvenedik oldalnál sem akart véget érni, kezdett úgy tűnni, hogy magába akarja foglalni a többit is.

– *A könyv sikert aratott. Hogy élted meg?*

– Nem számítottam rá. Annyira akartam, hogy legyen már kész, hogy lezárhassam, aztán léphessek valamerre, hogy mással nem is foglalkoztam. Nem gondolkoztam azon, hogy író vagyok-e vagy sem. Meglepően sok fiatal írt róla kritikát. Akkor éppen egy fénykorát élő kiadó irodalmi vezetője voltam. Az egyik hatalmas, jobb sorsra érdemes sorozatunk a *Pannon enciklopédia* volt, aminek a törté-

nelemkötetét Kuczka Péter szerkesztette. Meglepően jó történetészcsapatot hozott össze: szinte mindenkit ismertem közülük az egyetemről. Ez is meglepett, de az igazi meglepetés maga Kuczka volt. Rosszakat hallottam róla, én meg megszerettem. Okos ember volt, tele meglepő, váratlan tudással, jó humorral, derűvel. És sérelmekkel. Öregem – nem sokkal később meghalt – talán érzelme sebb is lett, mint valaha lehetett. Nem is szólt nekem, amikor *Az ezüst macskát* bevitte a Magyar Könyvklubba, ahonnan nemsokára felhívott az irodalmi vezető, Ambrus Éva, s kijelentette: nem érdekli, hogy most jelent meg, ha a jogokat nem adtam el, ő kéri a könyvet. Szerencsére volt annyi eszem, hogy az első kiadóval egyetlen kiadásra és ezer példányra írtam alá a szerződést, így a következő évben a Könyvklubnál jött a második kiadás, ami többszöri utánnomással, több ezer példányban fogyott el.

– *A kritikusok viszont felvetették, hogy nincs igazán főszereplője a könyvnek...*

– Ilyen is volt. Meg olyan is, hogy valaki leírta: olyan a könyv, mint a túlérett, csomagolatlan camembert sajt – szétfolyó, lemászik az asztalról. Van főszereplője: a város az. Él, megbetegszik, segítségre szorul. Az a város, ami fel van ruházva az ember esendőségével: bizonyos dolgok fájnak neki; fáj, hogy elfelejtik; aztán beletörik az elfeledettségbe. Amúgy meg ember főszereplője is van.

– *Amikor megjelent, eldőlt végre, hogy író vagy?*

– Ambrus Éva alá akarta íratni velem a szerződést a következő könyvre, de nem volt következő könyvem. Voltaképpen neki, Év-

nak is köszönhetem, hogy írok. Tavasszal lement a Könyvfesztivál, volt egy csomó tévés, rádiós meg újságinterjú, utaztam találkozókra Nyíregyházától Pécsig. Eltelt a nyár, és augusztus végén megint felhívott: menjek be hozzá. Beszélgettünk, röhögcséltünk, kávét ittunk, elvállaltam valami kisebb munkát, rövid szövegek megírását Korniss Péter egy kevésbé sikerült Budapest-képeskönyvéhez. (Nem rajta múlt, hogy az a könyv kicsit saláta lett.) És közben Éva elkezdte feszegetni, hogy mit is csinálok, mit is csináltam az elmúlt tíz-tizenöt évben. Meg hogy hány éves is vagyok? Hogy nem lennék-e mégis író? Feldühödtem, elmentem, két-három napig rágódtam, aztán visszamentem hozzá, és aláírtam a szerződést a *Pokolsárra*. Neki is ültem, de nem ment. Erőltettem; nem ment. Két hónapig, nap nap után ott ültem a helyemen, órákig gyűrtem; nem ment. Ki is szórtam, amit leírtam. Aztán az történt, amit nem akartam. Elindult más. Két év alatt írtam két másik regényt, aztán számtalan más könyvet, albumokat, meg pár száz cikket, publicisztikát. Különböző a korábbi tíz-tizenöt évvel nem könnyű elszámolni, de én tudom, hogy a kamaszkori meg az akkori élményanyagból jött *Az ezüst macska* és a *Lovak a ködben* is. Ha egyszer megvalósul, a *Pokolsár* is. De most, újabb tíz év elteltével megint van három másik megkezdett regényem. Makacs vagyok és kitartó, ennek ellenére kevés múlik rajtam, ha írásról van szó. Sohasem azt sikerül megírom, amit eltervezek vagy elvállalok.

– *Előrefutottál. Térjünk vissza oda, hogy aláírtad a szerződést.*

– A *Pokolsárt* kezdtem írni. Azt hittem, kell hozzá négy-öt évnyi kemény munka, de én majd megcsinálom három év alatt. Három hónapig nyavalyogtam az első

Lányaim, háttérben a berethalmi szász templomerőd (1990)

oldalon, kezdtem belebolondulni, aztán november közepén megbeszéltük Ficsku Palival és még párán, hogy irány Kassa, valami jó dolog lesz a magyar színházban. Felkeltem reggel négykor, hogy elinduljak a pályaudvarra, leültem egy kicsit, épp csak félfenékkel, és leírtam a *Lovak a ködben* első mondatát. Megjelent a beszélő, s láttam egy öregasszonyt, aki egy ötszáz éves ház ablakában ül, és deréktól lefelé beborítja a csipke, amit horgol. Nyolcig írtam úgy, hogy alig tudtam követni: csatakosra izzadtam a trikót. És onnantól tizenhat hónapon át ömlött a szöveg. Az az első pár oldal nem is engedte magát szerkeszteni, pedig általában erősen

megdolgozom a szöveget. A tizenhat hónapból, amíg megírtam, kettő esett ki egy olasz és egy spanyol út miatt, de amúgy tizennégy hónapig semmi mással nem foglalkoztam. Volt olyan nap, amikor tizenhat flekket írtam.

– *A Lovak a ködben ismét sikeres volt. A mai napig megszerzhetetlen, az antikváriumokban kinevetnek, ha ezt keresed, mondván: hiánycikk.*

– Régen ki lehetne adni újra. Kérték is, konkrét ajánlatot is kaptam, többet is. De tettem egy fogadalmat, hogy addig, amíg be nem fejezek valamit, nem adom azt sem.

– *Az anyaországban sokak úgy tekintenek a határon túli magyarságra, mintha valami gyámolításra szoruló, nem egészen felnőtt nemzetrésznél lenne. Mások teljesen negligálják még a tényt is, hogy a határon túl is élnek magyarok – és az írók közül is kevesen látják reálisan az ottani magyarok életét, sorsát. A Lovak*

a ködben című regényedben viszont reálisan, túlhajtott, félreértett romantizálás nélkül jelenik meg a felvidéki magyar sors, valamint villan fel Erdély. Hogyan tudtad így „belülről”, mintegy felvidékiként megírni ezt a regényt? Honnan ismered ennyire a helyi viszonyokat?

– Biztos, hogy nem ismerem. Csak az ismeri, aki benne él. De apámékkal kiskorom óta sokat utaztam rokonlátogatóba, hol anyám nővéréhez Erdélybe, hol a Felvidékre. Erdélyben még Kós Károllyal is találkoztam, akiről apám azt mondta: most egy szép öregembert fogsz látni, de ez a találkozás majd később fontos lesz neked. Igaza lett. Nekem olyan

volt a Felvidékre vagy Erdélybe menni, mintha a Dunántúlra mennék, csak épp útlevéllal. Aztán tizennégy éves korom körül, amikor már nagyon zavartak a szüleim a létezésben, elkezdtem egyedül utazni. Úgy értem, nélkülük. Barátokkal. Harminc napokat töltöttem Erdélyben, annyit lehetett a piros útlevéllal. Aludtunk tehervagonban, szénakazalban, temetőben, romok között, kápolnák padlásán, barlangban. Olyan emberekkel találkoztunk, akikkel itthon, a „normál” életünkben alig: cigányokkal, románokkal, csavargókkal és besúgókkal, favágókkal, pásztorokkal. Álomszerű volt. Vagyis hogy nagyon is naturalis. A valóság költőibb volt mindennél, amit költői, emberi képzelet teremthet. Nem maradt semmi tere a fantáziának. Lakótelepi lakásokba fogadtak be, fáluszéli román házakba jutottunk be. Aludtunk vadászoknál, kazánfűtőknel, papoknál, öreg székelyeknél, szénégetők között. Egy özvegy bácsinál, aki egyedül élt, mert a fiai disszidáltak. Egész éjjel a Szabad Európát hallgatta, félóránként pisilni ment, botorkált, nyögdecsejt, halkán jajongott egész éjszaka. Négy kazánfűtővel végigvitáztuk az éjszakát egy nagyenyedi kazánházban. Félig románok, félig magyarok voltak, és fűjták a Ceausescu-ideológiát Erdélyről, a kontinuitás-elméletet, és úgy tudták: Dózsa román volt, Mátyás román volt, Petőfi román volt, csak Horthy volt magyar. Erdei favágók rönkházában aludtunk Gyergyóban, magasan, fent a havason, húsz borostás, kucsmás, fejszés román között. Egész éjjel le sem hunytuk a szemünket, figyeltünk a neszekre, hogy agyonvernek-e, és reggel, amikor láttuk, hogy ott hagyták nekünk a leszelt

kenyeret meg a bogrács alján a pörköltet, elszégyelltük magunkat. Befogadott minket román asszony úgy, hogy az éjszaka közepén vertük fel, odafektetett minket, tizenöt éves kamasz fiúkat az öt-hat éves gyerekei mellé, tejet öntött nekünk, puliszkát tett elénk. Árvízvédelmisek szerelőkocsijain utaztunk, tengelyig, küszöbig a vízben, majd felrobbant a fenekünk alatt a motor. Felnőtt férfiakat láttunk sírni. Elbőgték magukat a volánnál, miután felvettek. Kádárt szidták vagy éltették. Kölyök létünkre olyasmikbe engedtek belelátni az idős férfiak, amikbe normális körülmények közt nem engedtek volna. Sírtak, ömlött belőlük a panasz, szomorúak voltak. Sokan úgy tudták akkor, székelyek, hogy Kádár nem Magyarországon született, valójában székely volt. A Felvidéken ugyanígy csavarogtunk. Ez is ott lehet a *Lovak a ködben* mögött.

– *Nemcsak a felvidéki létélmény tűnik hitelesnek a könyvben, de az is, ahogy nőként megszólalsz, egyes szám első személyben. Hogy teremtettél ilyen hitelesen nőalakot?*

– Nem teremtettem. Hajnal volt, már majdnem indultam Kassára, és egyszer csak megszólalt a fejemben ez a mesélő nő, és én elfelejtettem Ficsku Palit, Kassát és mindent. Nem olvastam hozzá sem pszichológiát, sem irodalmat.

– *A férfi főszereplő te vagy?*

– Nem. Egy kicsit. A felszín, az utazó. De inkább nem; több benne, ami nem.

– *Máshogy nézne ki ez a történet a férfi szemszögéből?*

– Ez a történet a férfi szemszögéből nem létezik. A nő egy tíz évvel korábbi, embert formáló időszakát írja le az életének. Talán élete legfontosabb négy éve az, amit a férfi teljesen máshogy élt

meg. A férfi menthetetlen figura. Aki teljesen más tempóban halad az életben, mint az a húsz év körüli lány. A férfinak ez az egész csak egy részlet. Fontos, de egy a sok fontos közül. Lehetőség, egy a sok lehetőség közül, amivel nem él. Azért sem lehet megírni a történetet a másik szemszögéből, mert az a könyv a *Pokolsár* lenne. És azt egyelőre nem tudom megírni.

– *Az a kötetbeli jelenet, amelyben előbukkannak a lovak a ködben, szimbolikusnak tűnik: a főszereplő kislánykorában látja őket, de senki sem hiszi el neki; majd mégis megnéznék a szekeret, de a lovakkal együtt addigra eltűnik. A kules-jelenet miatt lett Lovak a ködben a kötet címe?*

– Két címverzió maradt; a másik a *Csigaparıpa* volt. Nem tudtam dönteni, ezért faggatóztam. Az egész kiadó az utóbbira szavazott, mégis *Lovak a ködben* lett. Látványcím. Egy XIX. századi festmény. És ez tulajdonképpen egy XIX. századi könyv. Meg nem is. Trianon utáni is. Benne van a határon túli magyarság. Ott voltak a ködben.

– *Nemcsak ebben a kötetben, de Az ezüst macskában és a Menyasszonyfátyolban is kidolgozottak és hitelesek a megjelenő nőalakok. Valós személyekről mintázod őket vagy összegyűrod az ismerős nőkből?*

– Kikre gondolsz?

– *Például Az ezüst macskában a kocsmárosnéra vagy az órás feleségére.*

– A kocsmáros felesége valakim, akit régen nagyon szerettem, de összemósódott Vásáry Magda alakjával, aki a *Sörgyári capriccio* filmváltozatának a főszereplőnője, ráadásul Selmecebányán született, együtt járt óvodába egy selmeci jó barátommal. A kötet első két kia-

dásának címlapján ott is van a gyerekkori képe. Az órás feleségéről inkább nem beszélnek. De miért is ne? Semmi alapja nincs, de az mindig az édesanyámmal jelenik meg a fejemben.

– *A Lovak a ködben után rögtön eldöntötted, hogy belevágsz a következő kötetbe?*

– Amikor Szepesi Attilának, akit az Új Írásban ismertem meg és nagyon jó barátok lettünk, azt mondtam, hogy csak két-három könyvet szeretnék írni, azt felelték: kár, hogy sosem tudhatjuk, melyik az a két-három könyv, amit igazán érdemes megírni, mert akkor nem kéne kínlódnunk a többivel.

– *Viszonylag ritka, hogy valaki 39 évesen berobban az irodalomba egy sikerkönyvvel, erre pár évre pedig ír még egyet, amely ugyanolyan sikeres. Hogy élted meg a második kötet fogadtatását?*

– Amikor igazán meg lehetett volna élni, beteg lett a mamám és meghalt. Neki ajánlottam a könyvet, de akkor még nem tudtam, hogy beteg. De mivel ez a könyv úgy jött, olyan ellenőrizhetetlen és váratlan módon, megint inkább annak örültem, hogy megvan. Közben pedig tudtam, hogy nem annak a két-három kötetnek az egyike, amik benne lennének a háromban.

– *Kik a mesterek számodra?*

– Ennek a kérdésnek ma már nincs értelme. Nem azért, mintha azokhoz mérhetőnek tartanám magam, akiket most sorolhatnék, hanem mert ez így már elmúlt. Az irodalom egészében vagyunk valahol. Írunk valahogyan. Mindannyian. Én is. Kiket olvasok újra és újra? – így könnyebb lenne. De mondok inkább mást. Az talán érdekesebb is, mint hogy éppen mostanában Gogolt, Cervantest, Capote-t vagy Aranyt olvas vala-

miért újra és újra az ember. Egy idő után azt vettem észre, hogy a gyerekkori olvasmányokat fedezem fel a szövegemben. Mindegy, hogy miket, mondhatnék sokat: Jókait, Gárdonyit, Fekete Istvánt. Nyolc és tizenhat éves korom között rám-rám törő hullámokban kiolvastam a Herczeg Ferenc-féle Új Idők harminc bekötött évfolyamát, a Képes Krónikában a húszas-harmincas években folytatásokban közölt csöpögős, szentimentális történeteket, krimiket, borzalmas lektűrök tömegét. Magyar Úriasszonyok Lapja, Otthonunk, Zászlónk... Anyai nagyszüleimnek komoly gyűjteménye volt. Apámnak meg aztán minden, Kossuth Pesti Hírlapjától a Vasárnapi Újságig. Úgy is mondhatnám, hogy a két világháború közötti irodalomból elég nagy mennyiséget faltam be, és ennek egyes elemei elég meglepően úsznak elő. De hagyjuk az irodalmat. Fellini bizonyos értelemben erősebben hatott rám, mint sok író.

– *Mi az, ami Felliniben megfogott? Hogy jelenik meg egy film hatása egy írott szövegben?*

– Mostanában is dolgozom valamin, amiben képek sora jön elő, ahogy az *Amarcord*-ban. A *Lovak a ködben* címadásában is benne lehet az a jelenet, amikor a kisfiú előtt kibontakozik a ködből, mint egy ősalak, a hatalmas tehén. Hogy mi fog meg Felliniben? Az élet. Az emlékezés. A múlt és jelen egybefonódása, ahogy egységes szöveget alkot.

– *Fellini mellett hatott még valaki rád ilyen erősen?*

– Picasso is korai felfedezés volt. A munkáiban megjelenő összefogottság, koncentráltság. A figyelem. Mint a mesterlövész. Bodor Ádám nyilatkozta valahol, hogy a szűkszavúság morális kérdés. Ezt

mondhatta volna Mészöly vagy Ottlik is. Mivel a morállal általában sem tudok mit kezdeni, inkább úgy mondanám, hogy a szűkszavúság a mesterség ismerete.

– *Eddig minden szöveged más és más volt. Az ezüst macska koncentráltabb, a Lovak a ködben áradó, a Menyasszonyfátyol bizonyos szempontból fragmentumnak tűnik, mégis egész, és a tárcanovellák között is számtalan fajta van. Tudatosan játszol a sokféleséggel?*

– Nem akarnék szándékosan mindig mást írni, és azt is remélem, hogy azért azok az írások mind én vagyok. Most három regényben vagyok benne, mindháromnál egyszerűsödni látszik a szöveg. Szikárabb, mint eddig. De nem én akarom így, hanem a tartalom. És sokat számít az alaphang is. Hogy melyikben mennyi a derű. Az ezüst macskát lassan írtam, átgondoltan, sok bekezdést felcserélve, úgy, hogy egyes esetekben levágtam a fejezetek végét, átcsoportosítottam a fejezeteket; a *Lovak a ködben* esetében ömlött a szöveg. Most a fegyelmezettebb, szűkszavúbb, de poétikusabb megfogalmazást érzem közelebb magamhoz.

– *A két nagyregényed után a 2001-ben megjelent kisregény, a Menyasszonyfátyol nyelvezetében, kidolgozottságában is nagyon különbözik az előző kettőtől...*

– Hat hét alatt született, a négyötödét begipszelt kézzel írtam. Izgalmasnak tűnt, hogy miként tudom úgy kielégíteni a megrendelő igényét, hogy közben egy csomó mindent kipróbálok. Például elbeszélőt, helyszínt, időt váltok benne külön jelzés nélkül, úgy, hogy közben működő marad a szöveg. Szentelenül azt mondhatnám, hogy ezt a könyvet úgy írtam a *Lovak a ködben* leadása és

nyomdából történő kijövele között, hogy tudtam: a honoráriumból Andalúziába utazom. Kicsit olyan volt, mint amikor egy edző csapata annyira vezet, hogy a második félidőre beállítja az újoncokat, hadd szokják élesben. Játékos kísérletezés volt.

– *Nagy csavargó hírében állsz, és egy időben sokat csavartál spanyol vidékeken. Hogy kezdődött?*

– Ma már mindenki csavargó. Szerintem minden második ember többet utazik nálam, csak én néha napilapban is megírok belőle ezt-azt. Spanyolok? Hogy kezdődött? Biztos a búsképűvel. Nagyon korán olvastam, éppen ezért maradt olyan erős benyomás, mert féltem tőle. Az illusztrációktól is. Aztán a csodálatos nagynéni meg a Lasarillo de Tormes. Az Indiák és a kincsei. Hispaniola, inkák, aranyas gályák. Melyik gyerekre ne lenne hatással a karibi világ? De volt még valami. Megint egy film. Régi-régi élmény. Nagyon kis gyerekként láttam, nem is emlékszem semmire, a címére sem, csak arra, hogy egyedül gubbasztok egy díványon egy alföldi nagy ház bukszusillatú, légydöngéses homályában. Bámulom a tévét. Ma azt gondolom, Kasztília, La Mancha kopár, szeles vidékén játszódott a film. Mintha malmok is lettek volna benne. Egy csomó malom. Baljósan forgó szélkerekekkel. Fekete-fehér volt, nem is lehetett akkoriban más. A főszereplőjét, egy gyönyörű nőt Frascitának hívták. Valami dráma volt. Hetekig vérzett a szívem. Ezek az első spanyol élményeim. Aztán mindez el is tűnhetett volna, de spanyolos a feleségem, múfordító, nyelvtanár, spanyolmániás. Tőle is sok minden jött. Ha filmek, akkor mondhatom Pasolinit is. Sok képe van a

fejemben. Hangok is. Az alakjai, akikben az angyali szépség valami démoni, beteges torzulással együtt jelenik meg. Sokszor épp a legocsmányabb filmjeit nézve lesz templomi hangulatom.

– *Miért?*

– Nem értjük a régi jeleket. Még a saját kultúrám templomaiban sem tudom megfajteni a szimbólumok kilencven százalékát. Vagy nem értem, vagy mást jelent ma, mint amit jelentett egykor. De a film képes sok olyat is átadni, éreztetni, amit magyarázva nem értenék. Tény, hogy Pasolini homoszexualitása erősen és hatásosan ott van a filmjeiben, a karakterei is gyakran „hibásak”; úgy értem, tökéletlenek, szellemi fogyatékosnak látszanak. De fontosabb, hogy a filmjei, úgy érzem, tele vannak olyan ősi jelképekkel, amik megragadnak, ha nem is fedezem fel, nem is érem tetten őket. Pasolini, Fellini, Almodóvar... Mint a költők, akiknél elérhetetlen mélységből törnek elő képek, érzetek, sejtelmek. A kollektív tudattalanból jön fel és fogalmazódik meg versben-képben az a tartalom, amit nem is ismerünk, és amit műveltséggel, tanulással, rációval nem tudunk megfogalmazni.

– *Írtál egy könyvet Andalúziáról Ó, Santo Domingo! címmel. Nem regény, de mégis; esszé, de mégsem. Mi ez, és hogy jutott eszedbe megírni?*

– Már szó esett arról, hogy a legritkább esetben írom meg azt, amit szeretnék. Eredetileg egy Doña Ana Teresa Martinez de Texadillos nevű nőnek a történetét akartam megírni, akinek mumifikálódott holttestére a váci dömések templomában találtak rá a régészek. Amikor kibontották a sírt, a feltárási csapat nemre és korra való tekintet nélkül beleszerelt a holtában is szépnek és ked-

vesnek tűnő hölgybe. Én pedig, mivel ismerősöm volt az öttagú csapatban, hamar „testközelbe” kerülhettem a váci múmiákkal, és elhatároztam, hogy megírom Donna Anna életét. Nyomozni kezdtem, emaileztem a bécsi hadilevéltárba, megpróbáltam kideríteni, hogy a Texadillos nemesi előnevű család hogyan került Magyarországra. La Manchában, Quencában van egy lakatlanná lett falucska, Tejadillos – hegyes-sziklás, erdős vidék, számos kiürült faluval –, az ottani Martinezek közül levelet váltottam egy helytörténész plébánossal, de a Martinez családnév ott olyan, mint nálunk a Szabó... A lényeg az, hogy a hölgy nem is volt spanyol, feltehetően inkább itáliai eredetű lehetett, leánykori nevén Damiani, a férj unalmas katona, szállásmester vagy mi, aki a spanyol örökösödési háború után került Bécsbe, Csehországba, Észak-Itáliába, Magyarországra és Erdélybe. Az egészet elejtettem, ám közben beleszerettem Granadába, így hűtlenné lettem Doña Ana Martinezhez, de hálából neki dedikáltam a könyvet.

– *A tárcakötetedből, az Andalúziai kutyákból tudjuk, hogy Rómához is kötődsz.*

– Először 1965–66 körül jutottam el Rómába. Évekre ott is ragadtam. Lélekben. A római regék és mondák között, meg a Trencsényi-Waldapfel könyvekben, Révai József pannóniai csavargásaiban. Mire az általánosban megkezdődött a történelemtanítás, addigra túl voltam Jevgenyij Razin ókori hadművészetén, Marczali világtörténetének ókori részein, Ferrero hatkötetes Rómájába is „beleettem”, Pecz ókori lexikonját olvastam, mintha könyv lenne, az elején kezdve... Egy csomó ilyen. Később ezeket

elfelejtettem, de volt Lénárd Sándor. Gimnazista voltam, amikor már megvolt Fellini *Rómája*, amit hússzor láttam, meg az *Édes élet*. Ilyesmik. Anyámnak volt egy imakönyve, cifrán faragott, csontfedéssel, benne Vécsey József Aurél bejegyzése („XIII. Leó pápa hagyatékából vettem, Róma, 1903. XII. 15-én”). Ezt a keresztanyja, gróf Cebrían Istvánné Vécsey Magdolna ajándékozta gyereklány anyámnak, és én mint „régiséget” kisfiúként elkoboztam: nagyon imponált, hogy a pápa imakönyve Rómából, ez izgalmasnak tűnt. Így amikor évtizedekkel később, felnőtt fejjel valóban eljutottam a városba, az első perctől otthon éreztem magam.

– *Az antik és a Fellini-féle Róma két, teljesen más világ. Miért az utóbbihoz kötődsz?*

– Biztos megfelel a vérmérsékletnek. Barátságos és közvetlen. Az elegáns öregség tökéletes összhangban van benne a hányaveti fiatalossággal. Amikor ülsz valahol, valami eldugottabb, kopott kis helyen, melletted szeneslegények söröznek, aztán betipeg két, hetvenes matróna, elegánsan, körömcipőben, párducbőr kucsmában, oda-telepednek a pulthoz, rendelnek két pezsgőt, majd hosszan elbeszélgetnek a szeneslegények mellett, és erre senki sem figyel föl: az Róma. Ha ülsz egy ezeréves templom ötszáz éves, nevezetes reneszánsz kapuja mellett, és jön három kölyök, akik a bőrlabdát tíz percig rugdalják a kapunak olyan döndülésekkel, hogy belerezegnek a toronyban a harangok, odabent keresztelő ceremónia zajlik, kijönnek a püspökök meg három tábornok, azt hiszed, hogy a gyerekek most megkapják a magukét, de csak annyi történik, hogy az egyik püspök szórakozottan megsimogat-

Az arabiai sivatagban (2003)

ja az egyik gyerek buksiját: ez is Róma.

– *Kréta is legalább ennyire hatott rád. Spanyolország, Róma, Kréta: mind dél, mind mediterrán. Északról nem nagyon írtál. A délhez való vonzódás, a Mediterráneumban való otthonlét szerinted személyiségfüggő, vagy egyszerűen az az élhető táj, az az élhető élet?*

– DUBY, Braudel vagy Attenborough sem kell hozzá, hogy ki merjük jelteni: nekünk Európában ez az első éden. De nyilván személyiségfüggő is: szeretem a lustaságukat, a felelőtlenségüket és azt, hogy közben ez a látszólag lusta, hányaveti déli népség adta a világnak a görög kultúrát, a latinrómai kultúrát, a reneszánsz festészetet, a tudományt, a filozófiát. Elömlő, mérhetetlen gazdagsága a tudásnak, színeknek, a kedélynek, a hagyománynak – szigorúság nélkül. Ez az övök.

– *Tárcanovelláid válogatása 2012-ben jelent meg. Hogyan állt össze a kötet: mi alapján került be egy írás vagy miért maradt ki?*

– Két-háromszáz írásból válogattam ki hatvanat. Azokat, amelyeknél nem számít, miféle újságban, napilapban jelentek meg. Amiknek nincs aktualitásuk. Én magam is unom mások önmérséklet hiányáról tanúskodó publicisztikai köteteket. Nem akartam olyat, amitől fanyalognék, ha másé.

– *Számtalan albumot adottál ki. Ezeket is az írói életmű részének tekinted?*

– Egyiket sem tagadom meg, de igazán fontosnak a *Cigányok* és a judaisztika-kötet, az *Írd fel házad kapujára* szövegét tartom. Meg a Trianon-könyv képeit. A többi felejtethető. De miért is ne vallanám be, hogy ezek a képeskönyvek tíz éven át úgy működtek, mintha munkahelyem lenne. Ez volt a keresetem. Mert sokat hoztak a konyhára. Az viszont valóban fontos volt, hogy az összetett, nagyon terhelő, kontinenseken átvélő zsidó és cigány kultúrhistoriát átengedjem magamon, és úgy írjam meg. Mindkét könyvhöz hozzá kellett adnom magamat is. Az a kettő nem az ismert dolgok feltupírozása, ügyes és látványos tálalása. Azokért, ha egyszer kiderülne, hogy gyöngék, akkor is tudnám, hogy megkínlódtam.

– *Miért írsz?*

– Hogy egy olyan szeletet vágjak ki a bennem és körülöttem lévő, olykor kaotikusnak látszó világból, amiben minden a helyén van. Arányteremtés és rendcsinálás az írás. A lehető legszabadabb valami. Csak a saját törvényeid és a szakma törvényei számítanak. Illetve az a dolog, amiről inkább egy költőt kellene kérdezni, mivel az leginkább a poétika nyelvén fogalmazható meg. Nevezzük ihletnek.

Péntek Orsolya

CSONTOS JÁNOS

Svédasztal**Göteborgi Nemzetközi Könyvvásár
(2013. szeptember 26–29.)**

A 2013-as göteborgi könyvvásáron hazánk ezúttal is a Balassi Intézet Publishing Hungary programjának keretében volt jelen. A szervezők tizenkét négyzetméteres standot állítottak, melyen elsősorban a vásár magyar programján résztvevő írók és költők magyar és svéd nyelvű kötetei voltak megtalálhatóak. A könyvvásárra idén is készült svéd nyelvű ajánló, ami tartalmazta az írók életrajzát, bibliográfiáját, szerzőnként egy-két rövid könyvismertetőt, valamint a részletes magyar programot.

A vásár első napján került sor a Doncsev András államtitkárral való beszélgetésre a Nemzetközi Tér (Internationella Torget) színpadán. Az államtitkárt Makkay Lilla stockholmi nagykövet kísérte el a programra. A beszélgetés témája: *Európai romák – a társadalom rejtett erőforrásai*. A témaválasztás kapcsolódott a vásár ideje alatt megrendezett kiállításokhoz és más rendezvényekhez. Az angol nyelvű pódiumbeszélgetést száznál többen követték, a beszélgetőpartner Cecilia Malmström EU-biztos, a moderátor pedig Anders Wejryd érsek volt. Mindkét fél kiemelte, hogy közös európai stratégiára van szükség a romák felzárkóztatására, aminek során ugyanakkor megőrizhetik identitásukat és kultúrájukat. Doncsev András ismertette, milyen lépéseket tesz hazánk ezen a téren. A pódiumbeszélgetést meghallgatta Maria Källson, a könyvvásár ügyvezető igazgatója is, aki a vita után felkérte Magyarországot: legyen 2015-ben a göteborgi könyvvásár díszvendége. A magyar kormány nyitott a felvetésre.

Az írószervezetek találkozáján a Magyar Írószövetséget Szentmártoni János elnök, a Svéd Írószövetséget Gunnar Ardelius elnök, az Erdélyi Magyar Írók Ligáját László Noémi, a Szépirók Társaságát Kukorelly Endre képviselte, míg a beszélgetést Lipcsey Emőke vezette. Szentmártoni szerint talán sikerül lassan áttörni a svéd távolságtartást azáltal, hogy svéd írókat hívtak meg Magyarországra, írásokat kértek tőlük és felajánlották, hogy mindent megtesznek a népszerűsítésük érdekében. A Svéd Írószövetség elnöke és további két svéd írószövetségi tag hamarosan eleget is tesz a magyar meghívásnak. Szó esett az írószervezetek megre-

formálásának lehetőségeiről is. A polémiába bekapcsolódott Lars Gustavsson Pech, a Svéd Intézet munkatársa, Henrik C. Enbohm, a Svéd Írószövetség lapjának főszerkesztője és Maria Larsson gyermekkönyvkiadó is. A Svéd Intézet munkatársa igen hiányolta, hogy a Balassi Intézet nincs jelen Stockholmban, noha ez megkönnyítené az együttműködést.

A magyar standdal szomszédos román díszvendég standon Kányádi Sándor erdélyi költővel és svédországi fordítójával, Uve Berglunddal beszélgetett Lipcsey Emőke Svédországban élő magyar író. A beszélgetés témája a többnyelvűség, a román–magyar irodalmi kapcsolattartás, a két kultúra kölcsönhatása volt. Kányádi szerint nincs még egy olyan kis nyelv, melyre annyi román irodalmat fordítottak volna, mint a magyar; és ez fordítva is igaz. Ez a kölcsönösség nagyon fontos a két nép kapcsolatában. Jócskán szó esett az Uve Berglund által fordított és kiadott svéd nyelvű kötetről is, amely Kányádi válogatott verseit tartalmazza. Berglund korábban is számos magyar költő (József Attila, Weöres Sándor, Kosztolányi Dezső, Babits Mihály) verseit fordította magyarra. A mostani válogatást a következő témák köré szerkesztette: szerelem/szeretet, diktatúra, istenhit. Ezekből a témakörökből hangzott el egy-egy vers magyarul és svédül is. A program végén *Az elveszett követ* című vidám verset mondták el felváltva a két nyelven, nagy sikert aratva.

Kányádi felidézte: Uve Berglund úgy lett kiadó, hogy egy öreg matróz, akinek sok pénze volt, megkérte, hogy adja ki az emlékiratait; ami pénz pedig marad a kiadásból, azt fordítsa arra, amire szeretné. Ebből a pénzből adta ki első kötetét, amely József Attila-versfordításokat tartalmazott. Így lett Uve Svédországban a magyar irodalom kiadója. A délutánt a Kaláka együttesnek a Kányádi-versekből összeállított nagyszerű koncertje zárta, amelyen száznál is többen jelentek meg. Gryllus Dániel, a Kaláka együttes vezetője szerint ezúttal is bizonyosodott, ami mindig: hogy a zene milyen kiváló közvetítő a nyelvek között. Úgy vélte, nagyban hozzájárult a sikerhez, hogy a verseket svédül kivetítették egy nagy projektoron, így a közönség azon része, amely nem tudott magyarul, szintén követni tudta a szöveget.

A magyar standon Kiss Judit Ágnessel, László Noémivel és Kukorelly Endrével is találkozhatott a svéd publikum Marika Larsson moderálásával.

SZVETLANA GYINYISZLAMOVA

Nyáridő

Sokat dolgoztunk ma. A távoli kaszálókön összegereblyéztük a szénát, és két nagy boglyát raktunk – mifelénk így nevezik az asztagot. Aztán apánk készülődni kezdett a rekesztékhez, hogy kiszedegesse belőle a hal apraját meg a szemetet, amit a sodrás hordott oda. A rekeszték mindig függönyre emlékeztet, de van is bennük valami hasonló. A patakot hatalmas háló szeli át; a két vége két parti fához van erősítve. Messziről olyan, mint egy tüllfüggöny. Néha az jut eszembe, ha az ember kivágna belőle egy darabot, átfesténé valami élénk színre, és otthon föltenné a tüllfüggöny helyett, biztosan szépen mutatna. Anya persze nem engedné meg, így aztán a vágyképemet megtartom magamnak.

Elkísértük apát a partra, ellöktük a csónakját, és anyával nekiindultunk ribiszkét szedni; a három kishúgom a hamvadó tűznél – inkább füstölgő paráznál – maradt babázni. Idén bőven terem a ribiszke. A gyümölcstől elnehezült ágak elfekszenek a földön. Gyönyörűnek látok minden bokrot, ágat, fűrtöt, minden szem boglyát, úgy érzem, ilyen szépség, ekkora gazdagság nincs is sehol a világon. Vajon anya ugyanígy gondolja-e? Óvakodom megkérdezni, meg messze is van. Az égben keresem a támogatást, hisz valakinek csak kell tudnia az ilyen csoda létezéséről. Átröppen fölöttem néhány apróbb madár, magasán odafönn kerecsen köröz, valahol távolabb a halej-sirályok rikoitoznak. Egyiküket sem érdekli a ribiszkebokor. De hisz van még valaki, aki láthatatlan, aki az életet adja mindnyájunknak. Mindenre ügyel, ami a földön történik, mindenkiről tud mindent. Számára mindnyájan egyenlők vagyunk: emberek, állatok, madarak, növények... Váratlanul magamon érzem a tekintetét, hálatalten belemosolygok a térbe, rá, megfogadom, hogy mindig jó ember leszek. Tudom, hogy alapvetően ez

a rendeltetésünk, árasztani a jót, jót tenni elsősorban a hozzátartozóinkkal. Én magam jószágban élek. A szüleink szeretnek minket.

Eltűnődöm: ember és növény... Itt van például ez a ribiszkebokor. Örömmel adja nekünk a termését, hiszen amikor leszedjük a boglyákat, az ágai megszabadulnak súlyos terhüktől, és a bokor kiegyenesedik. És az ember is örül, ahogy telik a boglyászedő nyírkéreg edény, a szovtyik, mert a ribiszke finom is, hasznos is.

Ez jár a fejemben, miközben sietősen szedem a ribiszkét. A sietőség anyától van bennünk. A serénységünket anyától örököltük. Mellette képtelenség bármit is lassan csinálni. Úgy dolgozunk, mintha sietnénk valahová. Csakhogy a leszedett boglyába nem keveredhet semmi apró szemét, a lekaszált réten nem maradhat egyetlen fűszál, a legapróbb halacska sem ragadhat benn a hálóban. Igyekezetünkért apa vagy anya örvendező tekintete a köszönet.

Szememmel anyát keresem. Teli edénnyel közeledik. Vödreink már meg vannak rakva, a gyümölcsöt a patakhoz visszük, a füst közelébe telepszünk, pihenünk. Anya újrafonja a kislányok haját, én gyönyörködöm bennük. Minden hozzátartozómnak olyan sötét a szeme, mint az érett ribiszke. Kiveszek két nagy boglyát a kéregedényből, legkisebb húgom szeméhez közelítem – hasonlítanak. Játsszani kezdek: „Megeszem a szemedet. Hamm!” — és bekapom a boglyaszemetet. Anya rám szól: „Ilyet nem csinál az ember”, de a kicsik már bele is melegedtek a játékba.

Egy közeledő motorcsónak hangja hallatszik. Lelkesen futunk a partra: ki látja meg elsőnek a kanyar mögül előbukkanó csónakot? Anya összeszedi a holminkat, a játékokat, kioltja a füstölgő tűzrakást. Apa odaér, berakjuk a ribiszkét, elhelyezkedünk, és indulunk rövid, ám nagyon vágyott utunkra. A motorcsónakon töltött percek leírhatatlanul értékesek. Ilyenkor elmaradnak a szunyogok és egyéb vérszívók, hűvös szellő leng körül. Most valóban pihenünk. Egyszerűen csak ülünk, és ennyi. Nézelődünk, figyeljük a kutyákat. Egymást előzve

2013 novemberében (Szalehard, Jamal-Nyenyec Autonóm Körzet) rendezik meg a XII. finnugor írókongresszust, melynek témája a gyermek- és ifjúsági irodalom lesz. Válogatásunk több szempontból is figyelmet érdemel: a fordítások egy része veszélyeztetett anyanyelvekből (mansyi, udmurt, erza-mordvin és vepsze) készült az ELTE és a Szegedi Tudományegyetem Finnugor Tanszéke hallgatóinak és doktoranduszainak jóvoltából; másik része orosz eredetiből (a kétnyelvű szerzők eleve oroszul írták). Az írók, költők között két jubiláns is van: a nyenyec Jurij Vella és a hanti Jeremej Ajpin idén ünnepli 65. születésnapját. A kongresszus témájára való tekintettel több, gyermekeknek szóló művet is közlünk.

A kéziratokat összegyűjtötte, gondozta, a válogatást készítette: **Nagy Katalin**

rohannak a bokrok-füvek közti ösvényen. A cserjésből néha rémült kacsamamák röppennek föl, a kiskacsák szerteszét a vízbe vetik magukat. A kacsacsaládot oroszul fészekaljának nevezik, ami annyit jelent, hogy a tojásokból kikeltek a kiskacsák. Nekem meg erről az szokott eszembe jutni, hogy a kacsamama vezetésével a fészek aljáról elindulnak sétára. A parton még nem látszanak, de a vízen mindnyájan nagyon büszkén és méltóságteljesen úsznak, kacsamama egész külseje azt mondja: „Nézétek, milyen gyönyörűek a kiskacsáim, olyan szépek és okosak, akárcsak én”. Bizonyára a kiskacsák is így gondolják, miközben egymás mögött úsznak az anyukájuk után.

Csónakutunkat mindig nagyhangú sirályok kísérik. Kiáltásuk elnyomja a motor hangját. A legmerészebbek a halas ládát támadják.

Szüleink szigorú pillantásai ellenére időnként halat dobunk a vízbe. A sirályok fűgén és pontosan csapnak le rájuk, kikapdossák őket a vízből, és már el is nyelték.

Elhagytuk az utolsó kanyart a szálláshelyünk előtt, a szigetet a magas luc- és cirbolyafenyőkkel. Ez az erdő nekünk tilalmas terület, még csak ránézni sem szabad. A védőszellemek ott. Noha a szellemek láthatatlanok, lopva mégis az erdő felé lesek. Időnként úgy tetszik, mintha a fák között árnyak tűnének föl. Szorongató. Valahányszor elmarad mögöttünk az erdő, a hátamban érzem valakinek az átható tekintetét. Szeretnék visszanezni, de félek. Amikor itt haladunk el, a szüleink arca jámborrrá, alázatossá válik, fejet hajtva lesütik a szemüket.

A kanyar után feltűnik a halásztanya. Mi otthonunknak nevezzük. Az otthonunk egy nagy ponyvasátor, egy gondosan kialakított tűzrakóhely deszkafedéllel, egy földbe ásott lábú asztal padokkal. Otthonunkat három felől erdő veszi körül. A kutyák már ideértek, örömteli csaholással fogadnak. Alighogy elérjük a kikötőhelyet, az egyik abban a hiszemben, hogy érte jöttünk, vinnyogva a

csónakba veti magát. Ettől a csónak eltávolodik a parttól, vidám, zajos kapkodás kezdődik: kiabálunk, hadonászunk. A kutya kiugrik a csónakból, még távolabbra taszít minket, evezhetünk vissza a parthoz. És ez így megy minden alkalommal.

Végre hazaértünk; a hangulat emelkedett. Két tűzön fő a vacsora, a miénk meg a kutyáké, bontjuk a halat, rózsét hozunk az erdőből, füstölőhelyet készítünk a kutyáknak. Mindegyik kutyának saját

lakása van, ki-ki magának alakította ki a fák gyökerei közt. Akárcsak az embereké, a kutyalakások is különböznek egymástól. Némelyik nagyon kényelmes és praktikus; nyáron megvédi a kutyákat a szúnyogoktól, télen a fagyoktól.

Engem vízért küldenek. Ez könnyű munka: a patak közel van, és a vödör sem nagyon nagy. Bezzeg az igazi

házunkba, amelyik a faluban a meredély tetején áll, nehéz a vízfordás. Két vödörrel szoktunk hordani, vízfordó rúddal, de az a legnehezebb, mikor föl kell menni a meredek partra. Még egy évvel ezelőtt is, mikor fölértem, pihennem kellett. Idén új vízfordási módszert találtam ki: szinte futva viszem, így kevésbé fáradok el. Anya csodálkozik rajta, és nevet.

Az erdőn át vízért menni maga az élvezet. Este a pataknál különleges a levegő, hűs, illatos és sűrű, olyan, mintha magába szívta volna a fényteli nappal minden illatát. A pataknál az idő folyása meglassul. Sok mindenre tudok gondolni ilyenkor: a hatalmas földgolyóra és a végtelen térre, a világegyetemre; mi magunkra, akik a tajgában élünk a tűz mellett, meg az emberekre, akik a földet népesítik be. Az emberi boldogságra. Mindenki a maga módján boldog. Az én boldogságom a tajga illatához kapcsolódik és a madarak énekéhez az erdőben, ehhez a patakhoz meg a part mentén úszkáló kis halakhoz, és persze a családomhoz. Mikor rájuk gondolok, a szívemet gyöngédség és melegség tölti el. Tekintetem a tanyánkra fordul: beburkolja a füst, látom az ugróiskolázó hűgaimat, a halat bontó anyámat, apát, aki gereblyefogakat farag. Visszafojtott lélegzettel

Indiában... (tempera és viasz)

suttogom el varázsigeimet: „Azt akarom, hogy ez mindig így legyen. Hogy mindig legyen apa és anya. Mindnyájukat szeretlek, a szeretetem óvjon meg mindnyájukat a betegségektől!” E szavakat gyakran és régóta mondogatom, van már vagy öt éve. Még azt is mondtam, hogy „legyen mindig nagymama”, de nagymama a múlt ősszel meghalt. Ez mindenkinek nehéz volt. Azóta kezdem felfogni a létezés törekenységét, és a szívembe aggodalom költözik. Állandóan félttem a szüleim egészségét. Nélkülük összeomlik családi boldogságunk világa. Mi is az a boldogság? Látszólag egyszerűen emberi érzelem, ám ahhoz, hogy legyen, valamiféle teljesség kell, hisz azt mégsem mondhatja az ember, hogy „Részlegesen boldog vagyok”. Boldog a szerelmes, ha viszonzást érez; boldog az anya, ha a gyerekei egészségesek és jóllakottak; boldog a gyermek, mikor az anyja mellette van. Az én boldogságom teljessége a családban rejlik. Messziről figyelem a hozzátartozóimat, és sírhatnékam támad a szívemet eltöltő érzésektől, de erre nincs idő. Menni kell, így is túl sokáig maradtam.

Vacsorázunk. Az asztal közepén egy nagy tálon a hal; a hallé már a bögrékben. Külön tálkában a túlsózott hallé, a szolavan vit, a sós víz. Ebbe kell mártogatni a haldarabkákat. Figyelem, hogyan eszik a kishúgom, anya mozdulatait utánozva. Alighanem nagynek képzelet magát. Én pedig már nagy vagyok. Tizenöt éves. Alighogy erre gondolok, anya azt mondja, hogy holnap apával bemennek a faluba élelmiszerért, és engem tesznek meg főnöknek. Meg anya még levelet is vár, híreket a nagy gyerekektől. Messzi városokban élnek, és anya komolyan aggódik értük.

A szüleink utazásának híre váratlanul ér: hogy maradhatunk egyedül a tajgában? Háborogni szeretnék, de valami visszatart. Jó, akkor felnőttként fogok viselkedni! Hisz nem mondhatom a húgaim előtt, hogy gyáva vagyok: félek az erdei neszeketől, még a szarka csörgése is óvatosságra int. És ha valami vadállatok jönnek ide? Ha boronaházunk volna, elbújhatnánk. De ponyvasátorban lakunk. Hová bújhatunk, ha veszély fenyeget? A fákra nem mászhatunk fel, a húgaim ahhoz még kicsik. Hagynak-e nálam fegyvert? Persze hogy hagynak. A tüzet. Igen, a tűz! A tajgában az az egyetlen védelem. Minél több fát kell hozni. De nem ma, azzal leleplezném a félelmemet. A félelem megmagyarázhatatlan és kellemtelen érzés. Én például soha nem félek, ha a szüleim

mellettem vannak, még akkor sem, ha jókora távolságra. Velük ezt a nagy erdőt egyetlen háznak érzem. De most el fogják hagyni a Poszal-patakot, tucatnyi kilométerre utaznak el. Erőt veszek magamon, nyugodt hangon kérdezem:

– És mikor jöttök meg?

– Este hat után – feleli anya. – Reggel előbb a boltba megyek, aztán leadom az erdőgazdaságban a ribizskét, és a leveleket is meg akarom írni, fel akarom adni. Meg én akarom megfejni a teheneket, hogy hozzak tejet.

Vacsora után a szokott munkához látunk. Anya szárításhoz készíti elő a halat, amíg friss és könnyen vágható. A keszgeből és koncérből johol lesz, a marénából hor. A joholt télire teszik el a kutyáknak, rengeteget kell belőle csinálni, hogy egész télen kitarson. Apa a hálókát javítja. Én a tóban mosogatok. A tó közelebb van a pataknál, kicsi, és nincs benne hal, viszont hódok élnek benne. Ezt a lerágott sáson lehet látni.

A tavon fapallónk van, kellemesen ring, mikor járok rajta. A víz ellepheti, de ez az ember súlyán múlik, meg azon, milyen messzire megy be. Az edényt a palló lelegején mosogatom, így könnyedén megtart. Nézem a szürkületet, a nap alig látszik a fák csúcsa fölött, tehát közeleg az éjfé. Az alkony vörös, vagyis holnapra szeles idő várható.

Segítek anyának a halakat felakasztani. Örvendek: „Holnap jó kis szél lesz, finom lesz tőle a hal. Mikor jól kiszárad, küldök majd Leningrádba...” Pedig hát anya maga is elő tudja idézni a szelet. Ezt nappal szokta, kaszáláskor. Nagyon forró napokon, mikor egy kis időre leülünk pihenni, és valamelyik húgom nyafogni kezd a hőségtől meg a rovarok csípéseitől, anya föláll, csak ő tudja, hogyan, de megállapítja az égtájat, ahonnan előröppenhet a szellő, és egészen halkán füttyülni kezd. Mi lélegzetvisszafojtva ülünk. Hirtelen szellő kerekedik, vot pügriscs, azaz szélfióka, elhúz mellettünk, és játszani kezd a lekaszált szénával. Anya kedves hangon biztatgatja: „Fújj, szellő, fújj. Fújj, szellő, fújj...” Ennyi az egész! Estig könnyed, játékos szellő fújdogál bennünket és a kaszálóinkat.

Mikor mindennel végeztünk, lefekszünk aludni. A nagy karton hálósátorban alszunk, amelyet belülről kötözünk a sátorhoz. A hálósátor maga a képzelet világa. Különböző színű, szimmetrikusan elrendezett anyagdarabokból van varrva. A teteje és két egymással szemközti oldala kékvirágos fehér

anyag, a sarokékek rózsaszín kockások, a másik két oldala pedig hat különféle színű kartonból áll. Még fennhangon ábrándozunk egy kicsit, mit varrnánk egyik vagy másik anyagból, ám a monoton szűnyogmuzsika rövidesen mindnyájunkat álomba ringat.

Anya hangját hallom:

– Agikve, kvalen! Kislányom, kelj föl!

Óvatosan kikecmergek a hálósátor alól, visszadugdosom a szélét, nehogy behatoljanak a mindenütt jelenlévő szűnyogok. Odakinn már ragyog a nap. Hallható vidámsággal rezegnek a nyárfa levelei, mindenfelől madárdal hallatszik. Az álom, amit szüleim közelgő elutazása jut eszembe, tovaröppen. Ám még melenget a remény, hátha mind utazunk. Indulok a tóhoz mosdani. Beszívom a víz illatát. Mihez hasonlít? A gyermekkoromhoz, anyához, a szülőföldemhez? Mihez? Állandó és otthonos valami. Jön anya, megkérdem: „Anya, milyen illata van a víznek?” Mosolyogva válaszolja: „Vízillata. Mindennek megvan a maga illata.”

Anya utasításokat ad. Elszomorodom: tehát csakugyan elutazik. A szárítórudakon szárad a hornak való hal; ha ismeretlen motorhangot hallunk, ezt rejtjük el az erdőben. A maréna most tilalom alatt van, apát megbüntethetik. Harci kedv sarjad bennem.

Apa és anya rövidesen útnak indul. A csónakmotor hangja fokozatosan feloldódik a levegőben, majd teljesen megszűnik. Kicsit félni kezdek. A hallásom megfeszül. A kutyákra pillantok: vidámak, tehát nincs veszély. Ideje dologhoz látni, száraz fát kell gyűjteni. Ezzel foglalkozom akkor is, mikor a hűgaim fölébrednek. Reggeli után bújócskázni szeretnének, de félek kiengedni őket a látóteremből. Kénytelenek babaruhát varrni. Észrevétlenül röppen el a délelőtt. Ám váratlanul motorcsónak bűgása hallatszik, a mi folyónkon közeledik. Felpattanok, gyorsan behordom a halat az erdőbe, kapom a vadászkest az asztról, és már futunk is a hűgaimmal. Mikor a tűzrevalót gyűjtöttem, láttam egy hatalmas kidőlt fát, ahonnan jól belátni a tanyánk egész környezetét.

A csónakon egy orosz férfi érkezik, göndör vörös hajú. Ismerem, ő a halászok brigádvezetője. A sátorhoz megy, benéz, majd az asztrához, megérinti a teáskannát. Értetlenül ácsorog egy kicsit a tűz mellett, majd apa után kiáltozik, végül kétszer a levegőbe lő. Aztán ír egy cédulát, és elmegy. Mi még várunk egy darabig, aztán visszamegyünk a sátorhoz. Nánya hűgom kérdi:

– Minek vetted magadhoz a kést?

– Hogy megvédjelek benneteket.

– Kitől?

– Ha mondjuk, banditák jöttek volna.

Olvasni kezdjük a cédulát. „Szelivjorszt, a Palján megindult a keszeg, oda kell menned halászni.” A feszültség elmúlt, a félelmek eloszlottak, bennem valami új kél. Nem bátorság, de valami afféle. Az a bizonyosság fog el, hogy a mi védelmezőnk a tajga. És ha újra motorzűgást hallok, újra az erdőbe viszem a hűgaimat. Csak ott vagyunk biztonságban. Most pedig nem a tűz mellett kell üldögnem és a neszekre figyelnem, hanem tajgai életet kell élnem. Eloldjuk az összes kutyát, és megyünk a távolabbi tóhoz ellenőrizni a hálókat. Sok halat fogtunk, megcsináljuk a vacsorát, hisz mindjárt megjön anya meg apa. Aztán ribiszket szedünk, egy egész vödörrel, és végre meghalljuk a motor zűgását. Azt, amelyiket semmivel nem lehet összetéveszteni. Boldogságunkban elhajtjuk a szovtyikokat a bogyóval, és a sűrű cserjésen keresztül vágatunk a kikötőhely felé. Ki lesz az első? Szokás szerint elsőnek a kutyák üdvözlik a gazdáikat. Mi is odarohanunk, egyszerre ugrunk anya ölelő karjába mind a négyen, és sokáig nem engedjük el egymást. Beszívjuk a világ legotthonosabb illatát, a mamaszagot. Ott van benne a napsűtés illata, a vize, az erdőé, a virágoké, a fűé, a tűz fűstjéé. Meleget sugároz, anyai melegséget.

A vacsora szokatlanul zajos, édességekben bővelkedő. Anya felolvassa a nagyok leveleit, a nővé-rünkét meg a bátyáinkét. Szerencsére mindegyikük-nél minden rendben van. Egymás szavába vágva meséljük az elmúlt nap eseményeit. Sokat nevetünk a brigádvezető történetén, aki úgy ment el, hogy nem sikerült rájönnie, mi oka lehet, hogy a tűz ég, négy bögrébe ki van töltve a tea, csak épp sehol senki...

Az asztránál szokás szerint apa a legszótlanabb, időnként gyöngéden megsimogatja valamelyikünk fejét: „Nyinocska”, „Nagyenyka”, „Marina”, „Szveta”.

Hogy mit adott ez a végtelenül hosszú nyári nap? Most éreztem meg igazán, hogy tajgai ember vagyok.

Vándor Anna fordítása

Forrás: Светлана Динисламова: *Мы есть...* (Vagyunk...) Стихотворения, рассказы. Предисл. В. Б. Орлова. Ханты-Мансийск. 2011: 21–31.

Anyánk meséje

Volt egyszer egy falu, abban élt egy lány a három bátyjával. Egy nap a legidősebb bátyja vendégségbe hívta a lányt, és azt mondta neki: „Nővérem, fogjuk be a hét fehér rénőkrünket, menjünk el vendégségbe a kereskedő barátomhoz. Vendégeskedjünk nála egy kicsit, töltsük ott a telet-nyarat, miért ne találkozhatnánk.” De a lány nem egyezett bele.

Telt-múlt az idő, egy napon a középső bátyja hívta vendégségbe a lányt: „Nővérem, fogjunk be hét fehér rénőkröt, és menjünk együtt vendégségbe a kereskedő barátomhoz.” A lány most beleegyezett, hogy a fiatalabb bátyjával tartson. Felvette fehér rénszarvas lábszár-bőréből készült csizmáját. Felöltözött szépen, mint egy tündér, és indult a vendégségbe.

Mikor megérkeztek Berjovóba, beléptek a kereskedő házába, levetették a bundájukat meg a csizmájukat. Aranyos asztal, bőséges asztal várta őket. Mind leültek, ettek-ittak. Látja a bátyja, hogy a lány nem iszik pálinkát. Mondja is neki: „Miért nem iszol pálinkát? Ne félj, vigyázok rád! Nézd, van itt drága pálinka, bőséges asztal. Igyál egy kupicával.” A lány megivott egy kupicával, aztán kettővel, végül a harmadik kupicát is lehajtotta. A kereskedő pálinkája annyira ízes, annyira finom volt. Olyan nehéz lett a feje, hogy végül elaludt.

Kis idő elteltével egyszer csak fölemelte a kezét: hoppá! Fölemelte a lábát: hoppá! Kezecskei sok gyűrűvel díszítve, teste sok selyembe öltöztetve, lába puha csizmában, mind rá vannak szabva.

A lány fölkel, sírt, szomorkodott. Bátyját kereste, de csak azt látta, hogy rénszarvasai elmentek, csak a

nyomuk maradt a hóban. Ott hagyta a bátyja. Így a lány a kereskedőnél éledgett tovább.

Hosszan volt, röviden volt, őszre vált az idő. A lánynak fia született. Faháncsot akart keresni, ezért így szólt a férjéhez: „Hadd feküdjön faháncsban a fiacskám, rongyok között nem feküdhetsz, még megég.” A férje így szólt erre: „Ne menj te sehová, a szolgálók majd hoznak neked.” A lány erre ezt mondta: „Már hogy találának?” Végül nem vitatkozott tovább a lány. Később gyufát vett magához, egynapi kenyeret vett magához, mert férje mégis elengedte az erdőbe faháncsot keresni. De a lány az erdőbe érve elszökött az urától. Futott, egyszer csak, ahogy visszanézett, látta, hogy a férje mögötte vágat. Kezével gödröt ásott, beleugrott, a férje meg átugratott fölötte.

Hosszan ment, röviden ment, mikor végre a szülőföldjére érkezett. Amikor a régi házukhoz ért, beszélgetés zaja szűrődött át az ajtón. Legidősebb bátyjának a felesége ezt mondta: „Csizmáját-bundáját megtartom magamnak.” Legifjabb bátyjának a felesége erre így szólt: „Miért lenne a tiéd, talán megbomlottál? Azok az övéi.” Középső bátyjának a felesége is megszólalt: „Ruháját-kendőjét megtartom magamnak.” A lány ekkor betoppant a házba, és kihajította idősebb sógornőit. Mikor bátyjai megjöttek, és befogták rénszarvasaikat, a sógornőket odahagyták. A lány ezután a legifjabb bátyjával, a legifjabb sógornőjével elment rénbikát áldozni a szellemeknek. Most is élnek, most is bővelkednek.

Manysiból fordította: László Dorottya

Forrás: Омав мойтыглам мойт /Anyánk meséje. In: Светлана Дунисламова: Лавим лэнгханув / Svetlana Gyinyiszlamova: A nekem rendelt út. Hanti-Manszijszk. Poligrafiszt. 2007: 29–31

Szvetlana Gyinyiszlamova (1960) manysi költő és író, a hanti-manszijszki Jugrija Egyetem Manysi Tanszékének munkatársa. Anyanyelvén és oroszul egyaránt ír verset is, kisprózát is. Fontosabb kötetei: *Вумсам* (Hanti-Manszijszk. 2004), *Vízcepp* címen magyarul is megjelent Nagy Katalin fordításában (Szeged. 2008). *Лавим лэнгханув* (A nekem rendelt út – élettörténetek, mesék, Hanti-Manszijszk. 2007); *Мы есть...* (Vagyunk... – orosz nyelvű vers- és elbeszéléskötet, Hanti-Manszijszk. 2011). Népe folklórájának és hagyományainak szeretetét édesanyja hagyta rá, aki ismert énekes és mesemondó volt.

JUVAN SESZTALOV

Nélküled

1.

*Nap nélkül – a világ sötét,
rén nélkül – az út hosszú,
Nélküled – jéghideg van,
Nélküled – csak gyötrelem
kóborolni e földön.
Nélküled – silány a sítalp,
Nélküled – hitvány a rén,
nem szól a tumran,
s a tűz sem melegít.*

Fenséges Miszné,¹ szánj meg engem!

*Add vissza napomat,
ajándékozz meg ügyes rénnel,
tedd gyorsá sítalpam.
Hadd olvadjon a föld sötétsége,
hadd zengjen az asszonyi tumran.
A tüzet hamar lobbantsd fel,
s tégy engem boldoggá.*

2.

*Az ég ösvényén nőstény állat barangol,
csak ő tekint a világra éjszaka,
az északi széllel ügyes mén versenyez,
egy leány megvallotta álmait az égnek.*

*Mikor a lány a szánjával visszaindult,
miért nem a háza felé fordult?
Hűséges asszony halad az egyenes úton,
lány-múltját már elnyelte a sápadt hó.*

*A szunnyadó földre a hó puha lepelként borul,
épp csak felbukkan a hold sarlója is,
már ölelkezik az asszonyka
a csillag-paripa gyors futása közben.*

3.

*Az égen szép állatok csillognak,
s a hold a csillagképek közt perdül.
Aranyszőrű rókácskák
az égbolton táncolnak,
s a széles ég útjain
lépkednek szüntelen.
Bárcsak mi ketten is így járhatnánk.
Bárcsak mi ketten együtt lehetnénk.*

4.

*Egyazon oldalon üldögéltünk, s még
a te kezéd az én kezemben pihent,
a tó partján így pillantottunk a mélybe,
a víz felszínén csillagösvény képe lebegett.*

*Elmerengek, hogyan is jártunk
az aranylón szikrázó ösvényen.
Csakhogy ez az ösvény a csillagok tükörképe,
mi ketten együvé már nem lehetünk.*

5.

*Mily szomorú az ember, ha nem érzi testében a dalt,
mint kiszáradt mederben nem áramlik a patak.
Szereld hát fel rénedet, s készülődj az útra,
hadd zúgjon hát a sebesség szele füledben!*

*Az utazás elringat, mint ölelő kar apró gyermeket,
új álmokkal ajándékozz meg a messzeség,
s látom már, ahogy az északi fenyők magasodnak
fölöttem!*

Misznéhez hasonló pompában ragyognak.

Miszné! Miszné!

*Tekints előre a messzeségbe!
Csak a csattogó szél jár nyomomban,
ám a szépséges Miszné kísér utamon:
szeme csillog, arca tüzesen ég,
a szeretet füstje ömlik a szájából,
és bennem már a vasút zakatoló éneke lüktet.*

¹ Miszné: manysi mitológiai alak. A vadászatra induló ember védőszelleme.

*Nem! Nem! Ez csak álom volt s nem a való!
A végtelen utat járom, s álmom egy tovatűnő pillanat.
A vonat úgy süvít, mint rénem vágatott egykor,
útja hazámban hosszan kanyarog,
de a sűrű homályban egyre elvész dübörgése.*

*A faluban minden ablak világít,
s az ablakok tükre, mint áfonyán a napfény, ragyog,
mint hívogató női szemek kacsintanak felénk,
oroszmesek emlékéket juttatják eszembe.*

*Mi az? Hallod te is?
Mese vagy ének szól fülemben?*

*A múlt miért űz egyre engemet?
Keze aztán miért int felém?
Miért borul szívemre szomorúság?
De csak a régi meséknek mesélésébe kezdek,
s réneim már látom,
mint csillagok, szikrázva haladnak az égen, s közben
szívemben a vasút éneke zakatol szüntelen.*

Manysiból fordította: Kovács Zsófia

Forrás: Юван Шесталов: *Нюлы эрыг* / Juvan Sesztalov: *Pogány ének*. Свердловск. 1984

Juvan Sesztalov (Kamratka, 1934 – Hanti-Manyszijszk, 2011) költő, író, etnográfus, a manysi nemzeti irodalom megteremtője. Iskoláit a berjuzovói nemzetiségi internátusban, a leningrádi Herzen Pedagógia Főiskolán és a moszkvai Gorkij Irodalmi Főiskolán végezte. 1957 óta publikál. „Észak Homérosza” anyanyelvén és oroszul írt. A hetvenes és nyolcvanas években nagy népszerűségnek örvendett Magyarországon. A 90-es évektől gyökeres tartalmi és formai változások következtek be lírájában és prózájában, ezért többen elfordultak tőle. A Jugria Megmentéséért Társadalmi Szervezet (1989), illetve a Hanti-Manszijszki Szabadtéri Néprajzi Múzeum egyik alapító tagja. Több címen, több újságnak volt főszerkesztője. Mirszusznehumként járta be a világot (Olaszország, Finnország, Magyarország stb.), több lakhelye is volt (Szent-Pétervár, Hanti-Manszijszk, Budapest stb.)

Magyarországon megjelent önálló kötetei: *Kék vándorutak* (Európa Kiadó, 1969), *Amikor a nap ringatott* (Magvető Kiadó, 1975), *Medveünnep közeledik* (Móra–Kárpáti–Madách Kiadó, 1986), *Julianus rám talált* (Kozmosz Könyvek, 1985), *Torum tudata, a természet tudata – a megmentés útja* / *Сознание Торума, сознание Природы – путь спасения* (Generals, Budapest, 1997).

JEREMEJ AJPIN
Hattyúdal¹

Reggel a hattyúk kiáltozására ébredt. A madarak a mocsári tóban hangoskodtak. Bár a tó messzebb volt, mégis úgy tűnt neki, hogy a hattyúk közel vannak, mindjárt itt, a házikó megfeketedett falain kívül, olyan tisztán hallatszott a kiabálásuk. Mintha ezüst trombitákat fújnának, úgy hívogatták. Kedve támadt kiemenni, és megnézni őket.

Az ősz is nyugtalanítóan közeledett: szeptember hava meztelenre vetkőztette a fákat, az erdő figyelt, tiszta lett és csengő. Áttetsző volt a levegő és a reggel. Minden könnyű, remegős és légies lett. Semmi sem állt a hangok útjában, semmi nem torzította el őket. Mennyi szomorúság van bennük! Ha jobban odafigyel az ember, mindent kihallhat belőlük: a küszöbön álló ismeretlen, messzi út terhét, az otthoni tó utáni vágyat, a visszatérés reményét, az élet reményét...

A lány feküdt a meleg hálósákban, és a hattyúkat hallgatta. Olyan hosszan és figyelmesen hallgatta őket, hogy már érteni kezdte az ősznek ezt a mélabús zenéjét. Világosan eljutott hozzá a hattyúk hang-játéka. Örömmel töltötte el a gondolat, hogy érti e büszke madarak nyelvét. Előtte még senki sem hallgatta ilyen türelemmel a hattyúk hangját, így aztán senki sem értette őket. Lám csak, ő az első...

Bronzbarnára sült arcán mosoly bujkált. Olyan könnyű mosoly, hogy bármilyen óvatlan nesz, bármilyen idegen hang elriaszthatja. És akkor finom bőre gyorsan kisimult volna – se egy ránc, se egy barázdá, mintha nem is mosolygott volna. Most senki nem merészelt megörömi a tajga csendjét, senki, csak a tavon úszkáló hattyúk. De ők nem zavarták a lányt.

Milyen jó, hogy rábeszélte Gyimát, hogy hozza magával a csendek és a hangok birodalmába! Nem is kívánczik el innen sehova. Így élne itt örökre ebben a füstös, hattyúzenés tajgai házikóban, ezekkel az őszi illatokkal...

Úgy tűnt neki, hogy így is lesz. Mi is zavarhatná meg az álmodozásban?!

Finoman megnyikordult a padlódeszka. Darja nagyanyó kelt fel, töpörödött, de szokatlanul fürge öregasszony. Első dolga volt, hogy begyűjtson a csuvalba,² máris könnyű füst terjengett. Végül az ajtók elárulták, hogy a háziasszony kiment az utcára. Ha ő már felkelt, azt jelenti, hogy fél hét van – órát lehet hozzá állítani. Mindent bekészített előző nap: a nyírkérget gyűjtősnak, fát, vizet, gyufát. Reggel csak egy mozdulat, és egy pillanat alatt életre kel a ház.

Kicsit később nyögdecseelve, sóhajtozva felkel Arhip nagyapó is. Zajosan kikapargatja a pipájából a szutykot, egy dróttal kitisztogatja a pipaszárat. Ezután ráérősen megtömi a pipáját dohánnyal, gyufát sercint – szipákolás hallatszik. Az öreg csendben van. Maga alá húzott lábbal, gyér szakállal, ősz fejét lehorgasztva ül a fekvőpadkán, és pőfékel. Sokáig pipázik – jó tizenöt percig.

A lány most nem látja az öregot, de tudja, hogy ráncos arca mély tűnődésbe merevedett. Félvak szeméit sápadt szemhéjak árnyékolják. Ilyenkor senkit sem lát, senkit sem hall.

Az őszi nap egy sugara az apró ablakon keresztül besüt a házikóba. A hattyúk kiáltozása egyre tompábban hallatszik. Aztán lassanként feloldódik az ébredő napban, és elnémul.

Arhip nagyapó befejezvé a pipázást, felébreszti unokáját, Gyimát. Hangja éles, egyáltalán nem öreges:

– Kelj fel, vadász!

– Nem a városban vagy, kelj fel! – ismétli finoman Darja mama is.

– Megszoktam a városban, hogy...

– Elmennek messzire a madarak meg a vadak.

Gyima egy pillanat alatt felébredt, azon nyomban fel is kelt, tudja, hogy nagyapja nem szereti, ha az ágyban lustálkodnak. Enyhén ferdevágású szeme, vékony, szabályos vonású, alvástól kipirult arca megelevenedett. Akkorát nyújtózott, hogy ropogtak az ízületei, aztán a kézmosóhoz indult, közben a nagyapjával csipkelődött:

1 Ez az elbeszélés 1980-ban jelent meg először az Alföld folyóiratban Salamon Ágnes fordításában. Azóta eltelt több mint harminc év. Újbóli lefordítását több dolog is indokolta: egyrészt maga az író is fontosnak tartotta, hogy ezt a korai elbeszélését – kisebb-nagyobb szövegigazításokkal – bevalogassa a 2007-ben megjelent, vadonatúj elbeszéléseit tartalmazó kötetébe; másrészt mert a *Hattyúdal* magában hordozza az ajpini életmű alapopozícióit: a természet és

az ostoba civilizáció, a vidék és a város, a szent és a profán stb. értékellentéit, ugyanakkor megcsillantja annak reményét, hogy a kétféle világfelfogás, értékrend között talán lehetséges egyfajta átjárás; harmadrészt pedig azoknak is legyen elképzelésük a hanti irodalomról és az idén 65 éves Ajpinról, akik 1980 után születtek...

2 csuval: tűzhely, kaminszerű, nyitott tűzterű agyagépítmény, ami nemcsak befűti, de be is világítja az emberi hajlékot.

– Micsoda napfény! Szeretnél vadászni, nagyapó, he?!

Az öreg csak legyintett kiszáradt kézfejjével: hagyd, ne beszélj badarságokat, én már mentem eleget. Aztán halkan hozzátette:

– Mit károgasz, mint egy varjú?

– Miért?

– Felébreszted Marinát.

– Egy serény feleség korábban kel az uránál! – jelentette ki Darja nagyanyó.

– Még nem a feleségem – helyesbített hangját lehalkítva az unoka.

– Hát akkor kicsodád?

– A menyasszonyom. Tényleg nem érted?

Feleség vagy menyasszony, egyre megy... – Nagyanyó nem tágitott.

– Elég legyen! – vágott közbe nagyapó. Az unoka és nagyanyó elhallgattak.

– Elég! – ismételte meg nagyapó. – Hagyjátok, hadd aludja ki magát...

– elhallgatott, aztán hozzátette:

– Ha férjhez megy, fáradozhat még eleget.

Darja nagyanyó csodálkozva nézett öregemberére, aztán ravaszul elmosolyodott, és sietni kezdett:

– Miket is beszélek?! Tán nem bírok el egyedül a háztartással? Egész életemben megbirkóztam vele, most meg...

Ezzel véget is ért a beszélgetés. Gyima kiment a házból. Nagyanyó a csuval körül serénykedett. Nagyapó mérgesen szipákolt. Marina kényelmetlenül érezte magát, úgy tett, mintha aludna.

Csend lett a házban. Eltelt egy kis idő. Ajtócsapódás, Gyima jött be. Alig érzékelhetően áradt belőle a harmat, a fenyőtűlevél és az őszi reggel üde illata. Egy siketfajdtollal megcsiklandozta a lány orrát, és suttogva énekelt:

– Ébresztő, Marinuska!

A lány mosolygott, és még csukott szemmel csókot nyomott a férfi borostás állára. Halkan megkérdezte:

– Hallottad a hattyúkat? Nem álmodtál velük?

– Hattyúkat? Miféle hattyúkat?

– A tavon... Kora reggel...

– A-a! De hisz én úgy alszom, akár a mormota!³

– Tudod, Gyima, én alighanem értem őket...

– Te kis álmodozó, csak úgy tűnik – szolt közbe. – Rövidesen beszélgetni is fogsz velük. – A lány elhallgatott. – Na, jól van, kelj fel! – mosolygott Gyima. – Cso-dá-la-tos idő van ma! Nézz csak körül!

Reggeli után Gyima elment vadászni, egész nap rótt a tajgát a kispuskájával. Császármadarakat hozott, néha fajdkakast vagy fajdtyúkot. Egyszer Marina is elment vele a vadászatra. Egy egész fészekalja császármadára bukkantak. A vadász úgy belelendült, hogy még az útítársáról is megfeledkezett. Mire észbe kapott, alig bírta megtalálni. A lány többször nem ment el vele. Most Darja

Felszállott a páva (színes filctoll)

nagymamával tartott, vörösfonyát szedett, meg gombákat, közben fotózott. Növénygyűjteményébe keresett növényeket, különböző bogarakat, rovarokat gyűjtött. Nem ért rá unatkozni.

Arhip nagyapó halászott. Vadászni már nem tudott, de a halászszerszámokkal még elboldogult. Halászat után leült egy fatuskóra a házikó mellett, és pipázgatva nézte a folyót. Nagy néha a halászok motorosai mentek el erre.

A folyón túlról, valahonnan távolról, ahol egy kutatócsoport tartózkodott, helikopterek és repülőgépek bűgása hallatszott. Nagyapó kikapta a szájából a pipát, csontos markába szorította, mint egy varázspalcát, a folyó felé bökött vele, és tompán dörmögte:

– Irt-ják!

Mindig különböző hangsúllyal ejtette ki ezt a szót: fiatalos dühvel, egy megfáradt ember magatehetetlenségével, gyermeki csodálkozással, a határozott válasz reményével. De soha nem közömbösen!

Marina jóságosnak tartotta az öreget. Szeretett a lánnyal beszélgetni: sok történetet tudott a tajgáról, a vadakról, a madarokról. Marina egyszer azt gondolta, hogy az öreg minden látó embernél többet lát. Lehet, hogy az igazságot is jobban látja?!

3 Az eredeti szövegben 'kis burunduk' szerepel. N. K.

Hiszen az ember nem csak a szemére hagyatkozik az életben...

Este a tavon ismét rázendítettek a hattyúk. Hangjuk most távoli volt, és elmosódott. Eltompította a tájat elborító szürke köd. Marina némán hallgatta. Tűnődő tekintete megállapodott a házikó homályos ablaküvegén. Aztán, mintha mély álomból ocsúdna, határozottan kijelentette:

– Látni akarom... a hattyúkat!

Gyima félretüdözte a cigarettafüstöt, és rázkódott a köhögéstől.

„Most mindjárt elkezdi az ábrándozásról vagy az állatkertről – gondolta a lány. – Vagy egyszerűen sajnálja, hogy magával hozott.”

De nagyapó megelőzte az unokáját.

– Igazad van, kislányom, a tajgán már jártál, de a legeslegritkább dolgot nem láttad! – jegyezte meg az öreg nyomatékkal. – Reggel korán felkeltelek benneteket, elmentek megnézni. Itt van a tó a közelben. Ott eszegetnek, pihengetnek a hosszú út előtt.

– És hogy kel át a mocsaras ingoványon? – érdeklődött Gyima.

– Hát úgy, ahogy te! – szakította félbe nagyapó. Mérgesen pöfékelt a pipájával, és hozzátette: – Látszik, hogy téged, va-a-dász, teljesen elrontott a város!

Kora reggel, amikor még a madarak sem merték felébreszteni a tajgát, nagyapó felkeltette az unokáját és Marinát.

– A hattyúk az Északi-öbölben keresik az ennivalót, ott valósággal a partig érnek a vízinövények – magyarázta. – Körbementek a tavon, és egyenesen mellettük fogtok kilyukadni. Reggelenként kijönnek egészen a partig. A tavon át semmit sem látna a mi lánykánk, csak fehér golyókat. Azt sem tudni, hogy hattyú az, vagy tajték.

Áttetsző, harmatos és hideg a reggel. Először átvágtak a fenyvesen, aztán kiértek a mocsárra. Zsombékokon, csúszós pallókon keltek át az ingoványon, rúddal a kezükben.

A fák között átszűrődő nap sugaraiban ezüstösen csillogott a tó víztükre.

– Innen most kúszni kell! – mondta Gyima.

– Miért?

– Hogy ne lássanak meg bennünket.

– A-a...

– Hogy közelebb lopóddzunk hozzájuk...

De Marinát most más nyugtalanította. Összeszorított ajakkal suttogetta:

– Hal-kab-ban...

– Rosszul hallanak.

– Gondolod, hogy nem hallanak meg bennünket?

– Látni viszont nagyon jól látnak.

– Igen?

– Igen, fontos, hogy ne lássanak meg minket.

– De én nem tudok... kúszni ebben a mocsárban.

– Majd a könyöködre támaszkodsz.

– Megpróbálok...

– Jól van, gyerünk.

A szürke mocsári zsombékok közt odakúsztak a legszélső bokrokhoz. Még harminc méter van a vízig – nyílt part ritkás sáscsomókkal.

Marina lélegzetét visszafojtva kilesett a bokor alól: a hattyúcsapat összecsucokott szárnnyal a víz fölött lebegett. Nem úszott, hanem lebegett. Milyen kecsesek, könnyűek és tiszták ezek a madarak! Ennél fehérebbet még soha életében nem látott a lány. A tó hirtelen világos lett, a partok pedig kitárultak a végtelen felé.

A hattyúk eltakarták az egész világot. És ezt a világos végtelent látva elszorult a szíve, mintha kiszakadt volna a helyéből, és édes-nyugtalanul lebegne valahol a mellkasában – már-már ki is ugrik. És akkor te is olyan világos és tiszta leszel, hogy felemelkedsz a végtelen magasba, a fény és a nap birodalmába. És ott elérsz valami olyan, olyan... valami elérhetlent. Talán megállítod a pillanatot, megállítod az idő folyását... Így csak egyszer szorul el a szív az életben.

A hattyúk, a hattyúk meg... Egyesek oldalt úszkáltak feszült figyelemmel, magasba emelt nyakkal, őrizték a csapatot. Egyértelmű, hogy őrködnek. A parthoz mindegyiknél közelebb, fekete csőre tövében piros karimával, hősiesen csillogó szemmel táplálkozott egy hattyú. Fejjel a vízbe merült, mintha fejen állna. És így állt egészen addig, amíg valami finom falatra nem talált. Előbukkant a vízből, kecses, gyámoltalanul vékony nyakát kinyújtva nyelte le a zsákmányt. Aztán behajlította a nyakát, a csőrét közvetlenül a víz fölött mozgatta, mintha kémlelné valamit. Ekkor odaúszott hozzá egy másik hattyú. Bizonyára a párja. Feléje nyújtotta a csőrét, meg akarta csókolni. De a hattyúlány csak rázta büszke fejét: ne zavarj, kérlek, erőt kell gyűjtenem a hosszú út előtt. A hattyúfiú sértődötten lehorgasztotta a fejét, de nem úszott el messzire. A hattyúlány körülnézett, behajlított nyakkal megdermedt egy pillanatra. Aztán megnyugodott, letörölt egy porszemet a szárnyáról, és megint alámerült ennivalóért.

Marina hirtelen észbe kapott, óvatosan elővette a fényképezőgépet, és a hattyúlányra irányította.

Lövés dördült. A lány kezéből kiesett a fényképezőgép.

Vízcsobbanás. Szárnycsapkodás. Mélyről jövő nyögés. A hattyúlány két csapást tett kiterjesztett szárnyakkal, aztán sebesült szárnyát tehetetlenül vonszolva, bánatosan kiáltozva a tó közepe felé iramodott.

A felkelő nap sugaraiban szárnyra kapó hattyúcsapat a tavak és a mocsarak nyugtalan-bánatos dallamát játszó, aranyos-ezüstös hárfává változott. Aztán a madarak valamilyen ködös áramlásban kezdték elveszíteni körvonalait, mintha feloldódtak volna az égben. Csak a trombitáló hangjuk hallatszott tagoltan, világosan. Aztán ebbe a mélabús muzsikába betört valami idegen hang. A férfi zavaros-értetlen hangja:

– Elvégre vadász vagyok... meg kell értened...

És a nő haragos-felháborodott hangja:

– Te... csá... csász... császármadárlovó-bajnok!

A tavon túl a fenyves fésűje bele-beleszúrt a felkelő nap fénygömbjébe. A nap belegabalyodott az ágakba-tüskékbe.

A visszaúton, az ingoványon átkelve a lány szíve már nem dermedt meg, nem zakatolt reszketve a mocsár feneketlen, fekete szája előtt.

Egész napja szinte félálomban telt, egyre csak várt valamit. De erős szél fújt. Az erdő tompán és mélyen dörmögött: elnyelte a tajga minden zaját.

Marina önmagát vigasztalta: a hattyúlány majd meggyógyítja a sebeit, és elrepül. De ezt a hiú reményt elnyomta a kétely: lassan beáll a fagy...

Reggel nyomasztó csendre ébredt a lány. Hirtelen meghallotta a levegő alig hallható susogását a ház közelében álló öreg fenyő tűlevelein. A csendet

váratlan hattyúének törte meg. Teljes erővel trombitált a hattyúcsapat. De ezt a zenét átdöfte egy másik hang. A kétségbeeséssel teli, kilátástalan szomorúság kiáltása. Egy tónussal magasabb volt minden más hangnál. A megsebesített hattyúlány sírt. Mennyi szomorúság, mennyi bánat és mennyi remény volt ebben a sírásban! Ettől az énektől az embert kirázza a hideg.

A lány tenyerével befogta a fülét. De még így is hallotta a hattyúlány dalát. Az utolsót, a búcsúdalt. Minden porcikájával hallotta-érezte, apró lábának talpától egészen a keze karcsú, mozgékony, napbarnított, mattsötét bőrujjai hegyéig. De ennek a dalnak a fájdalma leginkább szűzi, senki által nem csókolt mellében fokozódott elviselhetlenné...

Az ének kíméletlenül utat tört hozzá, messzemesse, ismeretlen országba hívta őt. A házikó hirtelen úszni kezdett, oldalra dőlt, mint egy hajó az erős viharban. A lány kezébe temette a fejét, és úgy összeszorította a szemét, hogy az már fájt.

Este Arhip nagyapó komoran közölte a vadászatról hazatérő meghökkenet unokájával:

– Egy erre járó motoroson. Elutazott Marina, felkérdezkedett egy motorosra, igen!

Sóhajtott, csontos öklében úgy szorította a pipáját, hogy az ujjai egészen elfehéredtek, a folyó felé mutatott vele, és hozzátette:

– Elrepült a mi hattyúlányunk.

Fordította: Nagy Katalin
Lektorálta: Somogyi László

Forgás: Еремей Айпин: *Лебединая песня*. In: Еремей Айпин: *Река в январе*. Санкт-Петербург. 2007: 139–148.

Ajpin, Jeremej (1948) hanti író, a Hód nemzetség tagja az Agan-parti Varjogan faluban (Nyugat-Szibéria, Hanti-Manysi Autonóm Körzet) született ősi vadász-halász családban. Iskolái: Hanti-Manszijszki Pedagógiai Főiskola (1971), Gorkij Irodalmi Főiskola (Moszkva, 1976). Nemcsak tollal, de közéleti emberként is harcolt és harcol a hantikért, illetve a szibériai kis lélekszámú őslakos népekért (2002 óta az autonóm körzet parlamentjének alelnöke; az északi őshonos népek képviselői testületének elnöke stb.).

Fontosabb művei: *В ожидании первого снега* (1979) / *Az első hó várása*; *Я слушаю землю* (1983) / *Hallgatom a földet*; *В тени старого кедра* (1981) / *Az öreg cirbolyafenyő árnyékában*; *Ханты, или Звезда Утренней Зарю* (1990) / *A hantik, avagy a Hajnalesillag* (magyarul is megjelent 2008-ban); *Клятвопреступник* (1995) / *Az esküszegő*; *У господнего очага* (1998) / *A hamvadó tűznél* (magyarul is megjelent 1998-ban); *Остяцкий бунт* (2000) / *Hanti felkelés*; *Божья Матерь в кровавых снегах* (2002) / *Szűzanya a véres havon* (magyarul is megjelent 2003-ban); *Река в январе* (2007) / *Januári folyó*.

További, magyarul is megjelent művei: *Farkasok* (Alföld, 1980/8.), *Hattyúdalt* (uo.), *A tajga mélyén* (Új Auróra 1983/2.), *Ugorföld dalai* (Szovjet Irodalom, 1985/6.), *A föld fájdalma* (Magyar Nemzet, 1986/139.), *Kismadár a fejen* (In.: Nagy Katalin: *Hét határon hallik húros daru hangja*, 1994); *Őszi motívumok: Hol vagy, te, ősz; Ősz a városodban*; *Az én hercegnőm* (Magyar Napló. 2002. január XIV. évf. 1. sz. 33–38.); *Repülés a mélybe*. (In: *Repülés a mélybe*. Hanti, komi, lapp, manysi, mari, udmurt és vepsze novellák. 67–89. Magyar Versmondásért Alapítvány, Budapest, 2006).

Műveit több nyelvre (finnre, észtre, angolra, németre, magyarra, franciára stb.) is lefordították. 2004-ben irodalmi Nobel-díjra is javasolták.

NAGYEZSDA MALCEVA
Marinok fogadalma

Napsütéses nyár van, de forróság nélkül. Szellő fújdogál. Sugdosódnak a fiatal nyírfák, tavaly tavasszal ültették őket az iskolások. Árnyat ugyan még nem vetnek, mégis díszei már a falu utcájának.

A hároméves Marinok a ház mögött játszott az aranszínű pitypangokkal pettyegetett réten. Ám rövidesen elunta magát egyedül. Körülnézett, mihez is kezdjen, és észrevette a kerítésen belül Taisz nagyanyót. Görnyedt háttal húzgált ki valamit az ágyásból, de Marinok nem tudott rájönni, mi az. Kíváncsi lett.

Átpréselte magát a lécek között a veteményesbe, oda-futott, leguggolt, úgy figyelte.

Nagyanyó meg csak hajlongott, hajlongott, aprócska fűszálakat húzigált ki a földből, és egy ütött-kopott nyírkéreg edénybe dobálta őket. Marinok csak nézte, nézte, aztán elszánta magát:

– Nagyanyó, mit csinálsz?

Az elfordult az ágyástól és rámosolygott:

– A répát gyomlálom, csillagom.

– Miért gyomlálod? – kérdezte a kislány.

Mire nagyanyó:

– Hát hogy nagyobbra nőjön, meg jobb legyen az íze. Hisz te szereted a répát.

– Nagyanyó, hol a répa?

– Hát itt – mondta nagyanyó, azzal kirántott egy hosszú fehér gyökerű fűszálacskát, és az unokája felé nyújtotta. A búzavirág szemű kislány hosszan nézte előbb a növényt, aztán a nagyanyót, majd egyetlen szó nélkül felpattant, és kiszaladt a veteményesből.

Mikor Taisz nagyanyó befejezte a dolgát, megnyomkodta elfáradt derekát, kezet mosott a fateknőben gyűjtött esővízben, és az unokáját szólította. Együtt mentek be a házba.

A menyé már elkészült az illatozó gombalevessel. Az asztalon egy kerek tálon egy halom tupeszt – a kemence szájában serpenyőben sült kóttleslepény – piroslott.

Rövidesen megjött a munkából Taisz nagyanyó fia, vagyis Marinok apukája is.

Asztalhoz ültek. Az apa egy olyan kisasztalt csinált Marinoknak, aminek ülése is volt, a támláján gyönyörű faragott mintával. Az anya Marinok elé tett egy tányérka kását, egy bögre tejet, adott hozzá egy meleg tupeszt is.

Ám Marinok valamiért félretolta a kásás tányért, és búzavirágkék szemével nagyanyót bámulta. Anyja nyugtalanlankodni kezdett:

– Marinok, mi történt, miért nem eszel? Tejbekása, vaját is tettem rá, finom.

A kislány azt felelte:

– Anya, nagyanyó hazudós.

– Hogyhogy hazudós? Miért?

A kislány azonban csak a magáét hajtogatta:

– Hazudós. Ma mutatott

egy fűszálát, és azt mondta rá, hogy répa.

Az asztal körül felharsant a felnőttek hahotája, csupán Marinok nem értette, miért nevetnek mindnyájan.

Mikor lecsillapodtak, anya elmagyarázta, hogy mikor egy aprócska magból kikel a répa, olyan, mint egy zöld fűszál. Ha viszont kigyomlálják az ágyásából a gazt, és gyakran locsolják, egy nyár alatt finom répa lesz belőle.

A kislány figyelmesen végighallgatta, majd váratlanul kijelentette:

– Akkor nagyanyóval mindennap meg fogom locsolni a répát. – Azzal maga elé húzta a tányérját, és nekilátott a kásának.

Vándor Anna fordítása

Forrás: gépirat a szerzőtől komi-permják és (szerzői fordításban) orosz nyelven.

Medvetánc (vázlat a filmhez)

Nagyezsda Malceva (1955) a pedagógiai tudományok kandidátusa, az Orosz Tudományos Akadémia Uráli Tagozata Permi Tudományos Központjának tudományos főmunkatársa, a komi-permják gyermekirodalom kutatóinak egyike. 2008-ban *Орсам, велалам, зорамам – Играем, учимся, растём / Játsszunk, tanulunk, növekedünk* címmel saját gyűjtése alapján jelentetett meg válogatást a komi-permják gyermekfölközlőből.

A hattyú és a varjú

(Erza-mordvin mese)

Az erdőn keresztülfolyt egy patak. Annyira tiszta volt a vize, hogy egészen a fenekéig le lehetett látni. Mindkét partján napfényt kedvelő fák nőttek, melegítette is őket a nap az égből. A patakban egy hattyú úszkált. Kis ideig a víz színén volt, majd hirtelen alámerült. Kihalászott egy bogarat, és megette. Aztán tisztogatni kezdte magát. Csak úgy csillogtak a selyemtollain legördülő vízcseppek.

Egyszer az erdő fölött repült egy varjú, aki megpillantotta a hattyút, ezért leült a közelében egy száraz fa ágára. Nézegette az úszkáló madarat, és irigykedve gondolta: „Oh, milyen szép ez a hattyú! Szikrázó fehér, ezért az emberek is szeretik. Jaj, de szép!” – s közben csapkodott a szárnyaival. „Megkérdezem tőle, hogyan tud ilyen szép lenni. Én is nagyon-nagyon szeretnék fehér lenni! Talán akkor rám is másként néznének az emberek.”

A varjú megkérdezte hát a hattyút:

– Hattyú, őszintén meséld el, kérlek, miért vagy te ilyen szép fehér.

A hattyú közelebb úszott hozzá, és ezt felelte:

– Mindennap alaposan megtisztítom a tollaimat, ezért fehérek.

Erre a varjú a fáról a vízbe vetette magát. Szerencsétlenségére azonban szárnyai azonnal átnedvesedtek, és süllyedni kezdett. Ugyan megpróbált felrepülni, de szárnyai nem bírták felemelni. Csak süllyedt lefelé. Ezt látván, a hattyú rögtön a segítségére sietett, és kihúzta a vízből.

Amikor a varjú megszáradt, és magához tért, mérgesen károgva berepült a sűrű erdőbe. Mögötte még sokáig zengett a sötét erdő.

A hattyú pedig lassan továbbúszott, és körülölelte a fehéren csillámló vizet.

(M. Taraszova nyomán)

Erza-mordvinból fordította: Dávid Margit

Forrás: Mészáros Edit: *Erza-mordvin nyelvkönyv kezdőknek és középhaladóknak*. JATEPress, Szeged, 1998, 175–176.

Az ember és a medve

(Udmurt mese)

Egyszer egy ember elment az erdőbe. Az erdőben meglátott egy medvét, aki egy farönkön üldögélt.

– Most megeszlek! – mondta a medve.

– Ne egyél meg! Csináljunk inkább tisztást az erdőből, vessük be árpával, aztán osszuk szét egymás közt a termést – mondta az ember.

– Hát legyen! – dörmögte a medve.

Azzal a medve fogta a fákat, és tövestül kitépte őket a földből, az ember pedig bevetette árpával az így keletkezett tisztást.

Eljött az ősz, az ember kiment a tisztásra. A medve ismét a farönkön ült.

– Most pedig elosztjuk egymás között az árpát – mondta az ember –, én elviszem a felső részét, te pedig megkapod a gyökerét.

Az ember learatta az árpát, és hazavitte. Az egész magtár megtelt. A medvének viszont semmi sem maradt az árpa gyökerén kívül. Így hát nagyon megharagudott az emberre.

Eltelt egy év. Az ember ismét elment az erdőbe. Egyszer csak előbukkant a medve.

– Most már tényleg megeszlek – mondta.

– Ne egyél meg – mondta az ember. – Mától fehérrépat fogunk termesztetni. Most a tiéd lesz a felső része, az enyém pedig a gyökere.

Ismét együtt dolgozott az ember és a medve. A répa megnőtt, mind az emberé lett, a medvének pedig csak a répalevél jutott. Így a medve egész évben éhezett, míg az ember pincéje megtelt répával.

Újra elmúlt egy év, az ember ismét elment az erdőbe, ahol megint találkozott a medvével.

– Most aztán tényleg megeszlek – mondta a medve.

– Te nem vagy eszednél, meg akarsz ölni?! Az emberek már vasvillával és puskával jönnek – mondta rettenthetetlenül az ember.

– Rejts el, rejts el! – kiáltozta a medve.

– Feküdj ide, így! – parancsolt rá az ember.

A medve lefeküdt. Az ember gerendákat rakott rá, amiket madzaggal az állathoz kötözött. Bánatosan kiáltott fel a medve, de nem sokáig szomorkodott – elpusztult.

Az ember a medve bőréből jó subát készített a feleségének. Még most is abban jár az asszony.

Udmurtból fordította: Bártfai Csaba

Forrás: Удмурт калык выжыкыльёс. „Удмуртия”. Ижевск. 2000, 56–57.

NIKOLAI ABRAMOV
Sítalpakon

Misa csak ül az órán, de nem hallja, mit mond a tanár. Egy kalandregényt szorongat a pad alatt, amit Grisa barátjától kapott kölcsön egy napra.

– Mihail, felkelsz, vagy alszol egész nap? – hallja Olga Viktorovna tanárnő hangját, ahogy a táblához hívja. „Mit mondjak, egyetlen szóra sem emlékszem!” – gondolja. „Ha kapok egy kettést, a szüleim sehova sem engednek el, és akkor oda a síelés Grisával!”

„Jól van, Misa, nem keltegetlek tovább, aludj csak egész nap!” – hallja megint, és csak most veszi észre, hogy nem is az órán, hanem otthon van, és nem a tanár szólítja fel, hanem az édesanyja keltegeti. Ráadásul nem is kell iskolába menni, mert téli szünet van. „Hiszen Grisával ma síelni akartunk menni” – gondolta Misa, és egy csapásra elmúlt az álmissága. Gyorsan felöltözött, megreggelizett, és kiment a házból.

Derűs, de fagyos idő volt. Hideget árasztottak a fehér, téli napsugarak. A hideg a lélekbe hatolt, megérintette az arcot. Misa előszedte a fészerből a sítalpakat és -botokat, a vállára dobta őket, és futásnak eredt a falu széles főutcáján.

A boltnál, ahova a találkozót tervezték, nem volt senki. „Biztos nagyon fázott, amíg várt, és hazament” – gondolta, és a folyópart felé vette útját, ahol a barátjáiék háza állt.

Grisa anyja éppen a folyóhoz indult vízért, mikor vödörkkel a kezében összetalálkozott Misával a verandán.

– Szervusz, Mihail, szervusz. Menj csak be, próbáld meg felébreszteni a barátodat! Én már belefáradtam.

Grisa az ágyon feküdt a kemencével szemben – nem rossz hely a fagyban! Misa mérges lett, egy szót sem

szólt, csak felemelte a bundát, amivel barátja takarózott. Grisa mocorogni kezdett, és tapogatózott, de nem találta a takarót, így kénytelen volt kinyitni a szemét.

– Kinek az ötlete volt, hogy reggel találkozunk a boltnál?! Teljesen átfagytam, amíg vártalak! – Misa valóban dühös volt.

– Ne nyaggass, még ráérünk. Olyan jó aludni!

A két barát hamarosan útnak indult. A sínyom kemény és tiszta volt, már egy hete nem havazott. Csak úgy csikorogtak a sítalpak. Bár Misa városban nőtt fel, jól síelt, ugyanis tagja volt a sportcsapatnak. Grisa nem sportolt, de ügyesen siklott le a magas dombokról, és ugratott a hóbuckákon, mint minden falusi gyerek. De nem tudta utolérni a barátját, ezért mérges is volt.

A két barát fél óra múlva elért oda, ahol az egyik domb magasabb volt, mint a másik, és a tetejükéről látszottak a falu házai. A kéményekből hosszú füstoszlopok szálltak az ég felé.

A fiúk síelni indultak. Grisa ügyesebb volt a barátjánál. Misa lesiklott a magasabbik dombról, egyenest egy hóbuckába. Mindene csupa hó lett.

– Építsünk egy magas ugratót! – mondta Grisa, azzal eldobta a síléceit, és elkezdte hordani a havat a sínyomra. Már hozzászokott az ilyesfajta játékokhoz. Misa is segített neki.

Hamarosan elkészült az ugrató. Grisa felment a domb feléig, kiáltozva siklott lefelé, majd lendületet vett az ugratón, repült három métert, aztán puhán landolt a sínyomon.

Miután megállt, vidáman odakiáltott Misának:

– Mérd meg a botokkal, milyen messzire ugrottam!

– Kétbotnyi és még egy fél! Maradj itt, én is szeretnék egyet ugratni.

De ő még sohasem próbálta. Bele is esett a hóbuckába, és csak barátja segítségével tudott kiszabadulni.

Ekkor Grisa úgy döntött, hogy felmegy a domb legtetejére, és onnan síugrással jön le, bár Misa ellenezte ezt az ötletet.

Nikolai Abramov (1961) költő, műfordító, színész, újságíró és fotográfus vepsze családban, Ladva faluban (Leningrádi Terület) született. Tanulmányait a vinnyicai középiskolában, a leningrádi térképészeti technikumban, a Petrozavodszki Állami Egyetemen, illetve a Karél Állami Pedagógiai Egyetemen folytatta. Édesanyja, Maria Alekszejevna vepsze mese- és énekmondó, tőle örökölte a költői vénát; az édesanyjához érkezett finn, holland és amerikai folkloristákkal együtt hallgatta és tanulta anyanyelvén az ének-, monda- és meseszövegeket.

Fontosabb kötetei: *Koumekümne koume / Harminchárom* (1994), *Kurgiden aig / A darvak ideje* (1999) *Pagiškam, vel'!* – *Поговорим, ёпам / Beszélgessünk, barátom* (2005). Verseit számos nyelvre lefordították, többek között finnre, oroszra, észtre, svédre, norvégra, karélra, komira. Magyarul 2010-ben jelent meg a *Kétszer harminchárom / Kahišti koumekümne koume* című kétnyelvű kötet válogatott verseiből.

Műfordítói munkája is tiszteletre méltó: vepszére fordította Puskin, Jeszenyij, Paszternák, Rubcov, Viszockij, Jevtusenko; Khajjám, Shakespeare stb. műveit, valamint a The Beatles néhány slágerét, hogy visszacsábítsa anyanyelvükhöz a vepsze fiatalokat.

– Ne csináld, még elesel és megsérülsz!
 – Te nem láttad, hogy a múlt télen mekkora dombokról ugrattunk a nagyobbakkal! Figyelj, és tanulj, amíg velem vagy.

Grisa felment a dombra, ám amikor lenézett, végigfutott a hátán a hideg, és már nem akart leugratni. De ha egyszer megigézte, meg kell csinálnia. A barátja letről integetett neki. Mélyet sóhajtott: „egy, két, há... gyerünk...”

Misa csak a szemével követhette Grisát, amint lesüvített a dombtetőről, majd a hóba csapódott, és széttört léceinek darabjai szanaszét repültek.

Misa nagy nehezen odament a barátjához, aki a hóbuckában nyöszörgött.

– Grisa, Grisa, élsz még?

– Élek, csak eltört a lábam, nagyon fáj! Segíts kiszabadítani!

Szerencsére a lába mégsem tört el, csak egy kicsit kificamodott.

Sok hó volt ezen a télen. Misa odaadta a barátjának az egyik silécét, és a két barát lassan, botladozva indult haza.

Télen rövidek a napok. Hamar besötétedik, és az égen kigyúlnak a csillagok. Még szerencse, hogy telihold volt, és világított.

Grisa hamar elfáradt a fájós lábával, ezért leült a hóba.

– Ennyi, nem tudok tovább menni. Menj egyedül a faluba, és hívj segítséget!

– Azt nem lehet, kihűlhetsz, vagy jöhetnek a farkasok. Pihenünk egy kicsit, aztán megyünk tovább.

Mire a fiúk beértek a faluba, már keresték őket. Szüleik már felhívták a rendőrséget, hogy eltűntek a fiaik. Indultak is volna a keresésükre, de éjnek évadján ugyan hova mehettek volna?

Minden jó, ha a vége jó. A szülők nem szidták meg a fiúkat, miért is szidták volna? Mindenki örült: a szülők annak, hogy a fiúk jól vannak; a rendőrök annak, hogy senkit sem kell keresniük a hideg éjszakában; a két fiú pedig a síelős kalandnak.

Vepszéből fordította: Niedetzky Gabriella

Forrás: Abramov N. Suksil. In: *Verez tullei*, Almanah, 2011, 145–146.

NYINA JADNE A sámán lelke

Ezt a csodálatos történetet különböző helyeken, különböző emberektől hallottam: az Antyipajutai és a Nahodkai tundrán, Jamal Tazovi járásához tartozó falvainak – Antipajuta, Nahodka, Tazov és Gaz-Szale – nyenyec lakóitól...

Jenara Szalinder sámán három hónapja fejezte be földi életét Tazov falu kórházában. Középkorú férfi volt, zömök, gyors mozgású. Napbarnított arcán ragyogtak gesztenyebarna szemei, fekete gyér haja kiemelte jóságos arcát a kicsi orral és a határozott állal, munkától megfáradt keze mindig barna volt, mert állandóan foglalatalkodott valamivel: hol csónakokat meg szánokat javított, hol tűnzjant¹ font, hol különféle, az élethez elengedhetetlenül szükséges dolgokat készített, hol halászhálót foltozott, hol a fagyos Tazovi-öbölben halászott... Személyi igazolványában születési dátumként 1924. május 1. szerepelt, de azokban a régi időkben az Antyi-

pajutai tundrán élő nyenyecnek maguk sem tudták saját születésük időpontját, már csak azért sem, mert nem volt róla papírjuk... Számunkra, tundrai nyenyecnek számára nem volt különösebb jelentősége a születési dátumnak. A nemzetséggfők így emlegették: abban az évben, amikor ez az ember született, rengeteg szarvas pusztult el a tundrán szörnyű betegségben. Vagy: abban az évben született, amikor a tél végén befejeződött a háború... A nyenyeceknek a XX. századig nem volt írásbeliségük, ezért csupán a nép emlékezetében maradtak fenn a természet különös ismertetőjelei, a különböző élettörténetek, a fontos vagy szokatlan események. A múlt század hatvanas éveiben, amikor tundraszerte tömegesen állították ki a falvak lakóinak a személyi igazolványokat, a községi tanácsok munkatársai maguk írtak be valamilyen évszámot, hónapot és napot, különösen az idősebb generáció tagjainak. Ránézésre állapították meg az életkort, így előfordulhatott, hogy a gyerekek idősebbeknek ítéltettek, mint a saját szüleik. De az sem kizárt, hogy Jenara Szalinder valóban 1924. május 1-jén született. Érdekes az a tény, hogy ugyancsak május elsején halt meg 2005-ben. Ebben is van valami mágikus, rejtélyes.

1 tűnzjan: szarvasbőrből készített pányvakötél, lasszó

Származása szerint Jenara törvénytelen gyerek volt. Édesanyja az Antypajutai tundra gazdag nyenyecéinél dolgozott. Kevesen emlékeznek rá, de Jenara tudta, hogy az ő édesanyja szép asszony volt és a ruhavarrás kitűnő mestere. Akkoriban nagy bűnnek és szégyennek számított a lányanyaság.

Egyszer a szálláshely gazdája egyik alkalmazottját, Jenara anyját a saját rokonainak távoli szálláshelyére irányította ahhoz a hatalmas szarvasnyájhoz, melyet északra kellett vezényelni.

A szálláshelyen akkoriban a „tü habcsa” betegségben szenvedtek a szarvasok. Az öreg gazda úgy döntött, hogy a beteg állatok húásával eteti meg néhány kutyáját, szerencsétlenek el is pusztultak nyomban. Az öreg a beteg szarvasok húásával etette meg a négy év körüli kisfiút, Jenarát is... Anyja távollétében annyi húst tömött belé, hogy szerencsétlen súlyosan megbetegedett. A második napon este már semmi életjelet nem adott. Az öreg azt gondolta, hogy meghalt a fiúcska, ezért úgy döntött, hogy azon a pihenőhelyen hagyja, ahol a csum² állt.

Ahogy az ilyenkor szokás, a gyermeket felöltöztették, bebugyolálták, és feltették a szánra. A halotti leplen nyenyec szokás szerint csináltak egy bevágást az arca fölött (ugyanis kezdetektől azt gondolják, hogy az elhunyt a halál után lélegezik, és új életet él azon a világon is), szarvast azonban nem vágtak le, mentek tovább.

Sok év elteltével maga Jenara Szalinder idézte fel és mesélte el a tundra lakóinak a következőket:

„... Régen történt. A házigazdák magamra hagytak. Tél volt, de lehet, hogy tavaszelő, amikor már a hóolvadási helyek is megjelentek a földön. Emlékszem arra a pillanatra, amikor magamhoz tértem, ugyanis valaki valamilyen puha, nedves dologgal legyezte az arcomat... Valaki vizet öntött a számba. Kinyitottam a szemem, és láttam, hogy egy nagy fehér madár röpdösött felettem, ő legyezte nedves szárnyával az arcomat, ő vezette végig szárnyait az ajkaimon. A számba hulló nedvességtől kezdtem jobban érezni magam. Aztán megint elvesztettem az eszméletemet...

De akkor ez a valaki bogyókat tett a számba. Aztán egy nagy fehér hattyút láttam röpdösni felettem, ráncigált, ruhámnál fogva megragadott a csőrével, próbált felemelni a szánról, és letenni a földre.

Valamilyen csoda folytán talpra álltam, és mentem a hattyú után, ő pedig futott előre, és hívott engem...

Botladozva vánszorogtam utána. Hosszú ideig mentünk, végül egy új szálláshelyen találtuk magunkat, ahol a gazdák laktak, egy anya a férjével. A mostohaapa igencsak elcsodálkozott, amikor meglátott engem, de azt mondta: „Hát, ha egyszer életre ítéltté, hát élj!”

Jenara ifjúként és érett férfiként is ritkán ment el vadászni, akkor vadludakat vagy más vadat hozott a csumba. De fehér hattyúkra sohasem lőtt. Tavasszal csapat-paport ott hagyott, amikor meghallotta a hattyúk hangját. A madarak magasztosan repültek fenn az égen, ő meg sokáig nézett utánuk, gyönyörködött a repülésükben, követte őket a tekintetével, és szerencsés repülést kívánt nekik...

Hogy a sámán mire gondolt ezekben a pillanatokban, azt senki sem tudja.

Jenara egész életében szent madaraknak és fivéreinek tartotta a hattyúkat... Egyszer tavasszal, amikor a hattyúk megérkeztek a tundrára, csoda történt. Ezek a madarak különös testvéri érzést ébresztettek Jenara lelkében, szomorút, de csodálatosat. Jóságos lett, megértő, tökéletesnek és barátságosnak látta az egész világot. Befogott a legjobb, négy egészséges szürke szarvasból álló fogatába, és szülőföldjére, az Antypajutai tundrára hajtattott, hogy felkeresse idős barátait, távoli rokonait – segítette a rászorulókat, jövődőt mondott, kapcsolatot teremtett a szellemekkel...

Jenara gyerekkorától szerette a munkát, soha nem ült tétlenül, igyekezett mindent megtanulni, amit megkövetelt az élet a szigorú tundrai körülmények közepette.

Amikor győzött a szovjet hatalom, elhurcolták az iskolába, de három év múlva abbahagyta a tanulást. Furcsa dolgok kezdtek vele történni... Könnyen kitalálta az elveszett szarvasok tartózkodási helyét, megjósolta az időjárást, a jövőt, meggyógyította a betegeket: akinek a fejére tette a kezét, máris megkönnyebbült, megnyugtatta az ideges, nyugtalan embereket. Gyakran beteljesedtek a jóslatai. A kamasz fiú varázstehetségéről szóló hír vilámként repült tundraszerte. Egyszer arra a szálláshelyre, ahol Jenara Szalinder (ekkor már mindenütt így hívták) lakott, ellátogatott a híres sámán, Mertjako. Alaposan szemügyre vette az ifjút, beszélgetett vele, és ezt mondta neki: „Te, Jenara, meg vagy áldva Isten ajándékával, igazi sámán lesz

2 csum (oroszc szó): rendszerint kúp alakú, hordozható nomád sátor

belőled! Akarod, hogy tanítsalak? Nem lesz hozzád hasonló a tundránkon! Gyere velem a csumomba!”

Így kezdte tanulni a sámántudományt. Ekkorra már betöltötte a tizenötödik életévét, de lehet, hogy többet is. Ki tudja, hiszen a tundrán mindennek sajátos értelme van: a tavasz és a nyár – egy év, az ősz és a tél – már egy másik...

Sok év múltán Mertjako sámán neki ajándékozta saját penzerét,³ és önálló útjára indította Jenarát. A fiatal sámánt az Antyipajutai és a Nahodkai tundra sok-sok szálláshelyére hívták. Ám a szovjet hatalom sem tétlenkedett. Hamarosan három év börtönre ítélték sámánkodásért. De tudományát – melyet a nagy sámán adott át neki, aki időközben más világra szenderült – a rabság éve alatt sem felejtette el. Szabadulása után átköltözött a Nahodkai tundrára, mert szabadon akart élni, minél messzebb a hatalomtól.

Jenara feleségül vett egy fiatal, kétgyerekes özvegyasszonyt. A családban csak lányok születtek, de a sámán egy fiúörökösről álmodott, akinek szerette volna átadni a Feljebbvalótól kapott ajándékot. De nem született fiuk. Sem a Nahodkai, sem az Antyipajutai tundrán nem talált magának tehetséges tanítványt, utódot...

Múltak az évek. Jenara dolgozott, halászott, a család nőtt, fogadott és saját gyerekeit egyformán dédelgette, szerette. A peresztrojka éveiben Jenara Szalinder ismét felhívta magára a hatalom figyelmét, de ekkor már, hála Istennek, más idők jártak.

Egyszer a járási hivatal arról értesítette, hogy meghívó jött Moszkvába, ahova Oroszország sámánjait hívták össze. Ott, az ország minden szegletéből érkezett sok száz tehetséges ember között a nyenyec sámán, Jenara Szalinder is bemutatatta minden tudományát, összes módszerét, mesterségét. Hivatalosan is elismerték, hogy valódi sámán.

A múlt század kilencvenes éveitől ő volt az egyetlen működő sámán a Nahodkai tundrán. Bárki, bármilyen alkalomból hívta az Antyipajutai tundrára, senkinek sem mondott nemet. Jenara sámán legfőbb rendeltetése az volt, hogy a nyenyec temetési szokások szerint elkísérje a halottakat a másik világba. Sajátos állapotba került, beszélgetett a halottal, megtudakolta, miért halt meg, mit nem tudott megvalósítani ebben az életben, kinek mit akar üzenni, vála-

szolt a kérdésekre, átadta az elhunyt kéréseit és végakarátát az élő rokonoknak. Az utolsó években már gyógyított is...

Amikor a szellemek közvetítőjükké választották Jenarát, rendkívüli képességei és tudása volt a természet és a társadalom életének különböző szféráit illetően, birtokában volt a népi gyógyászat módszereinek is. A gyógyítás során különböző füveket használt, ismerte a melegborogatást, az érvágást, a sebégetést; alkalmazta a pszichoterápiát, a hipnózist; tudott segíteni töréskor, nyílt sebek ellátásakor; birtokában volt a tiszta vallási eszközöknek (ráolvasás, szertartás) is; használt talizmánokat és amuletteket. Ment, ahova csak hívták a nyenyec távoli szálláshelyeiről, magával vitte a dobját, a sámánszer-tartás alatt beszélgetett a beteggel, hogy elterelje a figyelmét a szenvedéstől, a fájdalomtól. Az volt a legfontosabb feladata, hogy meggyőzze a lelket, térjen vissza; vagy visszaszerezze a lelket attól a szellemtől, amelyik elrabolta. Az ilyen alkudozások speciális szóbeli művészetet követeltek a sámántól...

Nem mindennapi ember volt, természetfölötti tehetséggel megáldva érintkezett a szellemekkel, más világokba látogatott, kitűnően eligazodott a természeti jelenségekben, a vadak és a madarak viselkedésében. A hattyúkat szent madaraknak tekintette, és ha valaki megölt egy hattyút a Nahodkai tundrán, így méltatlankodott: „A hattyúk az én szüleim. Ne bántsátok őket!”

Jenara minden tavasszal kiment a tundrába, sokáig bolyongott, és türelmetlenül várta a fehér hattyúk érkezését. Időnként az arcához érintette a hattyútollakat, magába szívta az evezőtollakból áradó távoli illatot, és akaratlanul is könnybe lábadt a szeme: a múlt, a régmúlt napok illata volt ez – mindannak az illata, ami nem tér vissza soha már...

Néhányan azt mesélik, hogy halála után a malicája⁴ aljának rátétén találtak néhány, hattyúzárnyból származó tollacskát. Vitte magával őket tundraszerte...

Az a hír járja, hogy amikor meghalt a felesége, ezt mondta: „Egyedül maradtam. A nekem rendelt hét év alatt el kell érnem, hogy gyermekeim megálljanak a saját lábukon, hogy tisztességes emberek legyenek.” Valóban hét évet és hét napot élt, de nem várta meg a hetedik hónapot...

Amikor eltemették, a temetőből visszatérőben a férfiak hét fenyőágot szúrtak le a hóba. Hét lyukat fúrtak a koporsójának oldalfalába is, egy nagyot pedig a tetejére. Ez volt a sámán végakarata.

³ penzer: dob

⁴ malica (orosz szó): szarvasbőrből készült, szőrével befele fordított, csuklyás, elől zárt férfi öltözet

A tundralakók ma is gyakran felidéznek, amikor Jenara a soron következő szeánszon maga elé tett egy tiszta csészéaljat alkohollal vagy vodkával, fogott egy frissen lehullt, tiszta hódarabkát, lenyelte, majd a szájából egy kövecske esett ki: ha fekete volt – a páciens tényleg beteg, ha fehér volt – a páciensnek kutya baja. A fehér követ amulettnek, talizmánnak tartották, gyakran még a malicába is belevarrták. A fekete követ is megőrizték, de amikor felépült a beteg, a fekete kő magától eltűnt. Az emberek ma is hálával gondolnak Jenara sámánra, és sajnálják, hogy most nincs kihez segítségért folyamodniuk.

Azokban a napokban, amikor a sámán a másik világba távozott, még egy szokatlan dolog történt.

Rokonai minden előkészületet megtettek, ami ilyenkor szükséges. Amikor a halott az utolsó éjszakáját is eltöltötte a saját otthonában, ebéd után új ruhába öltöztetve kivitték a házból, feltették a szánra minden temetési rítust betartva. A szán mellett kis tüzet raktak, megterítették egy asztalkát...

Az emberek álltak és várták, hogy mikor fejeződik be az utolsó előkészület, és mikor indulhat a menet a messzi tundrába, a nemzeti temetőbe. Annak ellenére, hogy május eleje volt, rendkívüli hideg tombolt. Sokáig tartotta magát a tél.

...A néma, mozdulatlan levegőben hirtelen távoli kiáltások csendültek fel. Az emberek meglepődve fordították a fejüket az ég felé: énekes hattyú ilyenkor, errefelé? Valami nagyon összezavarodhatott a természetben.

A magányos hattyú kiáltozása ujjongást váltott ki az emberekben, elfeledtek minden bánatot, gondot, nem tudták mire vélni, ezért egymást kérdezték:

„Honnan került ide ez a fehér hattyú? Ilyenkor nincs is hattyú a tundrán! Vajon mi hozta őt ide?”

Csak egyetlen aggastyán szólalt meg halkan nyenyecül: „Hohorej jungumü nyenyecja szidjangm hoszaja!” (A hattyú a közülünk eltávozott lelkéért repült ide.)

... Először a sámán szent szánjáról látták felröppenni a hattyút a falu lakói, ezt követően három kört tett azon kétemeletes házak felett, amelyeknek egyikében volt a sámán lakása. Volt, aki megpróbálta magához hívni a madarat, de az elrepült, időnként panaszos hangokat hallatva.

A temetési menet lassan útnak indult, a fehér madár pedig kitartóan követte a szomorú gyászmenetet, kétségbeesetten csapkodott a szárnyaival, lejjebb ereszkedett. Aztán hirtelen felemelkedett a levegőbe, és elrepült a nap irányába...

Az esemény egyik szemtanúja, aki az utolsó szarvasfogaton utazott, később így magyarázta a hattyú viselkedését: „Az eltávozottnak minden bizonnyal egész életében segített a nap energiája, a madár soha sem takarta el a napot. A hattyúk az emberek lelkei, ez a hattyú a saját rokonának a lelkéért repült ide. Jenara lelke örökre a hattyú lelkébe költözött, a madár magával vitte a lelkét...”

Ebben az egészben van valami csodálatosan szép, és amikor eszembe jut ez a történet, mindig melegség önt el.

Azért is különösen örvendezik a lelkem, mert ennek a hatalmas sámánnak Jadne volt a neve!

Nagy Katalin fordítása

Forrás: Нина Ядне: *Ромка*, Екатеринбург, 2011, 110–115.

Nyina Jadne (1946) író, publicista, közéleti szereplő sokgyermekes tundrai nyenyec réntenyésztő családban született a Jamal-Nyenyec Autonóm Körzet Antipajuta nevű falujában (Tazovi járás). Leningrádban elvégezte a Herzen Pedagógia Főiskolát. Több tundrai iskolában, internátusban is dolgozott. Több mint tíz könyve jelent meg (pl. *Я родом из тундры / A tundra szülőtte vagyok; Подарок судьбы / A sors ajándéka; Древо жизни / Életfa; В краю моем, в краю оленьем / Szülőföldemen, rénes földemen; Ромка / Romka* stb., de rendszeresen publikál a különböző időszaki kiadványokban, irodalmi almanachokban (Vörös Észak / Красный Север, Északi Területek / Северные просторы, Ablak Északra / Окно на Север, Obi Szivárvány / Обская радуга stb. Anyanyelvén és oroszul ír. Tagja a Nemzetközi Finnugor Írószövetség elnökségének, az Orosz és a Csuvas Írószövetségnek is. Több közéleti és irodalmi díjat, kitüntetést kapott.

Jurij Vella (Jurij Kilevics Ajvaszeda, 1948) erdei nyenyec költő, író, filozófus, publicista, réntenyésztő. Művészi álneve az erdei nyenyec nemzetségek egyikének nevéből ered. Elvégezte a Gorkij Irodalmi Főiskolát. Nyenyecül és oroszul ír. A nyenyec nyelvi hagyományokhoz ragaszkodó Ljubov Nyenyang és az orosz versszerkezetet a nyenyec

költészetben elsőként alkalmazó Vaszilij Ledkov örökségét szintetizálja műveiben. Fanyar humora a nyenyec lélek és észjárás ismerete nélkül szinte lefordíthatatlan. Az Obi-ugor Népek Újjászületése Tudományos Kutatóintézetének munkatársa; folklórszövegek gyűjtésével és feldolgozásával foglalkozik, videofelvételeket készít a szurguti hantik és az erdei nyenyeczek hagyományos életmódjáról. A Varjogáni Szabadtéri Néprajzi Múzeum alapító igazgatója, a Jugria Megmentéséért Társadalmi Szervezet tagja, a Réntenyésztők Szövetségének elnöke. Ő maga is aktív réntenyésztő. Eddig megjelent kötetei: *Весту из стойбища. Книга первая / Tudósítások a szálláshelyről*, 1. könyv – Свердловск, 1991; *Весту из стойбища. Книга вторая / Tudósítások a szálláshelyről*, 2. könyv – Радужный, 1991; *Белые крики / Fehér kiáltások* – Сургут, 1996; *Путь хозяйки Азана*. (Olga Kornijenko társszerzővel) – Нижневартовск, 1999. *Трунмуху / Triptyques / Nyenyec triptichon* – Ханты-Мансийск, 1999; *Поговори со мной / Beszéljess velem*, Нижневартовск, 2006. Magyarországon sokáig csak folyóiratokban, antológiákban olvashattuk műveit (Bede Anna, Vándor Anna, Nagy Katalin fordításában). 2004-ben jelent meg első, magyar nyelvű önálló kötete Pustay János fordításában (Jurij Vella: *Fehér kiáltások*, Szombathely).

JURIJ VELLA

Hallgatás

Nagyanyám bőbeszédű asszonyság volt. De néha, a part mentén haladva megállított, és idő aszalta, bütykös, könnyű kezét a fejemre tette, és csak álltunk, hallgattunk a csendes folyóvíz előtt. De szívünk nem hallgatott. Folytatták a beszélgetést. Nagyanyám láthatatlanul és hallhatatlanul adta át nekem az érzéseit, gondolatait. Nem, nem is ő adta át. Én kezdtem az ő szemével látni a nap ragyogta hűvös folyókat, az ő fülével hallani a mocsár mögött messze krúgató darvakat, az ő szívével befo-gadni a szálláshelyünket, s benne minden hangot, minden neszt, minden lélegzetet.

Forgás: *Молчание*. In: Юрий Велла: *Белые крики*, Сургут, 1996, 97.

Az örökről

Ma koporsót készítettem egy asszonynak.

Isten tudja, miért, eszembe jutott egy nyenyec mondás: „Az embernek kétszer faragnak bölcsőt. Az elsőt születésekor, a másodikat halálakor.”

Az elsőt, a bölcsőt már túléltem. Hátra van még a második...

Az is megfordult a fejemben, hogy egyáltalán nem mindegy, ki faragja ki az én utolsó bölcsőmet. Gondolatban minden falubelit számba vettem, de senkit sem tudtam elképzelni. Lehet, hogy az ember nincs is most a közelemben? Talán még meg sem született? Vagy idegenben halok meg? És majd temetetlenül porladok el valahol?

Egyszer azt mondta nagyapám, hogy az ember a halála előtt megérzi, hogy ki fogja elkészíteni számára az utolsó bölcső-koporsót. Biztos volt abban, hogy az övét én fogom.

Így is történt...

Forgás: *О вечном*. In: Юрий Велла: *Белые крики*, Сургут, 1996, 136.

Nyenyec találós kérdések**Találd ki, mi az!**

Akár a sötét vadonban,
akár az erdei patakban
oj-uj-uj! ej-ej-ej!
mohos görgelékkő hever.
(*A medve*)

Cirbolyaerdőben,
Part menti fenyvesben
egy asszony áll –
nyakában pettyes sál.
(*A galóca*)

Szeretnél a télből a nyárba jutni? –
Csak egyszer kell átlépni.
(*A küszöb*)

Amikor szundikál –
felborított üst a katlannál.
Amikor talpon van –
négy lábú asztal.
(*A kutya*)

Sűrű vadonban,
Patakparton,
meleg nyírdézsza.
(*A vadvakcsa fészke*)

Nagy Katalin fordításai

Загадai моя загадка. In: Юрий Айваседа Велла – Ольга Г. Корниенко: *Путём хозяйки Агана*, Нижневартовск, 1999, 100–106.

Életéhezők Jókai Anna:
Éhes élet,
Írók Alapítványa
– Széphalom
Könyvműhely, 2012.

Jókai Anna új regénye egy rendhagyó család története napjainkban – akár az első XXI. századi magyar családregénynek is nevezhetnénk. Szereplői: Atyi, nyugdíjas matematikatanár, jóságos, szelíd, bölcs, megértő – az író mégsem csinál szentet belőle, alakját finom iróniával ábrázolja, közelebb hozva őt így az olvasóhoz. Atyi első felesége annak idején Amerikába szökött, csak egy cédulát hagyott maga után a konyhaasztalon. Kint egy családelenes szekta tagjaként halt meg, tisztázatlan körülmények között. Zsizse Atyi második felesége. Hetvenöt éves, amit senki sem akar elhinni róla; az a típus, akire azt szokták mondani, jól tartja magát; a megtartó asszonyok közül való: féltő gondoskodással ápolja a nagybeteg Atyit. Retteg a haláltól; állandóan kozmetikázza (álcázza) magát. Az ő első férje is külföldön halt meg, Zsizse szerint: „...eufóriában akasztotta fel magát, kíváncsi volt, milyen a túlvilág.” Patti Zsizse első házasságából született lánya. Ötvenéves. Megkeseredett, magányos férfigyűlölő. Egyszerre taszító és szánnivaló figura. Lánya, Réka, akit fentebb említettünk, a regény legfiatalabb s kezdetben legkevésbé rokonszenves szereplője. Nem azért ellenszenves, mert fiatal, s nem is azért, mert reklámfilmekben játszik, s minden vágya viszontlátni magát valamelyik divatos női magazin címlőjén. Ő az a tipikus mai huszonéves, aki, ha álmából verik is fel, kívülről elsorolja az összes létező magyar és külföldi médiasztár nevét, ám fogalma sincs róla, miért gyásznap november negyediké. „Majdnem átszúrta a mellemet a bazi nagy kokárdával, plusz egy fekete selyemcsík, mert valami november négyre emlékezünk. (...) Atyi apja valamilyen hős volt, mártír, de hát a modern korban a felvilágosult ember már nem hajlandó feláldozni magát, az eszmék nem hoznak semmit a konyhára” – ismerhetjük meg Réka „filozófiáját” egyik monológjából.

Réka titokban tulajdon nagybátyjába, Áronba szerelmes, aki „igazi nagymenő”, s akinek „pénze is van, farka is van,” s aki Atyi első feleségétől született. Áron igazi korunk hőse. A vállalkozó. Jól ismert típus mindennapjainkból. Autókkal foglalkoz-

zik, ahogy mondani szokták. Gyanús kapcsolatai s ebből adódóan sok pénze van, mígnem elcsúszik ama banánhéjon; a csőd szélére kerül; börtön fenyegeti. Mellesleg ő tartja el ezt az egész kesze-kusza családot. Sőt, apja kérésére a hajléktalan bőrgyógyász, dr. Bertinszky Tivadar rendelkezésére bocsátja a városon kívüli telephelyén álló, összkomfortos lakókocsit, s éjjeliőrként alkalmazza a későbbiek során – Patti élettársaként – családtaggá avanzsáló „Tivi bácsit.” A volt osztályvezető főorvos túl gyakran és túl feltűnően dézsmálta a kórházi kábítószereszekrény tartalmát, ezért megfosztották annak kulcsától és a praxisától. Felesége is kidobta; utcára került, így lett Atyiék „saját” hajléktalanja.

Rózsa Áron volt felesége. Húsz évvel a regényidő előtt Rózsa – az orvosi figyelmeztetés ellenére – világra hozta első és utolsó gyermeküket, a torzszülött Ádámot. Ádám magatehetetlen, minden kommunikációra képtelen – egyetlen megszületett, élő üvöltés. Ráadásul nem sokra rá Rózsát örök életére tolószékbe szögezi a sclerosis multiplex. Áron elhagyja feleségét és fiát, akit egyébként nem hajlandó elismerni nemhogy fiának, de emberi lénynek sem. (Rózsát és az őt rendszeresen látogató Atyit leszámítva ebben osztozik Áronnal a család valamennyi tagja; belső monológjaikban Ádámot csak mint visszataszító szörnyeteget emlegetik.) Áron azért nem annyira szívtelen; néha felugrik volt feleségéhez, pénzt ad neki, veszekednek egy sort, s máris rohan tovább. Ápolónőt is fogad a két nyomorék mellé. Íme, a család, és el kell gondolkodnunk, valóban olyan rendhagyó ez a família a teljes szétesés korában?

S a két kívülálló, Cezár Apollónia és Kováts Béla. Apollónia idős, sikeres és gazdag író, történelmi regények szerzője. Hiú a végtelenségig. Lilahagyma színű parókát hord, és egy törpekakast tart az erkélyen, akit Antoniusnak hív. Apollónia igazi neve Czellner Aranka, apja könyvügynök volt, anyja a Városligetben énekelt, ám mindezt gondosan titkolja olvasói előtt, egyedül rég halott férje tudott róla. Apollónia a naplójához sem őszinte. Ráadásul paranoiás; meggyőződése, hogy a „fasiszták” az életére törnek. Megfigyelik, még a Népszavát is kilopják a postaládájából.

Apollónia regényeit Patti gépeli, s afféle társalkodónői szerepet is betölt a minden hiúsága, bogarassága ellenére is szeretetreméltó író mellett. Kováts Béla felbukkanásáig. Béla árvaházban nőtt fel, szüleit nem ismerte, egy időben börtönőrként dolgozott, most azt a bankot őrzi, melynek Apollónia is ügyfele. Itt, a bankban ismerkednek össze – az ókor szerelmese s az érzékeny lelkű, a Havanna lakótelep egyik poloskatanyáján művészi álmokat dédelgető biztonsági őr. Béla szépen lassan a gazdag „nyanya” kegyeibe férkőzik – ne gondoljunk semmi rosszra, derék Bélának nem az a stricitípus, csupán – s ez is tipikus mai jelenség – ki akar törni. És még a saját bankjának is tartozik... Nincs könnyű dolga; a paranoiás Apollónia először őt is meggyanúsítja, hogy a „fasiszták” ügynöke. Patti is foglalkörömmel védi pozícióját a betolakodóval szemben. A modern rabszolgák párharcában Béla kerekedik felül; a kissé ostobácska Pattival ellentétben ő az elszántabb, kitartóbb, ravaszabb és gátlástalanabb.

A regény jóformán teljesen a szereplők belső monológiáiból áll. Valamennyi szereplőt egy rá jellemző élethelyzetben találjuk – Zsizsét a tükör előtt ülve, a hajléktalan Tivi bácsit zuhogó esőben a ház előtt, keze a kapu csengőgombján, Áront, amint éppen beront a bankba, s az ajtóban összeütközik Bélával, a biztonsági őrrel stb. Egyszerre látjuk őket és olvasunk a gondolatainkban, ami jelentősen megkönnyíti a velük való azonosulást, legalábbis megértésüket.

Bár egy, a közelmúltban vele készült interjúban Jókai Anna elárulta, számára nincs fő- és mellékszereplő, mindenki egyformán fontos, az *Éhes élet* főhősének mindenképpen Atyit kell tekintenünk. Ő az egyetlen szellemi ember az egész családban. Ő az, akinek elveivel a többiek nem tudnak mit kezdeni, sem elfogadni, sem teljesen elutasítani nem képesek. Szüntelenül Atyival vitakoznak monológiáikban – különösen a hitetlen, a mai materialista embertípust tökéletesen megtestesítő Áron. Míg a többieket a tébolyig kínozza a Hamvas-i életétség, a romló állapotú Atyi – aki tehetetlenül nézi vergődésüket az anyagba ragadva –, tudatosan készül a halálra, az átmenetre. „De azt nem szeretném, hogy hirtelen. Hanem tudatosan. Az utolsó percig korrigálva.” Míg néhány lappal odébb a büszke Zsizse így gondol a végső pillanatra: „... úgy jöjjön, mint a villámcsapás. Ne legyen időm előtte rettegni.” Atyi mégis hirtelen hal meg. Március 15-én Zsizse felküldi beteg férjét a padlásra, a háromszínű zászlóért. Mondván: „Kell az önbizalmának.” Atyin az a papucs van, amit Zsizse

vett neki, s amit még nem szokott meg. Lefelé jövet megcsúszik a padláslépcsőn. „Atyi lezuhant, s mielőtt még felfogta volna, már nem is élt. A zászló szétnyílt, s ráborult a testére.” Kevés író tud ilyen szépen végezni hőisével. Ilyen jóságos-kegyetlenül. Nem lehetett könnyű. (Tudjuk: „Bovaryné én vagyok!”)

Atyi akkor hal meg, amikor az egész, amúgy sem könnyű sorsú család válságban van. Pontosabban: külön-külön valamennyi családtag a maga válságát éli, a másikról alig véve tudomást. Mindegyikük helyzete egyenként tökéletesen kilátástalan. Mintha egy elsüllyedt hajón csupa úszni nem tudó utazott volna, s most ott kalimpálnak egymás mellett a rohánzó folyóban; viszi, sodorja őket az ár. Hitetlenkedve hallgattam, mikor egyszer költőbarátom azt fejtegette, van, hogy valaki már csak a túlvilágról tud segíteni azon a közösségen, amelyhez életében tartozott. Jókai Anna regényében pontosan ez történik. Atyi után Ádám is meghal; kiszabadul teste „kínzókamrájából.” A regényben így nincs kimondva, de a spirituális érzékenységgel megáldott olvasó előtt nem lehet kétséges, ki jött el érte. Áronnak sikerül talpra állnia, új – és tisztességesebb – vállalkozásba kezd; alkalmazza Pattit és Tivi bácsit, miután ügyesen összehozta őket (hogy mi is ilyen divatosan fejezzük ki magunkat). Lenyűgöző fordulattal az állását vesztett Rékának pont az általa lenézett Tivi bácsi szerez új munkahelyet. A lány Zsizséhez költözik, az idegösszeomlásból lábadozó asszony ne legyen egyedül. Cezár Apollóniát már nem figyelik a „fasiszták”; a gyermektelen író maga mellé fogadja Kováts Bélát titkárnak; a fiú beköltözik Apollónia férjének egykori szobájába. Béla sem úgy tekint már Apollóniára, mint gazdag nyanyára, akit jól ki kell használni, amíg lehet. Úgy élnek ezentúl, mint anya és fia. Apollónia a szép beszédre tanítja Bélát; segít a fiúnak valóban meglévő művészi képességei kibontakoztatásában. Béla pedig rátereli az addig az ókor bűvöletében élő író figyelmét a mai magyar valóságra. Amiről tulajdonképpen ez a regény is szól. Melynek végére tehát mindenki megtalálja élete értelmét, vagy legalábbis közel kerül hozzá. Az olvasó – aki a totális összeomlásra volt kihegyezve – először alig akarja elhinni a váratlan, bravúros könnyedséggel, szinte észrevétlenül véghezvitt feloldást. Ami feloldozás is egyben; az író új élettel ajándékozta meg hőseit – most már nyugodtan magukra hagyhatjuk őket. Atyi velük van.

Barna T. Attila

Nemzetek és előítéletek

Kiss Gy. Csaba:
Nemzetek és előítéletek.
Esszék, tanulmányok
az Adriától
a Balti-tengerig,
Nap Kiadó, 2013.

Közép-Európáról, erről a sokféleképpen értelmezett régióról egyre újabb és újabb feldolgozások születnek. Ez nem is csoda, hiszen ezt a „régit” témát minden szerző a saját szakterületének megfelelően (politológia, közgazdaságtan, történet- és irodalomtudomány stb.) vizsgálja és értelmezi, ami új kiadványok sorát eredményezi. Szintén a közép-európai régió múltját és jelenét választotta új könyve témájaként az irodalomtörténész Kiss Gy. Csaba, aki új kötetében az irodalom- és a művelődéstörténet szempontjából vizsgálja ezt a sokat vitatott területet.

Közép-Európára nézve kétféle definíció létezik. Az egyik a Német-római Birodalomtól keletre eső, a latin kereszténységhez csatlakozott országokat, így a lengyel, magyar és a cseh királyságot sorolja ehhez a régióhoz. A másik a Német-római és az Orosz Birodalom közötti területet, az úgynevezett *Zwischeneuropa*-t tekinti Közép-Európának. Bár a szerző az első fogalmat használja, írásaiban itt-ott kitér a tágabban értelmezett régió népeire is (szerbek, románok).

Maga a könyv 20 tanulmányt és esszét tartalmaz. Ezek döntően az elmúlt 4-5 évben jelentek meg, nagyrészt külföldön és idegen nyelven, de emellett több új írás is szerepel. Maga a kötet három, különböző tematikájú fejezetre tagolódik.

Az elsőben szereplő esszéekben a szerző politikai szempontból vizsgálja a térséget a XVIII. század végétől napjainkig. A vezérmotívumot a régió népeinek nemzetté válása jelenti, melynek kapcsán több téma is szóba kerül (nemzeti identitás és szimbólumok, alkotmányok, emlékezetpolitika stb.). A műfajból következően jelen vannak a szerző és a térség életéből vett személyes emlékek is az elmúlt fél évszázadból, mint például az 1968-as Prágáról szóló esszéjénél. Az egyetlen komoly tartalmi eltérést a Budapestről szóló írás jelenti, amit a szerző a nem magyar népek szempontjából mutat be. Ez a város reformkorban még többnemzetiségű volt, de a századfordulóra már teljesen elmagyarosodott. Mivel az asszimiláció reális veszélyforrást jelentett az ott élő nemzetiségek számára, íróik műveikben rendkívül negatív színben ábrázolták a magyar fővárost.

A második részben döntően művelődéstörténeti városrajzok szerepelnek. Ezeket, az egykor soknemzetiségű településeket a szerző a tágabb értelemben vett történelmi Magyarország egykori területéről választotta (Raguza, Selmecbánya, Fiume). Multietnikus jellegüknek megfelelően ezeket természetesen nemcsak magyar szempontból mutatja be, hanem az egykor ott élő népek szemszögéből is. Kissé eltér ezektől a Stanisław Vincenzről szóló tanulmánya, ahol hazánk több településéről és régiójáról (Kárpátalja, Budapest, Nógrádverőce és Hódmezővásárhely, Zala megye) is szó esik. Ez a témaválasztás természetesen nem véletlen, hiszen a lengyel író 1939 és 1946 között menekültként tartózkodott Magyarországon, melynek során többfelé is megfordult. Tematikailag viszont markánsan különböznek a Zbigniew Herbertről és a Czesław Miłoszról szóló írásai. Ezekben ugyanis nem egy konkrét városról vagy tájegységről van szó, hanem az előbbiben a magyar szellemi életre gyakorolt hatásáról, az utóbbiban pedig híres művéről, *A rabul ejtett értelemről*.

A harmadikban a szerző magyar, szlovák és horvát írók (Mikszáth Kálmán, Tormay Cecil, Milo Urban, Svetozar Hurban-Vajanský, Ondrej Seberíni, Ján Čajak, Nedeljko Fabrio) művein keresztül villantja fel a „hosszú” XIX. század ellentétes előjelű nemzeti narratíváit, e népeknek a magyarokhoz fűződő viszonyát. Mindezt regionális optikán át, egy-egy soknemzetiségű térség múltján keresztül teszi, így írásaiban többek között a „görbe ország”-nak nevezett felső-magyarországi szlovák régió, a horvát végeknek mondott Muraköz és Túrmező, vagy a „magyar korona gyöngy”-nek aposztrófált Fiume szerepelnek.

Mivel a szerző irodalomtörténész, a szépirodalom jelenti számára az elsődleges megközelítési szempontot és forrásanyagot. Írásai gyakran összehasonlító jellegűek, így nemcsak a magyarok, hanem az egykor velünk élő népek szemszögéből is bemutatja ugyanazokat a történéseket. Ennek a komparatív megközelítésnek köszönhetően a kötet jól tükrözi azt az etnikai sokszínűséget, azokat a sokszor egymással ellentétes nemzeti felfogásokat, melyek egykor a történelmi Magyarországot és a térséget jellemezték.

Vesztróczy Zsolt

Bárdos Bódi László (1963, Zubogy) társadalomkutató, költő, író. A debreceni KLTE magyar, etnográfus-muzeológus szakán végzett 1991-ben. 1992-ben alapító tagja a Miskolci Egyetem Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszékének, melynek 2005-ig oktatója. Jelenleg a Putnoki Városi Könyvtár vezetője. *Elhallgatott csend* című verseskötete megjelenés előtt.

Barna T. Attila (1977, Vác) költő. Verskarácsony-díjas (1977), Salvatore Quasimodo-különdíjas (2008), és Bella István-díjas (2013). Legújabb verseskötete: *Régi kintorna dallamára* (2013).

Bíró Gergely (1979, Budapest) szerkesztő. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem magyar-kommunikáció szakán végzett 2003-ban. Azóta a Magyar Naplónál dolgozik, próza- és olvasószerkesztő. Egy évtizede szerkeszti Az év novellái antológia-sorozatot. Móricz Zsigmond (2009) és „Budapest Főváros XVI. kerület Ifjú Tehetsége” ösztöndíjas (2012). Első kötete: *Oroszlánkeringő* (novellák és kisregény, 2010).

Csontos János (1962, Ózd) költő, író. A Magyar Nemzet publicistája, a Nagyítás főszerkesztője volt. Legutóbbi kötete: *Delelő – összegyűjtött versek 2002–2010* (2011).

Deme Tamás (1946, Budapest) tanár, művelődéskutató, az esztergomi Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola docense, Budapesten él. Verseket 1967 óta publikál. Legutóbbi kötete: *Vitalitás-generátorok* (A Sándor Kör ökumenikus pedagógus műhely előadás-sorozata I., szerk. 2008).

Gál Sándor (1937, Búcs) költő, író. 1962-től a Szabad Földműves szerkesztője, 1969-től a kassai Thália Színpad dramaturgja, 1971-től a Hét kelet-szlovákiai riportere. József Attila-díjas (1994), a Magyar Művészeti Akadémia Irodalmi Tagozatának tagja (2005).

Halász Péter (1939, Budapest) a gödöllői Agrártudományi Egyetemen végzett. 1966 óta a moldvai csángók kultúráját és történetét kutatja. A Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus főtanácsosaként 2010-ben ment nyugdíjba, ekkor költözött Budapestről Gyimesközéplektra. Legutóbbi kötete: *Növények a moldvai magyarok hagyományában és mindennapjaiban* (2010).

Kalász Márton (1934, Somberek) költő, író, műfordító. Volt a stuttgarti Magyar Kulturális és Tájékoztatási Központ igazgatója, 2001 és 2007 között a Magyar Írószövetség elnöke. 2009 óta a Magyar Művészeti Akadémia tagja. József Attila- (1971, 1987), Stephanus- (2007), Balassi Bálint-emlékkard (2013) és Kossuth-díjas (2013). Legutóbbi kötete: *Ősszes verse* (Zsille Gábor szerk., 2009).

Lackfi János (1971, Budapest) költő, író, műfordító. Az ELTE BTK magyar-francia szakán végzett 1996-ban, majd az ELTE-n, a Magyar Irodalomtörténet tanszéken doktorált. A Nagyvilág és a DOKK internetes irodalmi fórum szerkesztője. Gérecz Attila- (1992) és József Attila-díjas (2001). Legutóbbi kötetei: *Ugrálóház* (Versek és mondókák kicsiknek, 2010) *Domboninnen mesék* (mesék, 2010), *Élő hal* (versek, 2011).

Lehoczky Ágnes (1976, Budapest) költő. A PPKE magyar-angol szakán végzett 2001-ben. Angliában 2005-ben MA-t szerzett kreatív írásból, majd PhD-fokozatot szerzett kreatív és kritikai írásból. Jelenleg kreatív írást tanít a Sheffield Egyetemen. Angol nyelvű verseskötetei: *Budapest to Babel* (2008), *Rememberer* (2011).

Mirtse Zsuzsa (1967, Budapest) író, költő, szerkesztő. 2000 óta publikál verset, esszét, szépprózát. Öt kötete jelent meg eddig: *Égforgató csodagyűrű* (2004), *Lovagkór – játék nemekkel és igenekkel* (2007), *Fogadó a négy macskához* (2010), *Idő és mérték – szabálytalan versek* (2010), *Kondenzcsik – főbenjáró versek* (2011).

Nagy Katalin (1951, Tata) Egerben végzett magyar-orosz szakon, majd az ELTE-n. Az uráli irodalmakat kutatja (PhD) és fordítja. Számos regény-, vers- és novella fordításon kívül az ő nevéhez fűződik két kétnyelvű (manysi-magyar, vepsze-magyar verseskötet megjelenése, továbbá Valentyina Szolovárral ő fordította le kazimihanti nyelvre Móricz Zsigmond *Hét krajcár*, Déry Tibor *Szerelem*, Hernádi Gyula *Kiáltás és kiáltás*, Örkény István *Állatmese* című művét is. Tagja a Magyar Írószövetségnek és a Finnugor Írószövetség elnökségének.

Péntek Orsolya prózáiró, újságíró, az Oroszlános Udvar kulturális portál egyik szerkesztője. Kötete: *Az őszön egy rőtbarba komondor borongol keresztül* (2002).

Száraz Miklós György (1958, Budapest), az ELTE bölcsészkarán végzett. 1991-től ír, József Attila-díjas (2003). Fontosabb kötetei: *Az Ezüst Macska* (regény, 1997, 1999, 2005, olaszul 2005), *Lovak a ködben* (regény, 2001), *ÍÓ, Santo Domingo!* (regény-esszé, 2003), *Írd fel házad kapujára...* (képes judaisztikai esszékötet, 2004), *Cigányok – Európa indiánjai* (2007), *Mesés Magyarország* (2011).

Szebényi Ildikó (1951, Budapest) költő. Bács-Kiskun megyében nevelkedett. Iskolái elvégzése után negyven éven át tanítónak tevékenykedett Szalkszentmártonban, majd Budapesten, azóta is itt él. Legutóbbi verseskötetei: *Legyen időm!* (2011), *Tartozol* (2012).

Szentmártoni János (1975, Budapest) költő, író, a Magyar Írószövetség elnöke. A Stádium Fialok Körének egyik alapítója, 2000 és 2010 között a Magyar Napló szerkesztője. 2006 és 2009 között a Könyves Szövetség elnöke. Gérecz Attila- (1995), Édes Anyanyelvünk- (2004) és József Attila-díjas (2007). Legutóbbi kötetei: *El perro* (A kutya, versek spanyolul, 2010, Miami), *Calul lacurilor* (Ló a tavon, versek románul és magyarul, 2011, Nagybánya).

Tóth Annamária (1978) műfordító. Szlovák irodalmat fordít magyarra, legújabb fordításkötete Marek Vadas *A gyógyító* című novelláskötet az idén jelenik meg kiadónk gondozásában.

Vándor Anna (1941, Budapest) műfordító, kulturális programigazgató. Magyar–oros szaktól végzett, az uráli nyelvcsalád népeinek művelődéstörténetével foglalkozik.

Zsille Gábor (1972, Budapest) költő, műfordító, szerkesztő. A Magyar P.E.N. Club volt titkára, a Magyar Írószövetség Műfordítói Szakosztályának elnöke, 2013-ig az Új Ember katolikus hetilap rovatvezetője. Bella István-díjas (2008), a Tokaji Írótabor nagydíjasa (2013). Legutóbbi kötete: Waclaw Oszejca: *Az öröm szenvedése* (fordítások, Kovács Istvánnal, 2012).

Turczi István (1957, Tata) költő, író, műfordító. A Parnasszus folyóirat és Könyvkiadó alapító főszerkesztője, a Magyar Írószövetség Költői szakosztályának elnöke és a Magyar P.E.N. Club alelnöke. József Attila- (2006) és Babérkoszorú-díjas (2010). Legutóbbi kötete: *A változás memóriája* (próza versek, 2011).

Vesztróczy Zsolt (1966, Budapest) történész–könyvtáros, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa. Kutatási területe Közép-Európa története, szlovák–magyar, lengyel–magyar kapcsolatok a XIX. században, iskolapolitika és magyarosítás. Az ELTE-n szerzett PhD fokozatot 2011-ben a dualizmus kori szlovák–magyar kapcsolatok történetéből.

Iratkozzon fel a Magyar Napló levelezőlistájára!

Küldje el nevét és e-mail címét az info@magyarnaplo.hu e-mail címre!

www.magyarnaplo.hu

MAGYAR EGYHÁZI KÖNYVKLUB
A KATOLIKUS, REFORMÁTUS, EVANGÉLIKUS KIADÓK CSAK NEM TELJES VÁLASZTÉKA
SZINTE MINDEGYIK KÖNYVBŐL ENGEDMÉNY!

www.egyhazikonyvklub.hu

FELHÍVÁS ISKOLÁK RÉSZÉRE

Az ÍROTT SZÓ ALAPÍTVÁNY a Magyar Írószövetség lapjának, a MAGYAR NAPLÓNAK és számos, főként jelenkori szépirodalmi könyvnek kiadója lehetőséget biztosít a ferencvárosi iskolák számára:

- 1. Tárlatvezetés** a Magyar Napló Kiadó szerkesztőségében (beszélgetés a folyóirat és a kiadó szerkesztőivel)
- 2. Rendhagyó irodalomóra** – kiadónknál publikáló kortárs szerző vagy szerkesztőségi munkatárs részvételével

***

Kapcsolattartók:

SZALAI JUDIT

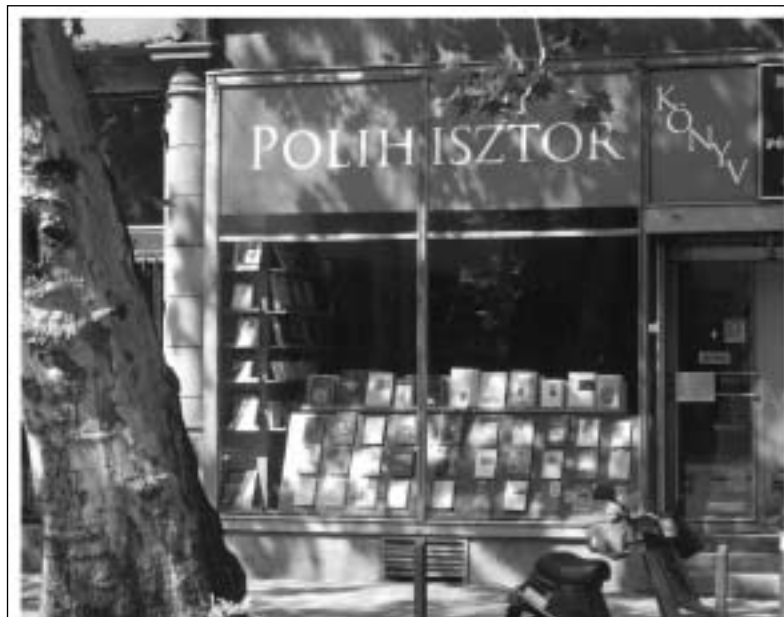
E-mail: szalajudit@magyarnaplo.hu

GILÁNYI MAGDOLNA

E-mail: gilanyi.magdolna@magyarnaplo.hu

Várjuk a pedagógusok jelentkezését!

www.magyarnaplo.hu

POLIHISZTOR KÖNYVESBOLT

1053 Budapest, Múzeum krt. 17.
www.polihisztorkonyv.hu
e-mail: polihisztorkft@gmail.com

NYITVA TARTÁS:
Hétfő–Péntek: 10.00–18.00
Szombat: 9.00–13.00

„mert minden könyvnek kell egy hely”

A Polihisztor Könyvesbolt nem egyszerűen egy könyvesbolt. A Polihisztor Könyvesbolt több könyvesbolt egy helyen. Mint ha a kiadók saját könyvesboltja lenne, hiszen teljes mértékben tőlük függ, hogy milyen kínálatot lépnek az olvasók elé. Célunk az, hogy minél sokszínűbb kínálatot tudjunk biztosítani vásárlóinknak: szépirodalomtól a tudományos kiadványokig, filozófiától a helytörténetig. Mindezt a „könyvek utcájában”, a Múzeum körúton!

A MAGYAR NAPLÓ KÖNYVEIT TERJESZTŐ KÖNYVESBOLTOK

SZENT ANTAL KÖNYVESBOLT

1024 Budapest, Margit krt. 23.
telefon: 20/823-2805
www.szentantalkonyvesbolt.hu
e-mail: sztantal.konyvesbolt@gmail.com

NYITVA TARTÁS:
Hétfő-Péntek: 10.00-18.00
Vasárnap: 8.00-13.00

Folyamatosan bővülő, színes választékkal várjuk a hívő és olvasó közönséget.

A Magyar Napló kiadványai megvásárolhatók vagy megrendelhetők könyvesboltunkban, ahol beváltható a Magyar Napló Könyves Kupon is.

Kínálatunkból: lelkiség, szépirodalom, történelem, gyerekkönyvek, cd-k, dvd-k, kegytárgyak, ajándéktárgyak, képeslapok.

ALTERNATÍV KÖNYVESBOLT

4025 Debrecen, Hatvan u. 1/A.
Telefon/Fax: 52/310-137
e-mail: gyvizert@t-online.hu

NYITVA TARTÁS:
Hétfő-Péntek: 9.00-17.00
Szombat: 9.00-13.00

Könyvesboltunk Debrecen belvárosában,
a Nagytemplom szomszédságában található.

Boltunk a Magyar Napló kiadványainak a városban
kizárólagos és teljes körű terjesztője.

Kínálatunkból: történelmi, politikai, szépirodalmi könyvek,
pszichológiai, pedagógiai kiadványok, tankönyvek,
nyelvkönyvek, gyermek- és ifjúsági könyvek.

Cyermekeknek, szüleinek,
és mindazoknak,
akiket nagyon szeret

ajándékozzon katolikus újság- előfizetést!

Postai előfizetési díjak
2014-ben:

KERESZTÉNY ÉLET
a vallásos családok hetilapja
(Megjelenik minden héten)

1 évre: 9960 Ft

1/2 évre: 4980 Ft

ÚJ MISSZIÓ
katolikus folyóirat
(Megjelenik havonta)

1 évre: 2880 Ft

1/2 évre: 1440 Ft

**CSALÁDOSOKNAK ÉS
EGYEDÜL ÉLŐKNEK**

7. évfolyam

Somlai zárandók

Ar anyanyelvi órák, hogy végre légy
te is a magyar nyelvvel szoros kapcsolatban (2. oldal)

Bogner Mária csodája

A csodát az a legyőző lény, aki Bogner Mária
Mangi kőbányájában csodálatosan meggyógyult (3. oldal)

Akit üldöztek az igazságért

Hegyes Anna M. Mária sőtör a Szent István Kórházban
halála helyén lett le az életpályáján (3. oldal)

Inkább meghaltak volna...

A falvak jászokgyarmatai halálra ítélték azokat,
akik nyelvére nem beszéltek (4. oldal)

A vértanúságra készültünk

Papa árulók közöttünk bennünk a 80 éves Szent
Ferenc csodái között (5. oldal)

A lelkiatyai válasz

Személy életében, egy a bennünk van, az a mi
személyünk (6. oldal)

Újratemettek Kopernikust

A halál közel felé az új jellemei, az új, az új
élethez vezető út (7. oldal)

Múltai történet – rózsával

A múltak 90%-a világ nagy történelmi (8. oldal)

KERESZTÉNY ÉLET

A VALLÁSOS CSALÁDOK
HETILAPJA

2014. június 6. Ár: 130 Ft / 1,10 eur / 0,40 eur NYHIS

Szentkeresztvári Sándor és a környéki plébániákban élő családoktól származó
juttatásokról, a Szentkeresztvári Mária-Királyné tiszteletére. A Szentkeresztvári
plébánián tartott szentmise képe. A Szentkeresztvári plébánián tartott szentmise
képe. A Szentkeresztvári plébánián tartott szentmise képe.

7. évfolyam

Helynöki beiktatás

Helynöki beiktatás, a Szentkeresztvári Mária-Királyné tiszteletére
(2. oldal)

Látogatásban Óradán

A látogatásban Óradán, a Szentkeresztvári Mária-Királyné tiszteletére
(3. oldal)

Abrahám hitt az Úrnak

A hit az Úrnak, a Szentkeresztvári Mária-Királyné tiszteletére
(4. oldal)

A lelkiatyai válasz

A hit az Úrnak, a Szentkeresztvári Mária-Királyné tiszteletére
(5. oldal)

Barátságos iskola a miénk

A barátságos iskola, a Szentkeresztvári Mária-Királyné tiszteletére
(6. oldal)

Gyóni tovább él

A gyóni tovább él, a Szentkeresztvári Mária-Királyné tiszteletére
(7. oldal)

Isten, a Megfigyelő

Isten, a Megfigyelő, a Szentkeresztvári Mária-Királyné tiszteletére
(8. oldal)

Gyermekek – veszélyben

Gyermekek – veszélyben, a Szentkeresztvári Mária-Királyné tiszteletére
(9. oldal)

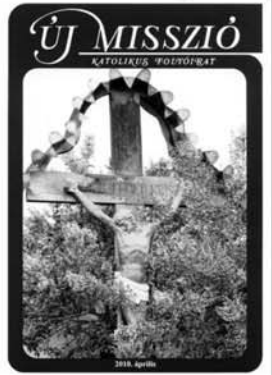
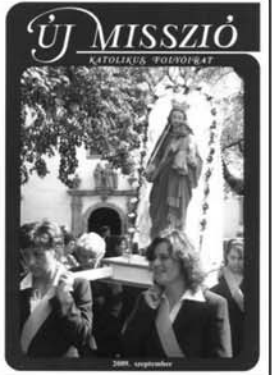
KERESZTÉNY ÉLET

A VALLÁSOS CSALÁDOK
HETILAPJA

2014. február 28. Ár: 130 Ft / 1,10 eur / 0,40 eur NYHIS

Ovodai gyermekek között tartott szentmise képe. A Szentkeresztvári Mária-Királyné tiszteletére
tartott szentmise képe. A Szentkeresztvári Mária-Királyné tiszteletére tartott szentmise képe.

Esküvőre – házassági évfordulóra – aranylakodalomra – bérnyúlásra –
születés- és névnapra – ballagásra – KARÁCSONYRA

MEGRENDELHETŐK:

Levélben: Keresztény Élet Szerkesztősége, 1241 Budapest 5., Pf. 141
Telefonon: 1/328-0196, 30/568-4539 – E-mail-ben: maximil@t-online.hu

Egész éves előfizetéssel – minden héten ajándékot ad!

MAKOVECZ 78 GONDOLAT

WWW.SERDIAN.ORG

Fellép a *Magic Violin* cigányzenekar

CIMBALOM SZÓLÓ BEKÖTÖTT SZEMMEL

A Kultúra Pannónia Kft. rendszeres koncerteket szervez a budai várban.

Helyszín: **HAPIMAG STADTRESIDENZ**

**Budapest, 1014 Budapest,
Fortuna utca 18.**

Megközelíthető a 16 os busz
Bécsi kapu téri megállójától 20 m-re,
a Budavári Evangélikus templomnál.

Parkolás 120 Ft/Óra

Koncert időpontok: **NOVEMBER**

14. 15³⁰h / 16. 19³⁰h / 26. 19³⁰h

DECEMBER

06. 19³⁰h / 13. 19³⁰h

26. 18⁰⁰h / 28. 18⁰⁰h

MŰSOR:

VIVALDI: TÉL

SAENS: A HATTYÚ

BRAHMS: 5. MAGYAR TÁNC

**SCHUBERT: AVE MARIA
(HEGEDŰ-PÁNSIP SZÓLÓ)**

DINICU: A PACSIRTA

PIAZZOLLA: LIBERTANGO

**CIMBALOM SZÓLÓ
(BEKÖTÖTT SZEMŰ CIMBALMOSSAL!)**

LISZT FERENC: 2. MAGYAR RAPSZÓDIA

VIVALDI: A NYÁR

MAGYAR CSÁRDÁSOK-OPERETTEK MIX

JEGYÁR: 2.000 Ft • VIP jegyár, ajándékokkal: 2.800.- Ft

Nyugdíjas jegy: 800.- Ft • Páros belépőjegy: 3.000.- Ft

Jegy : www.kultpannon.hu

Információk, jegyrendelés: Pál Hilda ügyvezető 20-571-50-10

e mail: koncertelmeny@gmail.com

Eröss Zsolt, a „Hópárduc” ajánlásával!

Makleit László

AZ EURÓPAI ORSZÁGOK CSÚCSAI

Nem csak hegymászóknak

Könyvújdonság természetjáróknak, hegymászóknak!

Európa összes országának legmagasabb csúcsait – szám szerint 44-et – hódította meg a szerző, dr. Makleit László orvos és szenvedélyes hegymászó, aki szórakoztató és lenyűgöző könyvében osztja meg velünk élményeit.

A csúcsok között van néhány órányi sétával „bevehető”, és több napos expedíciót igénylő is – mint például a svéd Kebnekaise.

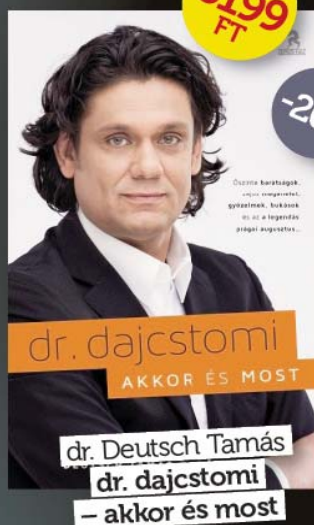
A színes fényképekkel gazdagon illusztrált kötet nemcsak élménybeszámoló, hanem számos hasznos információával útikalauzul is szolgál a szerző nyomába eredőknek.

1990 Ft + postaköltség áron megrendelhető a kiadótól (erika@pannoniaprint.hu) vagy személyesen megvásárolható a kiadóban: Pannon-Kultúra Kft., 1134 Budapest, Frangepán utca 16.

POLITIKA
TESTKÖZELBŐL

booker

www.booker.hu

WWW.BOOKER.HU ONLINE KÖNYVÁRUHÁZ

AZ ORPHEUSZ KIADÓ ÉS A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG AJÁNLATA

TIZENÖT KÖLTŐNŐ VERSEI KUBIK ANNA ELŐADÁSÁBAN

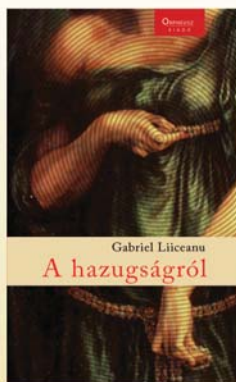
MISKOLCZI ANITA gondokaművész
közreműködésével

*A veszteségből táplálkozó fájdalom, a nő
létélmények, hangulatingások, útkeresések
s lehetséges válaszok köré épülnek e versek,
egymásutániságukban megrajzolva egy
portrét és egy történetet, amely jellegéből
adóóan bármelyikünké lehetne.*

Mindenkit szeretettel várunk
2013. november 11-én, hétfőn, 18 órától
a hangoskönyv bemutatójára
a Magyar Írószövetség klubjába
(1062 Budapest, Bajza utca 18.)

Támogató:

AZ ORPHEUSZ KIADÓ KÖNYVAJÁNLATA

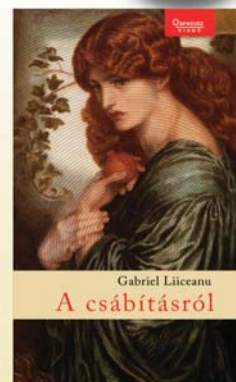

GABRIEL LIICEANU A hazugságról

A/5, 92 oldal,
színes, fóliázott, keménytáblás kötés.
Ára: 2500 Ft

„Elhatároztam, hogy a hazugságról fogok beszélni. Hazudni emberi dolog. Csak az ember tud hazudni, mert csak az ember részesül valamiből, ami képes kifejezni, és amely a kifejezés által képes két teljesen ellentétes irányba mozogni: az igazság, illetve a szándékos hazugság irányába. Ez a valami a nyelv. (...) A nyelv kettőssége, ahogy annak eredete is, az emberi megismerés számára minden bizonnyal a legnagyobb titok marad.

Miként lehetséges, hogy a nyelv lényegének részét képezze felhasználásának tökéletes kettőssége? Miként lehetséges, hogy az, aminek fel kell tárnia, ki kell fejeznie, közel kell hoznia, ugyanakkor arra is képes, hogy elrejtse, tévútra vezessen és zavart keltsen? (...) A tény, hogy a nyelv az emberi felhasználó birtokába jutva nem csupán azt mondhatja el, ami van, de azt is, ami nincs – vagyis az a tény, hogy egy szó nem csak az igazságot mondhatja el, de hazudhat is –, magyarázza, hogy az ember története lényegét tekintve miért katasztrófák láncolata. »A román nép – mondja Cioran egyik, testvéreinek írott levelében – nincs az általa beszélt nyelv színvonalán.« De maga az emberi faj sincs az általa használt nyelv színvonalán. E faj egész történelme nem más, mint a nyelvi család kifejeződése.”

GABRIEL LIICEANU A csábításról

A/5, 176 oldal,
színes, fóliázott, keménytáblás kötés.
Ára: 3000 Ft

Íme, egy magától értetődően csábító téma. Az a csábító, amellyel a csábítás témája hat ránk, azzal magyarázható, hogy maga az élet szembesít bennünket minden lépésünkkel a csábítással. Vajon nem törekszünk-e mindannyian arra, hogy belopjuk önmagunkat a másikba, és ha egy mód van rá, akkor belakjuk, meghódítsuk létének egészét? Vagy a másik oldalról nézve: nem fordul-e elő velünk, hogy úgy érezzük, egy másik személy elvarázsolt bennünket, „rabul ejtett”, és arra visz, amerre neki tetszik? Életünk során mindannyian megéltük már a csábító és az elcsábított helyzetét. Úgy tűnhet tehát, hogy mindannyian képesek vagyunk megválaszolni a kérdést: „mi a csábítás?”

GABRIEL LIICEANU (1942) román filozófus, író, közeleti személyiség, Constantin Noica tanítványa, a román Humanitas kiadó igazgatója. Platón, Arisztotelész, Heidegger, Schelling román fordítója. Munkássága meghatározta a 20. század második felének román filozófiai gondolkodását.

Köteteink megjelenését a
Nemzeti Kulturális Alap
támogatta.

Könyveink 50%-os kedvezménnyel
megvásárolhatók a kiadóban.

ORPHEUSZ KIADÓI KFT.
1062 Budapest, Bajza utca 18.
E-mail: orpheusz.kiado@gmail.com
www.orpheusz.hu

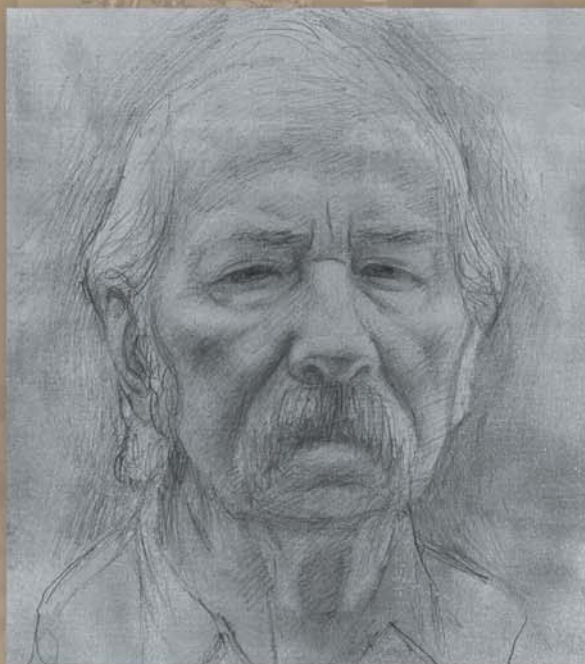
HATÁR GYŐZŐ

az Írók Alapítványa,
a Magyar Versmondók Egyesülete
és Gyomaendrőd Önkormányzata
rendezésében

Gyomaendrőd, 2013. november 15-16.

Fővédnök:

Bogyay Katalin,
Magyarország UNESCO nagykövete

A KÁRPÁT-MEDENCEI HATÁR GYŐZŐ VERSMONDÓ VERSENY DÖNTŐJE

Határ Győző Városi Könyvtár, 5500 Gyomaendrőd Selyem út 124. sz..
2013. november 15., 10 óra

KONFERENCIA

HATÁR GYŐZŐ KÖLTÉSZETÉRŐL

Buda Attila, G. Komoróczy Emőke, Kabdebó Lóránt,
Mohácsi János, Szakolczay Lajos részvételével
A Városháza Díszterme, 5500 Gyomaendrőd Selyem út 124.sz.
2013. november 16., 10 óra

EMILÉK NAPOK